اورتودوقسيا

آخلاق و دینی رساله

مدیر مسئول : ملهتیوس لوقاکیس محل اداره : فنار روم پطریقخانه‌سی

Ἔτος Γ′ 30 Σεπτεμβρίου 1928 Τεῦχος 33ον

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΗΘΙΚΟΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
† Ο ΧΡΙΣΤΟΥΠΟΛΕΩΣ ΜΕΛΕΤΙΟΣ

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ
Καθηγητὴς Ἱ. Θεολογ. Σχολῆς Χάλκης

Η ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΚΑΙ
Η ΑΠΟΡΡΙΨΙΣ ΤΟΥ ΕΥΧΟΛΓΙΥ

Ε′.

Οἱ λόγοι τῆς ἀπορρίψεως τοῦ Νέου Εὐχολογίου καὶ αἱ ἀπόψεις τοῦ μέλλοντος.

Μεταβαίνοντες εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν λόγων τῆς ἀπορρίψεως τοῦ Ν. Εὐχολογίου ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων θεωροῦμεν ὀρθὸν νὰ ἀρχίσωμεν ἀπὸ τοῦ πρώτου τοιούτου, τοῦ προσπεσόντος ἀμέσως εἰς τὴν ἀντίληψιν ἐκείνων, οἵτινες παρηκολούθησαν τὰς ἐν αὐτῇ συζητήσεις. Καὶ ὁ λόγος οὗτος εἶνε, ὅτι τὸ ἔδαφος δὲν προπαρεσκευάσθη καταλλήλως ὑπὸ τῶν ὑπερμάχων τοῦ Ν. Ε. καὶ ὁ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀγὼν ἐν αὐτῇ δὲν διεξήχθη ὑπ᾽ αὐτῶν μετὰ τῆς πίστεως καὶ ἔτι πρὸς μετὰ τοῦ φανατισμοῦ ἐκείνου, ὅστις διέκρινε τοὺς ὑπεναντίους. Γενικῶς εἰπεῖν οἱ ὑπερασπισταὶ τοῦ Ν. Ε.— καὶ τοιοῦτοι ἦσαν, ὡς γνωστόν, ἡ πλειονότης τῶν Ἐπισκόπων, μεθ᾽ ἧς συνετάχθη ἡ μετριοπαθὴς ἢ ἄλλως μεσάζουσα λεγομένη High Church — τὴν προσοχὴν αὐτῶν ἀπ᾽ ἀρχῆς ἔστρεψαν εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἐπιψηφίσεως τοῦ Ν. Ε. ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων ἐκκλησιαστι-

κῶν σωμάτων. Τὴν ἐπιτυχίαν τῆς τοιαύτης αὐτῶν ἐνεργείας κατέδειξαν αἱ καταπληκτικαὶ πλειοψηφίαι, ὧν ἐπέτυχον καθ' ὅλα τὰ στάδια τῆς ἀναθεωρήσεως τόσον ἐν ταῖς Κληρικαῖς Συνελεύσεσιν, ὅσον καὶ ἐν τῇ 'Εκκλησιαστικῇ Συνελεύσει καὶ δὴ καὶ ἐν ταῖς 'Επαρχιακαῖς λεγομέναις Συνελεύσεσιν, ὅπου ἀντιπροσωπεύεται ὅ τε κλῆρος καὶ ὁ λαὸς ἑκάστης ἐπαρχίας. Ἡ στροφὴ κατὰ πλειοψηφίαν τοῦ κλήρου καὶ τοῦ θρησκεύοντος τ. ἔ. τοῦ ἐνεργὰ τῆς Ἐκκλησίας μέλη ἀποτελοῦντος λαοῦ ὑπὲρ τοῦ Ν. Ε. πράγματι ἐξησφαλίσθη εἰς τοσοῦτον βαθμόν, ὥστε ἂν διὰ μόνης τῆς ψήφου αὐτῶν ἐπρόκειτο νὰ κριθῇ ἡ τύχη τοῦ Ν. Ε. εἶνε ἀναμφίβολον, ὅτι τὸ Ν. Ε. ἤθελεν ἐγκριθῇ. Τὴν τελευταίαν μάλιστα στιγμὴν κατωρθώθη ὥστε καὶ ἡ ἑτέρα τῶν ἀντιδρωσῶν μερίδων, ἡ τῶν Ἀγγλοκαθολικῶν, νὰ καταπαύσῃ τὴν ἀντίδρασιν αὐτῆς καὶ νὰ παράσχῃ ἐπισήμως δι' ἀντιπροσωπείας ὑποσχέσεις, ὅτι θὰ συμμορφωθῇ τελείως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ Ν. Ε. καὶ θὰ ὑπακούσῃ εἰς τοὺς 'Επισκόπους. Ἡ ἁλιευτικὴ αὕτη, οὕτως εἰπεῖν, ἐνέργεια τῆς 'Εκκλησίας ἐπεξετάθη καὶ ἐπὶ τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων, ἧς μετέχουσιν, ὡς γνωστόν, 24 ἐν ὅλῳ 'Επίσκοποι καὶ ἧς τὰ μέλη, λόγῳ παραδόσεων καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα εὐκολώτερον ἦτο δυνατὸν νὰ πεισθῶσιν. Ἀλλ' ἡ ἐνέργεια αὕτη δὲν ἔσχε παρόμοιον ἀποτέλεσμα καὶ ἐπὶ τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, διότι ἡ σύστασις αὐτῆς εἶνε τοιαύτη, ὥστε τὰ φιλικῶς πρὸς τὸ Ν. Ε. διατεθειμένα μέλη νὰ ἀποτελῶσι μειοψηφίαν, οἱ δὲ ἐχθροὶ αὐτοῦ νὰ εἶνε ἀδύνατον νὰ μεταστραφῶσιν ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς ἐλλιποῦς προπαρασκευῆς καὶ ἡ διεξαγωγὴ τοῦ ἀγῶνος κατὰ τὴν συζήτησιν ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων ὑπῆρξεν ἀνεπαρκὴς ὄχι μόνον ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως δεινῶν ῥητόρων τῆς ὑπερασπίσεως, ὡς ὑπῆρξαν τοιοῦτοι οἱ τῆς κατηγορίας, ἀλλὰ καὶ διότι καὶ οἱ ἐκ τούτων διακρινόμενοι ἠστόχησαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν ταῖς ἀγορεύσεσιν αὐτῶν. Ὅ,τι, ὡς παρετηρήθη καὶ ἀλλαχοῦ, ἔλειπε ἀπ' αὐτῶν ἦτο ἡ ἐσωτερικὴ θέρμη καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς ὑπὲρ τῆς ὑποθέσεως, τὴν ὁποίαν ὑπερήσπιζον καὶ τῶν ὁποίων τόσην ἀφθονίαν ἐπαρουσίασεν ἡ συζήτησις ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Λόρδων. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀγόρευσις τοῦ Πρωθυπουργοῦ Baldwin παρὰ τὴν αὐστηρὰν λογικὴν αὐτῆς καὶ τὴν εὐθαρσῶς ἀντιμετώπισιν τῆς πραγματικῆς καταστάσεως ἐν τῇ 'Εκκλησίᾳ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν ἐπικειμένων ἐκ τοῦ χωρισμοῦ κινδύνων ἐν περιπτώσει ἀπορρίψεως τοῦ Ν. Ε., δὲν ἦτο τοιαύτη, ὥστε νὰ συναρπάσῃ πολλοὺς ἐκ τῶν βουλευτῶν, ἀλλ' ἀρκετὴ ἴσως νὰ πείσῃ τινὰς ἐξ ἐκείνων, οἵτινες μετέβησαν εἰς τὸ Κοινοβούλιον μετὰ τοῦ πόθου νὰ πεισθῶσι πῶς ὀρθότερον θὰ διαθέσωσι τὴν ψῆφον αὐτῶν.

Ἀλλ' ἐνῷ ἀτελὴς ὑπῆρξεν ἡ προπαρασκευὴ καὶ ἐλλιπὴς ἡ διεξαγωγὴ τοῦ ἀγῶνος ὑπὲρ τοῦ Ν. Ε. ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων, τοὐναντίον μετὰ πολλῆς τέχνης καὶ μεθόδου διεξήχθη ὁ κατ' αὐτοῦ πόλεμος ὑπὸ τῆς

Προτεσταντιζούσης μερίδος. Αἱ ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Λόρδων γενόμεναι ἀποκαλύψεις ἀπέδειξαν πόσον συστηματικὴ ὑπῆρξεν ἡ ὀργάνωσις τοῦ πολέμου κατ᾽ αὐτοῦ καὶ πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς αὐτοῦ εἰς τὸ Κοινοβούλιον. Ὁλόκληρος πολεμικὴ φιλολογία ἀνεπτύχθη ὄχι μόνον διὰ δημοσιεύσεων ἐν τῷ καθημερινῷ καὶ περιοδικῷ τύπῳ, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐκδόσεως καὶ δωρεὰν διανομῆς φυλλαδίων διὰ συνήθων μονομερῶν παραστάσεων καὶ ὑπερβολῶν δηλητηριαζόντων τὸ κοινὸν φρόνημα καὶ κρουόντων τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου τῆς πεφιλημένης Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας ἐκ τῆς ἐπιψηφίσεως τοῦ Νομοσχεδίου. Ἐνῷ δὲ οἱ ὑπέρμαχοι τοῦ Ν. Ε. ἐνθαρρυνθέντες ἴσως ἐκ τοῦ ἐπιτευχθέντος θριάμβου ἐν τοῖς προκαταρκτικοῖς ἀναθεωρητικοῖς σταδίοις ὀλίγην ἔδωκαν προσοχὴν εἰς τὴν διαφώτισιν τῶν μελῶν τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, οἱ πολέμιοι αὐτοῦ δὲν ἠρκέσθησαν ἁπλῶς εἰς δημοσιεύσεις, ἀλλὰ καὶ πολὺ πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ζητήματος εἰς αὐτὴν ἐπανειλημμένας συνεκρότησαν συνεδρίας ἐκ πολυπληθῶν βουλευτῶν πρὸς διαφώτισιν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ζητήματος. Εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἐπρωτοστάτησαν δύο κατ' ἐξοχὴν ἐχθροὶ τοῦ Ν. Ε. καὶ μέλη τῆς Προτεσταντικῆς μερίδος, οἱ Ὑπουργοὶ Sir Joynson Hicks καὶ ὁ Λόρδος Cuchendon. Ἀφοῦ δὲ οὕτω προπαρεσκευάσθη ἡ μέλλουσα νὰ δοθῇ ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων μάχη περὶ τοῦ Εὐχολογίου, μεγάλη κατεβλήθη προσπάθεια πρὸς μεθοδικὴν τοῦ ἀγῶνος διεξαγωγὴν ὑπὸ τῶν ρητόρων τῆς μερίδος ταύτης κατὰ τὴν ἱστορικὴν συζήτησιν τῆς 15ης Δεκεμβρίου. Ὅστις μετὰ προσοχῆς ἀναγινώσκει τὰ πρακτικὰ τῆς περιφήμου ἐκείνης συνεδρίας δὲν δύναται νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ, ὅτι σπανίως διεξήχθη κοινοβουλευτικὴ μάχη μετὰ τοσαύτης μεθοδικότητος. Εἰς τὴν χλιαράν, ἂν μὴ ψυχράν, ἀγόρευσιν ἑνὸς ὑπερασπιστοῦ τοῦ Ν. Ε. κατὰ κανόνα σχεδὸν ἐπηκολούθει ἡ ἔκρηξις ἀσυνήθους εὐγλωττίας ἑνὸς πολεμίου αὐτοῦ ἐφωδιασμένου δι᾽ ἀκαταμαχήτων ἐπιχειρημάτων, ἠντλημένων ἐκ τῆς βαθείας καὶ μακροχρονίου παρακολουθήσεως καὶ μελέτης τοῦ ζητήματος καὶ οὐχὶ ἐξ ἐπιπολαίας αὐτοῦ ἐξετάσεως. Οἱ πολέμιοι τοῦ Ν. Ε. ἀνεζήτησαν καὶ ἀνεῦρον ἐκεῖνα ἰδίᾳ τὰ τρωτὰ σημεῖα τοῦ Ν. Ε., τὰ ὁποῖα ἠδύναντο διεγερτικῶς νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπὶ τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως τῶν βουλευτῶν, νὰ μελετήσωσι τὸν κίνδυνον ἐκ τῆς ἐπιψηφίσεως τοῦ Εὐχολογίου καὶ νὰ καθορίσωσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὴν ψῆφον τῶν ἀναποφασίστων καὶ διστακτικῶν. Ἐν χώρᾳ, ἐν τῇ ὁποίᾳ κατ' ἐξοχὴν ζῶσιν αἱ παραδόσεις τοῦ παρελθόντος, ἡ παρουσίασις τῶν κινδύνων τῆς ἐπανόδου τοῦ Παπισμοῦ διὰ τῆς ἐπιψηφίσεως τοῦ Ν. Ε. εὑρίσκει ἀναμφίλεκτον σύνδεσμον εἰς τὰς ἱστορικὰς ἀναμνήσεις τῶν θρησκευτικῶν ἀγώνων τοῦ παρελθόντος καὶ διαθέτει τὰ πνεύματα δυσμενῶς ἢ τοὐλάχιστον δυσπίστως πρὸς τὸ Νομοσχέδιον. Ἰδιαιτέρως ὅμως οἱ πολέμιοι τοῦ Ν. Ε.

ἐξεμεταλλεύθησαν τὴν ἐπιείκειαν καὶ ἀνοχήν, τὴν ὁποίαν ἔδειξαν μέχρι σήμερον οἱ Ἐπίσκοποι πρὸς τοὺς παραβάτας τῶν διατάξεων τοῦ Εὐχολογίου καὶ κατώρθωσαν νὰ κλονίσωσι τὴν πίστιν, ὅτι ἄλλην θὰ λάβωσι τροπὴν τὰ πράγματα μετὰ τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ Ν. Ε. Οὔτε αἱ ὑποσχέσεις τῶν πολυαρίθμων κληρικῶν, ὅτι θὰ ὑπακούσωσιν εἰς τοὺς Ἐπισκόπους, οὔτε αἱ διαβεβαιώσεις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ὁμιλοῦντος ἐξ ὀνόματος τῶν Ἐπισκόπων, ὅτι θὰ ἐπιβληθῇ ἐφεξῆς ἡ πειθαρχία, ἠδυνήθησαν νὰ ἰσοζυγίσωσι τὴν ἐντύπωσιν, ἣν προὐξένησεν εἰς τὴν Βουλὴν ἡ ἀπαρίθμησις προσφάτων παραβάσεων, αἵτινες παρέμειναν ἀτιμώρητοι. Καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ ὑλικοῦ τῆς ἀποθήκης, ἐξ ἧς ἤντλησαν τὰ ἐπιχειρήματα αὐτῶν οἱ πολέμιοι τοῦ Εὐχολογίου παρέσχον ἀτυχῶς οἱ Ἀγγλοκαθολικοὶ ἕνεκα τῶν ὑπερβολῶν, εἰς ἃς ἐξετράπησαν καὶ τῶν ρωμανιζουσῶν τάσεων τινῶν ἐξ αὐτῶν.

Δὲν προτιθέμεθα νὰ ἀμφισβητήσωμεν ἐνταῦθα τὴν σπουδαιότητα τῆς Ἀγγλοκαθολικῆς κινήσεως οὐδὲ τὴν σοβαρότητα πλείστων αὐτῆς μελῶν καὶ τὸν θρησκευτικὸν αὐτῶν ζῆλον. Βαρέως οὗτοι φέροντες τὴν ἐπαμφοτερίζουσαν στάσιν τῆς ἰδίας Ἐκκλησίας καὶ ἀπεχθανόμενοι τὴν γυμνότητα, ἣν ἐξωτερικῶς προβάλλει ὁ Προτεσταντισμός, ἐπεδόθησαν μετὰ ζήλου εἰς τὴν ἐπὶ τὸ καθολικώτερον ἀναμόρφωσιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας. Ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς διδασκαλίας προέβησαν βαθμηδὸν καὶ εἰς τὰς ἐξωτερικὰς τῆς διδασκαλίας ἐκφάνσεις ἰδίᾳ δὲ εἰς τὴν θείαν λατρείαν καὶ τὰ συμπαρομαρτοῦντα αὐτῇ, ὧν πολλὰ ἐδανείσθησαν ἀταλαιπώρως ἐκ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Τὰ δάνεια αὐτὰ εἶνε εὐεξήγητα, διότι κατ' αὐτοὺς ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἡ πρὸ τοῦ χωρισμοῦ ἀπὸ τῆς Ρώμης διὰ τοῦ σχίσματος Ἐρρίκου τοῦ Η΄ ἐκκλησία, εἰς ἣν ὀφείλουσι νὰ ἐπανέλθωσιν ἀποκαθιστῶντες ὅ,τι συνεπείᾳ τῆς Μεταρρυθμίσεως ἀφῃρέθη καὶ τροποποιοῦντες ἐπὶ τὸ καθολικώτερον ὅ,τι προσέλαβε προτεσταντικὴν μορφὴν ἢ χροιάν. Ἀλλ' ὅ,τι δὲν διεγνώσθη ἀπ' ἀρχῆς ὑφ' ὅλων ἦτο τοῦτο. Ποῦ ἔπρεπε νὰ χαραχθῇ ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ οὕτως ὥστε νὰ γείνῃ μὲν δεκτὸν καὶ εἰσαχθῇ εἰς τὴν Ἀγγλοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν ὅ,τι κέκτηται τὴν σφραγῖδα τοῦ ἀρχαίου ἀδιαιρέτου καθολικισμοῦ, νὰ ἐγκαταλειφθῇ δὲ ἄνευ μιμήσεως ὅ,τι ἐν χρόνοις μεταγενεστέροις νεωτεριστικῶς εἰσήχθη ὑπὸ τῆς Ρώμης. Ὅσοι ἠδυνήθησαν νὰ διακρίνωσι τὴν ὁροθετικὴν αὐτὴν γραμμὴν καὶ πέραν αὐτῆς νὰ βαδίσωσι πρὸς τὴν πολιὰν ἀρχαιότητα, ἵνα παρ' αὐτοῦ ἀκούσωσι καὶ διδαχθῶσι τὶ τὸ γνήσιον καὶ καθολικῶς ἀποδεκτὸν καὶ τὶ τὸ κίβδηλον καὶ παράτυπον καὶ καινοτόμον οὔτε εἰς ὑπερβολὰς ἐξετραχηλίσθησαν οὔτε προὐκάλεσαν ἀντιδράσεις πείσμονας. Ἄλλως ὅμως ἔχει τὸ πρᾶγμα διὰ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν. Οὗτοι ἐπωφελούμενοι τῆς ἀνοχῆς καὶ ἐπιεικείας τῶν

Ἐπισκόπων μετὰ τῶν γνησίων τοῦ καθολικισμοῦ στοιχείων εἰσήγαγον βαθμηδὸν καὶ δὴ ἐν τῇ πράξει καὶ καθαρῶς Ρωμαϊκὰ ἔθιμα καὶ οὐδεμίαν παραλείποντες εὐκαιρίαν νὰ ἐπιδεικνύωσιν αὐτὰ πλήττουσι τὰς συνειδήσεις ὄχι μόνον τῶν ἀκραιφνῶς προτεσταντιζόντων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν τῆς μεσαζούσης μερίδος. Οὐδὲν λοιπὸν ἄπορον, ὅτι ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων ἡ Προτεσταντίζουσα μερὶς ἐν τῷ Ν. Ε. διεῖδε τὴν ἐπικράτησιν ρωμανιζόντων στοιχείων καὶ τὴν κατ' αὐτῶν δυσμένειαν ἐπιτηδείως ἐχρησιμοποίησεν, ἵνα διεγείρῃ τὸ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ ἐμφωλεῦον μῖσος κατὰ τοῦ Παπισμοῦ καὶ μεταβάλῃ αὐτὸ εἰς μῖσος κατὰ τοῦ Ν. Εὐχολογίου.

Τὴν ψυχολογικὴν αὐτὴν κατάστασιν τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ ἄριστα καθ' ἡμᾶς διέγνω καὶ περιέγραψεν ὁ Sunday Times ἐν κυρίῳ αὐτοῦ ἄρθρῳ. Ἐξετάζων τοὺς λόγους τῆς ἀπορρίψεως τοῦ Ν. Ε., εὑρίσκει, ὅτι ὁ κυριώτατος αὐτῶν κεῖται ἐν τῷ θρησκευτικῷ ἐνστίκτῳ τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι θεμελιωδῶς προτεσταντικόν. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας οὖσα Κρατικὴ Ἐκκλησία ὑπόκειται εἰς τὰς ἀπόψεις καὶ τὸν ἔλεγχον ὄχι μόνον τῶν ἰδίων αὐτῆς ἐνεργῶν μελῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὅλου ὄγκου τῆς ἁπλοϊκῆς, εὐσεβοῦς, ἂν καὶ οὐχὶ ἐπιδεικτικῶς θρησκευούσης γνώμης τοῦ ἔθνους. Ἡ γνώμη τοῦ ὄγκου αὐτοῦ προυκάλεσε τὴν ἀπόρριψιν τοῦ Εὐχολογίου ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων, διότι αὕτη ἤχθη νὰ πιστεύσῃ, ὅτι αἱ Προτεσταντικαὶ ἀρχαὶ τῆς Μεταρρυθμίσεως ὑπούλως ὑπονομεύονται. Αἱ ὑπὲρ τῆς ἀπορρίψεως ἀγορεύσεις ἀπέδειξαν προδήλως, ὅτι τὸ πνεῦμα τῶν Ἄγγλων τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἐν θρησκευτικοῖς ζητήμασι παραμένει ἀδιάσειστον καὶ κατὰ τὸν Κ' ἐνδέχεται νὰ οἰκτείρῃ τις τοῦτο ἢ νὰ μὴ οἰκτείρῃ. Εἶνε ὅμως ἱστορικὸν γεγονὸς καὶ εἶνε λίαν ἐνδιαφέρον καὶ σπουδαῖον γεγονός....... Τὸ Ν. Ε. ἡττήθη ὑπὸ τοῦ λανθάνοντος ἐν τῷ ἀγγλικῷ χαρακτῆρι Προτεσταντισμοῦ. Ἡ παλαιὰ κραυγὴ «ὄχι Παπισμὸς» ἐκέρδισε τὴν μάχην. Ἡ κραυγὴ αὕτη εἶνε καὶ θὰ εἶνε πάντοτε νικηφόρος, ὅταν ποιῆται ἔκκλησιν εἰς τοὺς Ἄγγλους. Ὁ φόβος μήπως διολισθήσῃ τι, ὅπερ εἶνε ἴδιον αὐτῶν, ἡ παραδεδομένη συντηρητικὴ δυσπιστία πρὸς τὸ πρῶτον βῆμα, ἡ ἐξ ἐνστίκτου κίνησις τῆς χειρὸς πρὸς τὴν λαβὴν τοῦ ξίφους, ἂν κάτι τι καταστὰν ἱερὸν διὰ μακρᾶς συνηθείας ἀπειλεῖται ἢ νομίζεται ὅτι ἀπειλεῖται, αὐταὶ εἶνε αἱ κινητήριοι δυνάμεις, αἵτινες ὑπόκεινται ὡς βάσεις εἰς τὴν ἐπαγρύπνησιν τοῦ Ἄγγλου ὄχι μόνον ἐν τοῖς θρησκευτικοῖς, ἀλλὰ καί ἐν πᾶσι τοῖς ἐθνικοῖς ζητήμασι καὶ καθορίζουσι τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ἐν κρισίμοις στιγμαῖς. Εἴδομεν αὐτὰς κατὰ τὸν πόλεμον· εἴδομεν αὐτὰς κατὰ τὴν γενικὴν ἀπεργίαν· εἴδομεν αὐτὰς ἐκ νέου κατὰ τὸ Εὐχολόγιον. Εἶνε θεμελιώδεις

δυνάμεις τοῦ ἀγγλικοῦ χαρακτῆρος καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ ἀγνοῇ αὐτὰς χωρὶς νὰ ἐπισωρεύσῃ καταστροφὰς καθ᾽ ἑαυτοῦ».

*
* *

Ἡ ἀπροσδόκητος ἀπόρριψις τοῦ Ν. Ε. προὐκάλεσεν, ὡς ἦτο ἑπόμενον, ποικιλίαν κρίσεων καὶ ἐπικρίσεων τόσον ἀπὸ μέρους τῶν ὀργάνων τῆς δημοσίας γνώμης, πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν, ὅσον καὶ ἀπὸ μέρους ἰδιωτῶν, κληρικῶν καὶ λαϊκῶν. Ἡ προξενηθεῖσα ταραχὴ ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε ἐνομίσθη κατ᾽ ἀρχάς, ὅτι ἐγεννήθη πράγματι ἡ ὑπό τινων προβλεφθεῖσα καὶ προφητευθεῖσα ***ἀδιέξοδος***, καθ᾽ ὃν χρόνον ἄλλοι ἤρχισαν ἀναφανδὸν νὰ ὁμιλῶσι καὶ νὰ γράφωσι περὶ χωρισμοῦ Ἐκκλησίας καὶ Κράτους.

Οἱ «Times» ἐν κυρίῳ ἄρθρῳ ἐτόνισαν, ὅτι ἡ ἀπόρριψις πλήττει αὐτὴν τὴν ῥίζαν τοῦ συντάγματος τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν, ἤτοι τῷ 1919, εἶχεν ἐγκαινισθῆ. Ὁ χωρισμὸς Ἐκκλησίας καὶ Κράτους κατ᾽ ἀνάγκην θὰ ἔλθῃ ἀπὸ τῆς περιφερείας εἰς τὸ κέντρον, γεγονός, τὸ ὁποῖον δὲν εἶνε ἄμοιρον θελγήτρου εἰς ἐκείνους, ὅσοι ἀποστρεφόμενοι τὴν ὕπαρξιν ἐθνικῆς Ἐκκλησίας ἐτάχθησαν εἰς τὰς τάξεις τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ἐλέγχων δ᾽ εἶτα τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων διὰ τὸ σφάλμα, ὅπερ διέπραξεν, ἐκφράζει τὴν ἐλπίδα, ὅτι αὕτη ἐν τῷ μέλλοντι θὰ ἀνατρέψῃ ἀπόφασιν, ἥτις δὲν δύναται μήτε τὸν Προτεσταντισμὸν μήτε τὴν εἰρήνην νὰ προαγάγῃ. —Ὁ «Morning Post» ἐξ ἀρχῆς καταπολεμήσας τὸ Ν. Ε. δὲν ἔλειψε νὰ ἐκθειάσῃ τὴν ἀπόφασιν, ὡς δικαιολογήσασαν τὴν πορείαν, ἣν ἐτήρησε. Κατ᾽ αὐτὸν ὅσοι δήποτε καὶ ἂν εἶνε οἱ προκύψοντες ἐκ τῆς ἀπορρίψεως κίνδυνοι δὲν δύνανται νὰ ἦνε μεγαλείτεροι ἐκείνων, οἵτινες θὰ ἐπηκολούθουν τὴν ἀποδοχὴν τοῦ Ν. Ε. ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων.—«Ἡ προκύψασα κατάστασις, λέγουσιν οἱ «Church Times», εἶνε ἄνευ προηγουμένου. Ἡ Βασιλικὴ Ἐπιτροπὴ περὶ ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας πρὸ 20 ἐτῶν ἀπέδειξεν, ὅτι ἦτο ἀνάγκη μεταρρυθμισεως καὶ ὅτι ἔδει νὰ μεταρρυθμισθῇ ὁ νόμος, ἵνα δυνηθῇ νὰ ἀποκόψῃ πᾶν ὅ,τι κατὰ τὸν ῥοῦν τῶν αἰώνων ἀπηρχαιώθη καὶ νὰ συγχρονίσῃ τὸ Ν. Ε. Ἡ Ἐκκλησία κατὰ τὰ τελευταῖα εἴκοσιν ἔτη ἠσχολήθη εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῆς ἐπιθυμίας ταύτης τοῦ Κράτους. Πρῶτον αἱ Κληρικαὶ Συνελεύσεις, εἶτα ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Συνέλευσις καὶ τέλος ἡ Βουλὴ τῶν Ἐπισκόπων εἰργάσθησαν, ὅπως παρουσιάσωσιν εἰς τὸ Κοινοβούλιον Νέον Εὐχολόγιον, ὅπερ θὰ καθίστα εὐχερῆ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ Κράτους. Καὶ τὸ Κοινοβούλιον μεθ᾽ ὅλου τοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ μεθ᾽ ὅλης τῆς σοβαρότητος ἀπέρριψε τὸ Ν. Ε., ὅπερ περιεῖχεν ὅλης αὐτῆς τῆς ἐργασίας τὰ ἀποτελέσματα. Τὸ Κράτος ἐζήτησε παρὰ τῆς Ἐκκλησίας νὰ μεταρρυθμίσῃ ἑαυτὴν καὶ ἀπέρριψε τὰ προταθέντα

μέσα πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς Μεταρρυμίσεως». Καὶ προχωροῦν τὸ ὄργανον τῶν Ἀγγλοκαθολικῶν ἐπανέρχεται εἰς τὴν προσφιλῆ αὐτοῦ ἰδέαν, ὅτι, ἀφοῦ ἅπαξ ἀπερρίφθη τὸ Ν. Ε. τοῦ ὁποίου τὴν ἀναθεώρησιν ἀπ᾿ ἀρχῆς δὲν ηὐνόησε, δὲν ὑπολείπεται ἢ ἡ ἐπάνοδος εἰς τὸ Εὐχολόγιον τοῦ 1662 καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς καθῆκον τῶν Ἀγγλοκαθολικῶν.—Καὶ τέλος ὁ μᾶλλον πρὸς τὰς ἀντιλήψεις τῶν Ἐπισκόπων συμφωνῶν Guardian ἔγραψεν· «Ἡ ψῆφος ἦτο πράγματι ψῆφος δυσπιστίας πρὸς τοὺς Ἐπισκόπους καὶ ἀπόρριψις τῆς ἁρμοδιότητος τῶν συνταγματικῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας ὀργάνων, ὅπως ἀποφασίζωσιν ἐπὶ ζητημάτων πίστεως καὶ λατρείας. Ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων δὲν εἶπεν : ἡ Ἐκκλησία αὕτη δὲν εἶνε ἐφεξῆς κατάλληλος νὰ κατέχῃ τὴν θέσιν Κρατικῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀλλ᾿ ἠξίωσεν ὑπὲρ ἑαυτῆς τὸ δικαίωμα, ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησία εἶνε Κρατική, νὰ ἀπορρίψῃ ἐν μιᾷ ἑσπέρᾳ καὶ μόνῃ τὸ ἀποτέλεσμα πολυετοῦς μελέτης, συζητήσεως καὶ προσευχῆς καὶ νὰ λύσῃ δύσκολα θεολογικὰ ζητήματα ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαίρας μιᾶς ζωηρᾶς συνεδρίας. Ἂν ἡ Ἐκκλησία ἀποδεχθῇ τὴν ἀπόφασιν ταύτην, θὰ ἀναγνωρίσῃ ἐνώπιον ὅλου τοῦ κόσμου, ὅτι δὲν εἶνε σῶμα θρησκευτικὸν ζῶν ἐν διαρκεῖ ἐξαρτήσει ἀπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ τὸ δημιούργημα ἑνὸς Κράτους, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐξ ὅλων τῶν θρησκειῶν καὶ δὲν ἔχει οὐδεμίαν».

Ἀλλ᾿ ἐκτὸς τῶν δημοσιογραφικῶν ὀργάνων καὶ πολλοὶ τῶν Ἐπισκόπων ἔγραψαν καὶ ἐξεφράσθησαν μετὰ πολλῆς πικρίας περὶ τῆς ἀποφάσεως τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, διεκρίθησαν ὅμως διὰ τὴν δριμύτητα τῶν κατ᾿ αὐτῆς ἐκφράσεων κυρίως δύο ἐξ αὐτῶν, οἱ Ἐπίσκοποι τοῦ Gloncester καὶ τοῦ Durham. «Ἡ πρώτη καὶ φυσικὴ σκέψις, λέγει ὁ πρῶτος, ἥτις ἀνέρχεται εἰς τὸν νοῦν πολλῶν εἶνε πῶς ἡ Ἐκκλησία θὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν κατάστασιν. Δὲν εἶνε ἆρά γε καιρὸς πλέον νὰ προχωρήσωμεν καὶ νὰ ζητήσωμεν ***χωρισμόν*** ; Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο θὰ ἀπαντήσω, ὅτι κατὰ τὴν γνώμην μου ἡ κρατικότης καὶ ἡ ὕπαρξις ἐθνικῆς Ἐκκλησίας ἔχει τοιαύτην σπουδαιότητα διὰ τὴν χώραν, ὥστε εἶμαι πρόθυμος νὰ ὑποστῶ μεγάλας θυσίας, ἵνα διατηρήσω αὐτήν. **Ἀλλ᾿ ὑπάρχει ὅριον καὶ ὡρισμένον ὅριον τῆς ὑπομονῆς, τὴν ὁποίαν ἡ Ἐκκλησία δύναται νὰ δείξῃ ὡς ὅλον.** ..... Τὸ ζήτημα πλέον δὲν εἶνε, ἂν αὐτὴ ἢ ἐκείνη ἡ Ἀκολουθία πρέπει νὰ ἐγκριθῇ ἢ ὄχι, τὸ ζήτημα εἶνε ἂν ἡ Ἐκκλησία εἶνε Ἐκκλησία ἢ εἶνε ἁπλοῦν τμῆμα τοῦ Κράτους. Ἡ πίστις, ἣν διακατέχομεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀγγλίας εἶνε, ὅτι εἴμεθα Ἐκκλησία, ὅτι εἴμεθα κλάδος τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ ὅτι ἑπομένως ἡ διδασκαλία καὶ ἡ διοίκησις ἡμῶν δέον νὰ εἶνε ἔργον τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὄχι τοῦ Κράτους. Ἡ Ἐκκλησία καὶ ὄχι τὸ Κράτος συνέταξε τὸ παρὸν Εὐχολόγιον, ἡ Ἐκκλησία καὶ ὄχι τὸ Κράτος συνέταξε

τὰ 39 ἄρθρα ἡμῶν. Εἴμεθα ἕτοιμοι νὰ παραχωρήσωμεν μέρος τῆς ἐλευθερίας ἡμῶν χάριν τοῦ εὐεργετήματος, οὗτινος ἀπολαύει τὸ ἔθνος ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἐθνικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' εἶνε ἀνάγκη, ὅπως ἡ ἐθνικὴ Ἐκκλησία ᾖ Ἐκκλησία. Καὶ ἂν τὸ Κράτος προτίθεται νὰ ἐνεργήσῃ οὕτως ὥστε νὰ ἀφαιρέσῃ ἀφ' ἡμῶν τὸν χαρακτῆρα τοῦτον, μεγάλη πλειοψηφία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας θὰ προτιμήσῃ νὰ μείνῃ πιστὴ εἰς τὰς ἀρχὰς αὐτῆς ἐπὶ οἵᾳ δήποτε θυσίᾳ».—«Ἐσκέφθησαν ἆρά γε, λέγει ὁ δεύτερος, τὰ μέλη τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, ὅτι περιήγαγον εἰς μεγάλην κρίσιν τὸν ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων ὑφιστάμενον σύνδεσμον μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ Κράτους ἀπορρίψαντες ὡς ἄνευ ἀξίας τὴν μεμελετημένην πρότασιν τῶν Ἐπισκόπων, τοῦ Κλήρου, τοῦ λαοῦ; Δὲν ἀρκεῖ νὰ εἴπῃ τις ἁπλῶς, ὅτι ἡ Βουλὴ εἶχε τὸ **ἠθικὸν** δικαίωμα. Ἡ ψῆφος τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων ἐξεμηδένισεν ὡς ἀναξίαν λόγου τὴν πανηγυρικὴν διαβεβαίωσιν, ἠκύρωσε τὸ ἔργον τῶν Κληρικῶν καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Συνελεύσεων καὶ ἐδημιούργησε τοιαύτην κατάστασιν, ὁποίαν οὐδεμία Ἐκκλησία, ἥκιστα δὲ πάντων ἡ Ἐπισκοπιανὴ Ἐκκλησία, θὰ ἠδύνατο νὰ ἀνεχθῇ. Μέχρι σήμερον ἡ κρατικότης ἐσήμαινεν ἐμπιστοσύνην καὶ εὔνοιαν ἀπὸ μέρους τοῦ Κράτους, ὄχι δυσπιστίαν καὶ καχυποψίαν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ Ἐκκλησία ἠδύνατο νὰ συγκατατεθῇ εἰς πολλὰ χάριν τοῦ ἔργου αὐτῆς. Ἀλλ' ἂν ἡ προϋπόθεσις αὕτη ἐξέλιπε, τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἡ ὅλη ἔννοια τῆς κρατικότητος ἔχει ἀλλάξῃ. Ἀντὶ τῆς φιλικῆς βοηθείας, αὕτη ἐγκλείει ἐθνικοὺς περιορισμούς. Ἡ Ἐκκλησία θὰ ὠφλίσκανεν ἄνοιαν, ἂν προὔκειτο νὰ πωλήσῃ τὰ πρωτοτόκια αὐτῆς ἀντὶ πινακίου φακῆς. . . . . Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας ἤθελε παύσῃ νὰ ἀπολαύῃ τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν Ἀγγλικανικῆς Ὁμολογίας, παρὰ ταῖς ὁποίαις κατέχει μοναδικὸν κῦρος, καὶ θὰ ἔχανε τὸν σεβασμὸν τοῦ ἔθνους ἂν μὴ ἀντελαμβάνετο, ὅτι τοιοῦτό τι θέλει συμβῇ, ἂν ἡ ψῆφος τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων παραμείνῃ ἰσχύουσα καὶ ἔγκυρος· διότι τότε θὰ ἐδεικνύετο εἰς τὸν κόσμον, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀσκήσῃ τὸ πνευματικὸν αὐτῆς κῦρος καὶ ἠνέχθη κατάστασιν παραλυτικῆς δουλείας ὑπὸ τὸ Ἀγγλικὸν Κράτος».—Πλὴν ὅμως τῶν Ἐπισκόπων ἱκανοὶ κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ θερμοὶ θιασῶται τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἐκκλησίας ἀπέστειλαν εἰς τὰς ἐφημερίδας ἀνοικτὰς ἐπιστολάς, ἐν ταῖς ὁποίαις ἀναφανδὸν ἐκηρύττοντο ὑπὲρ τοῦ χωρισμοῦ Ἐκκλησίας καὶ Κράτους καὶ ἐζήτουν νὰ προσελκύσωσι καὶ ἄλλους ὑποστηρικτὰς τῆς προτάσεως αὐτῶν.

Εἰς τὸν κυκεῶνα τοῦτον τῶν γνωμῶν ἔθηκε τέρμα ἡ σύγκλησις τῶν Ἐπισκόπων ὑπὸ τῶν δύο ἀρχιεπισκόπων πρὸς σύσκεψιν ἐν τῷ Lambeth Palace τῇ 19ῃ Δεκεμβρίου. Τῆς συσκέψεως ταύτης μετέσχον οἱ πλείονε

τῶν Ἐπισκόπων μηδὲ τῶν καταψηφισάντων τὸ Ν. Ε. ἐξαιρουμένων καὶ ἐμελέτησαν πολλὰς πολλαχόθεν προτάσεις καὶ ὑποδείξεις περὶ τοῦ τρόπου, καθ ὃν θὰ ἠδύνατο ἡ Ἐκκλησία νὰ ἐξέλθῃ τῆς ἀδιεξόδου, εἰς ἣν περιῆλθεν. Οὕτω τινὲς προὔτειναν, ὅπως τὸ ζήτημα τοῦ χωρισμοῦ Ἐκκλησίας καὶ Κράτους μηδαμῶς τεθῇ νῦν ὑπὸ μελέτην, ἄλλοι ὑπεστήριξαν, ὅτι πᾶσα ἀπόπειρα τροποποιήσεως τοῦ Ν. Ε. ἐν τοῖς οὐσιώδεσιν αὐτοῦ σημείοις εἶνε καταδεδικασμένη εἰς ἀποτυχίαν καὶ τρίτοι ἐγνωμάτευσαν, ὅτι εἶνε δυνατὸν νὰ γείνῃ διασάφησις σημείων τινῶν τοῦ Νέου Ε., τὰ ὁποῖα προφανῶς παρεξηγήθησαν. Ὡς ἀποτέλεσμα τῆς διημέρου ταύτης συσκέψεως τῶν Ἐπισκόπων ἐξεδόθη ὑπογεγραμμένον ὑπ᾿ ἀμφοτέρων τῶν Ἀρχιεπισκόπων Καντουαρίας καὶ Ὑόρκης τὸ ἑξῆς διάγγελμα:

«Ἡ ἀπόρριψις τοῦ Νομοσχεδίου τοῦ Εὐχολογίου ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων ἐδημιούργησε δυσχερῆ καὶ ἀγωνιώδη κατάστασιν ἐν τῷ βίῳ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἔθνους. Καίτοι δέον νὰ ἀποφευχθῶσιν αἱ ὑπερβολαὶ καὶ οὐδεὶς ὑπάρχει λόγος πρὸς πανικόν, δὲν δυνάμεθα νὰ ἀρνηθῶμεν, ὅτι ἡ κρίσις εἶνε σοβαρὰ καὶ ἐπιβάλλει εἰς τοὺς ἐπισκόπους ὄγκον βαρείας εὐθύνης. Ἡ Ἐκκλησία ἔχει δικαίωμα νὰ ἀτενίζῃ πρὸς αὐτοὺς ἀναμένουσα συμβουλὴν καὶ ὁδηγίαν. Ἐπὶ δύο ἡμέρας οἱ ἐν ἐνεργείᾳ Ἐπίσκοποι συνῆλθον ἐν Lambeth καὶ εὐγνωμόνως δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν, ὅτι ἡ ἑνότης, ἥτις διέκρινε τὰς μακρὰς ἡμῶν συσκέψεις κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη, διετηρήθη. Ἀποβαίνει ἀδύνατον, ὅπως ἐν διαστήματι ὀλίγων ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ψήφου τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων ἀντιληφθῇ τις ἀκριβῶς τὴν σπουδαιότητα αὐτῆς καὶ καθορίσῃ τὰς ὑποχρεώσεις, τὰς ὁποίας αὕτη ἐπιβάλλει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐντεῦθεν καὶ ἐκρίναμεν ἀναγκαῖον νὰ ἀναβάλωμεν μέχρι τῆς 11ης Ἰανουαρίου, ὅπως ἔχωμεν χρόνον πρὸς σκέψιν καὶ προσευχήν. Ἐλπίζομεν, ὅτι θὰ δυνηθῶμεν νὰ παρουσιάσωμεν τὰς μεμελετημένας προτάσεις ἡμῶν πρὸ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Συνελεύσεως καὶ τῶν Κληρικῶν Συνελεύσεων, ὅταν αὗται συνέλθωσι κατὰ Φεβρουάριον. Παρὰ ταῦτα ὅμως δέον νὰ λεχθῶσι λόγοι τινὲς συμβουλῆς καὶ ἀναθαρρήσεως. Ἐντεῦθεν καὶ τῇ συγκαταθέσει τῶν Ἐπισκόπων καὶ μετὰ πλήρη σύσκεψιν μετ᾿ αὐτῶν ἀπευθύνομεν τὸ διάγγελμα τοῦτο πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἦτο δικαίωμα τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων νὰ ἀπορρίψῃ τὸ Νομοσχέδιον. Ἀλλ᾿ ἀφ᾿ ἑτέρου ἁπλῆ ἀποδοχὴ τῆς ἀποφάσεως ταύτης θὰ ἦτο κατὰ τὴν ἡμετέραν κρίσιν ἀσυμβίβαστος πρὸς τὰς εὐθύνας τῆς Ἐκκλησίας ὡς κοινωνίας πνευματικῆς. Οἱ Ἐπίσκοποι ἀναγνωρίζουσιν ἐξ ὁλοκλήρου, ὅτι ὑπάρχουσι περιστάσεις καθ᾿ ἃς εἶνε καθῆκον αὐτῶν νὰ προβῶσιν εἰς δρᾶσιν σύμφωνον πρὸς τὸ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐνυπάρχον πνευματικὸν κῦρος. Ἀναγνωρίζομεν τὸ καθῆκον τοῦτο καὶ εἴμεθα ἕτοιμοι,

ἀνάγκης δοθείσης, νὰ ἐκπληρώσωμεν αὐτό. Ἀλλὰ ονοῦμ3ν, ὅτι ἡ πρόφρ σφατος ἀπόφασις τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων ἐπηρεάσθη ὑπό τινων φευκτῶν παρεξηγήσεων ὡς πρὸς τὴν φύσιν τῶν ὑποβληθεισῶν εἰς αὐτὴν προτάσεων καὶ ἐπομένως δὲν ἀναλαμβάνομεν τὴν εὐθύνην νὰ ἀποδεχθῶμεν ὡς ὁριστικὴν τὴν ψῆφον τῆς 15ης Δεκεμβρίου. Κατὰ ταῦτα ἡ Βουλὴ τῶν Ἐπισκόπων ἀπεφάσισε νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ Νομοσχέδιον ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον πρὸ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Συνελεύσεως μετὰ τοιούτων μεταβολῶν καὶ μετὰ τοιούτων μεταβολῶν μόνον, αἵτινες προτίθενται νὰ διαλύσωσι παρεξηγήσεις καὶ νὰ διασαφήσωσι καὶ ἐπεξηγήσωσι τοὺς σκοποὺς καὶ τοὺς περιορισμοὺς τοῦ Νομοσχεδίου. Ἐν τῷ μεταξὺ ποιούμεθα σοβαρωτάτην ἔκκλησιν εἰς τὴν ὅλην Ἐκκλησίαν αἰτούμενοι τὴν ὁμαδικὴν ἐκείνην νομοτάγειαν, διὰ τῆς ὁποίας μόνη αὕτη δύναται νὰ ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῶν κινδύνων καὶ νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς περιστάσεις τῆς κρισίμου ταύτης στιγμῆς. Μεθ' ὅλου τοῦ κύρους τοῦ ἀξιώματος ἡμῶν ζητοῦμεν, ὅπως μέχρις οὗ τὸ Ν. Ε. ἐγκριθῇ καθ' ὁλοκληρίαν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μηδεὶς ἐπωφεληθῇ τῶν διατάξεων αὐτοῦ ἐπιφέρων μεταβολὰς εἰς τὴν συνήθη τάξιν τῶν Ἀκολουθιῶν ἢ εἰσάγων ἔθιμα, ἅτινα μέλλουσι νὰ καθιερωθῶσιν ὑπ' αὐτοῦ. Ἄν τις τοῦ κλήρου ἀπεδέχθη ἔθιμα, ἅτινα μέλλουσι νὰ ἀπαγορευθῶσιν ὑπὸ τοῦ Ν. Ε., ζητοῦμεν, ὅπως οὗτος παύσῃ μεταχειριζόμενος ταῦτα χάριν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας. Τολμῶμεν νὰ πιστεύωμεν, ὅτι οἱ συνάδελφοι ἡμῶν, οἵτινες ἐν συνειδήσει ἀντετάχθησαν κατὰ τοῦ Νομοσχεδίου οὐδὲν θὰ πράξωσιν ἢ θὰ εἴπωσι νῦν ὥστε νὰ αὐξήσωσιν αἱ ἡμέτεραι δυσχέρειαι. Ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν ὅλως ἰδιαιτέρως ἡ εὐημερία τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ διὰ πολλὰς γενεὰς ἐξαρτᾶται ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα πράττομεν ἢ συγκρατούμεθα νὰ πράξωμεν, εἶνε πρόδηλον, ὅτι αὐτοπεριορισμὸς καὶ αὐτοθυσία θὰ εἶνε αἱ πιστόταται ἀποδείξεις νομοταγείας καὶ ἠρεμία ἡ ὑψίστη ἔνδειξις θάρρους. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἁγίας περιόδου τῶν Χριστουγέννων ἐσπευσμένοι λόγοι ἢ πράξεις ἂς μὴ διαταράξωσι τὴν εἰρήνην αὐτῆς. Ἂς σιγήσωσιν αἱ φωναὶ τῆς διαμάχης. Ἂς εἰσέλθωμεν εἰς τὸ Νέον Ἔτος, τὸ ὁποῖον εἶνε βεβαρημένον ὑπὸ τόσων σπουδαίων ζητημάτων ἐν πνεύματι κοινῆς προσευχῆς. Διὰ μέσου τῶν γεγονότων τούτων ὁ Θεὸς ἐκτελεῖ βουλήν τινα περὶ τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ. Εἴθε νὰ ἔχωμεν ταπεινοφροσύνην καὶ πίστιν, ἵνα διαγνῶμεν αὐτήν, ἰσχὺν καὶ εὐστάθειαν, ἵνα συμμορφωθῶμεν πρὸς αὐτήν. Πιστεύομεν, ὅτι αὐταὶ αὗται αἱ ἀγωνίαι ἐγέννησαν μίαν νέαν παλίρροιαν ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας, παλίρροιαν θερμῆς καὶ ἀφθόνου εὐλαβείας. Ἂς ὑψώσωμεν καὶ ἂς ἑνώσωμεν μετ' αὐτῆς νέαν ἀγάπην πρὸς νομοτάγειαν ὡς πρός τι καθ' ἑαυτὸ ἀληθὲς καὶ ὡραῖον, νέαν μέριμναν περὶ ἑνότητος, νέον δεσμὸν ἀγάπης

ἐν τῇ κοινωνίᾳ τοῦ Χριστοῦ, νέον ζῆλον εἰς τὴν διακονίαν τῆς βασιλείας αὐτοῦ οἴκοι καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ. Τότε ἡ παλλίρροια αὐτὴ θὰ ἀποδειχθῇ, ὅτι εἶνε μέσον, τὸ ὁποῖον ὁ Θεὸς θὰ μεταχειρισθῇ, ἵνα καθαρίσῃ καὶ προστατεύσῃ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ».

Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς ἐκκλήσεως ταύτης, ὅσον καὶ ἂν ὁ ἀγὼν τῶν μερίδων δὲν ἤλλαξεν, ἡ ἀναθεώρησις τοῦ Εὐχολογίου εἰσῆλθεν εἰς ὅλως νέαν φάσιν. Τὸ ἀποῤῥιφθὲν Εὐχολόγιον τροποποιούμενον θέλει διέλθῃ καὶ αὖθις τὰ διάφορα στάδια τῆς ἀναθεωρήσεως μέχρι τῆς ὁριστικῆς ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου ἐγκρίσεως. Ἀλλ' ἡ νέα αὕτη φάσις θὰ ἀποτελέσῃ κατ' ἀνάγκην ἀντικείμενον νέας σειρᾶς μελετῶν μετὰ τὸ πέρας τῆς δευτέρας ταύτης ἀναθεωρήσεως.

Ἰανουάριος 1928. † Ο ΘΥΑΤΕΙΡΩΝ ΓΕΡΜΑΝΟΣ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΑΓΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

[Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου]

Στ. 28. Ὅπως πραΰνωσι καὶ δὴ καὶ καταπνίξωσι τὴν θλῖψιν αὐτῶν ἐπὶ τῷ ἀποχωρισμῷ αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Θείου Διδασκάλου καὶ Προστάτου αὐτῶν οἱ Ἀπόστολοι ἔδει νὰ λάβωσι (κατὰ τὸν περαιτέρω τοῦτον λόγον τοῦ Ἰησοῦ) ὑπ' ὄψει τὸ μέν, ὅτι ὁ ἀποχωρισμὸς αὐτῶν δὲν θὰ ἦτο διαρκής («Οὐκ εἶπον, ὅτι ὑπάγω μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. Λοιπὸν τί δειλιᾶτε»;) (Ζιγ.), τὸ δὲ ὅτι ἀπομακρυνόμενος αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς μετέβαινε πρὸς τὸν Πατέρα, τὸν μείζονα Αὐτοῦ ὄντα. Τὸ συναίσθημα τῆς χαρᾶς ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ μεταβάσει τοῦ Ἰησοῦ ἔδει νὰ καταπνίξῃ τὸ συναίσθημα τῆς λύπης αὐτῶν ἐπὶ τῇ ἀποστερήσει Αὐτοῦ. Ἄλλως πράττοντες οἱ Ἀπόστολοι, ἐπιμένοντες ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν, ἀπεδείκνυον ὅτι δὲν ἠγάπων τὸν Ἰησοῦν, ὡς ἔδει ἐν πάσῃ περιπτώσει νὰ ἀγαπῶσιν Αὐτόν, μετ' αὐταπαρνήσεως. **Εἶπον ὑμῖν, ὑπάγω καὶ ἔρχομαι.** (Πρβλ. στ. 3 καὶ 18.). **Ὅτι ὁ Πατήρ μου μείζων μού ἐστι.** Αἰτιολογία τῆς χαρᾶς, ἣν ἔδει νὰ αἰσθανθῶσιν οἱ Ἀπόστολοι ἐπὶ τῇ ἀπ' Αὐτῶν ἀπομακρύνσει τοῦ Ἰησοῦ καὶ μεταβάσει Αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. Ἀλλ' ὁποία τις ὤφειλε νὰ ᾖ ἡ χαρὰ αὕτη (συμμετοχὴ τῆς χαρᾶς τοῦ Ἰησοῦ ἢ χαρὰ δι' αὐτοὺς ἐμβλέποντας ἐν τῇ πρὸς τὸν Πατέρα μεταβάσει

τοῦ Ἰησοῦ τὸ ἴδιον αὐτῶν συμφέρον), δὲν ὁρίζεται σαφῶς, ὅθεν καὶ ὁ Ζιγ. σημειοῦται· «Ὠφείλετε χαίρειν, ὅτι **εἶπον πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα μου,** τὸν δυνάμενον ἐξελέσθαι ὑμᾶς πάσης ἐπιβουλῆς, ἐννοοῦντες, ὅτι πρεσβεύσω πάντως ὑπὲρ ὑμῶν». (Πρβλ. Χρυσ. καὶ Θεοφ.). Καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ τῶν νεωτέρων τινές. Ἀλλ' ἐκ τῶν συμφραζομένων δῆλον **(εἰ ἠγαπᾶτέ με),** ὅτι ὁ λόγος μᾶλλον περὶ τῆς συμμετοχῆς τῶν Ἀποστόλων εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Ἰησοῦ μεταβαίνοντος πρὸς τὸν Πατέρα, ἀδιάφορον ἂν ἡ μετάβασις αὕτη θὰ ἀπέφερεν ὄφελος τοῖς Ἀποστόλοις (Στ. 12 κ. ἑ. ΙΣΤ' 7). Ἡ τελευταία αὕτη ἄποψις παρασιωπᾶται ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ. Τί δὲ νοητέον ὑπὸ τὴν φράσιν **μείζων μού ἐστι;** Κατὰ τὸν ἱ. Χρυσ. αὕτη εἶνε ἔκφρασις «συγκαταβάσεως πρὸς τὴν ἀσθένειαν τῶν μαθητῶν» ἀποβλέπουσα. Οὕτω καὶ ὁ Θεοφ. πρὸς ἄλλοις γράφων. «Εἰ καὶ μὴ ἐγὼ δύναμαι, ὁ γοῦν Πατήρ, ὃν μείζονά μου δοκεῖτε, οὐκ ἀξιόχρεώς ἐστι βοηθῆσαι ὑμῖν;» Καὶ ὁ Ζιγ. «Μείζων μού ἐστι τῇ δυνάμει, ὡς ὑμεῖς δοκεῖτε». Ἀλλ' ὅ τε ἱ. Χρυσ. ἐπισυνάπτει· «Εἰ δὲ λέγοι τις μείζονα εἶναι τὸν Πατέρα, καθ' ὃ αἴτιος τοῦ Υἱοῦ, οὐδὲ τοῦτο ἀντεροῦμεν. Ἀλλ' οὐ μὴν τοῦτο ἑτέρας εἶναι τὸν Υἱὸν οὐσίας ποιεῖ». Καὶ ὁ Θεοφ. ἐπαναλαμβάνων τὴν τοιαύτην ἐκδοχὴν τοῦ **μείζων** καὶ προστιθεὶς ἐπὶ τὸ σαφέστερον· «καὶ ἀρχή μου ἐστε· ἐξ Αὐτοῦ γὰρ γεγέννημαι» προϊὼν παραθέτει καὶ ἄλλην γνώμην, ᾗτινι καὶ συντάσσεται· «Εἰπάτωσαν οἱ αἱρετικοὶ κατὰ τί ἐπορεύετο πρὸς τὸν Πατέρα ὁ Χριστός, καθ' ὃ Θεὸς ἢ καθ' ὃ ἄνθρωπος; Πάντως καθ' ὃ ἄνθρωπος, ἐπεὶ καθ' ὃ Θεὸς ἀεὶ ἐν Οὐρανοῖς ἦν καὶ ἀχώριστος τοῦ Πατρός. Κατὰ τὸ ἀνθρώπινον οὖν λέγεται μείζων αὐτοῦ εἶναι ὁ Πατὴρ» καθ' ὃν χρόνον ὁ Ζιγ. ἀνενδοιάστως ἀσπάζεται τὴν γνώμην, καθ' ἣν «κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον ὁ Πατὴρ μείζων μέν, ἀλλ' οὐ τῇ δυνάμει, μόνῳ δὲ τῷ αἰτίῳ, ὅτι αἴτιος τῷ Υἱῷ τῆς γεννήσεως· ἐκ τοῦ Πατρὸς γὰρ ὁ Υἱός». Ὀπαδοὶ τῶν γνωμῶν τούτων δὲν ἐλλείπουσι καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἐξηγηταῖς, ἀλλὰ πιθανωτέρα παρίσταται ἡ γνώμη ἱκανῶν ἐξ αὐτῶν, καθ' ἣν ἐν τῷ **μείζων** δέον νὰ ζητηθῇ ἔννοια μὴ ἔχουσα σχέσιν πρὸς τὰ προσωπικὰ ἰδιώματα καὶ τὴν προαιώνιον πρὸς ἀλλήλους σχέσιν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' ἔννοια συναφὴς πρὸς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Ἰησοῦ, πρὸς τὸν χρόνον τῆς κατ' αὐτὴν κενώσεως, καθ' ὃν ἐπέλειπεν Αὐτὸν τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ μακαριότης τοῦ ἐν Οὐρανοῖς Πατρός, τοῦ ὑπ' Αὐτοῦ κατὰ τοῦτο μείζονος χαρακτηριζομένου. Τῶν ἀτελειῶν καὶ περιορισμῶν τοῦ ἐπὶ γῆς βίου Αὐτοῦ ἀπαλλασσόμενος ὁ Ἰησοῦς καὶ εἰς τὴν ῥηθεῖσαν δόξαν καὶ μακαριότητα τοῦ ἐν Οὐρανοῖς Πατρὸς μεθιστάμενος (ὅπως ἄλλως τε καὶ συντελέσῃ οὕτω ὁριστικῶς καὶ ἀποτελεσματικῶς τὸ ἀρξάμενον ἐπὶ γῆς ἔργον Αὐτοῦ) ἔχαιρε καὶ εἰς τὴν χαρὰν Αὐτοῦ ταύτην καλεῖ μετόχους τοὺς

'Αποστόλους, ὅπως μετριάσῃ οὕτω τὴν ἐπὶ τῷ ἀποχωρισμῷ λύπην αὐτῶν.

Στ. 29. Ἡ πρόρρησις τοῦ Ἰησοῦ ὅτι ὅσον οὔπω ἀπομακρυνόμενος τῶν Ἀποστόλων διὰ τοῦ θανάτου θὰ μετέβαινε πρὸς τὸν Πατέρα ἔδει νὰ χαροποιήσῃ (στ. 28) καὶ παραθαρρύνῃ αὐτούς. Ἀλλὰ δι' αὐτῆς ἀπέβλεπεν ὁ Ἰησοῦς, καθὰ ἐνταῦθα λέγει, καὶ εἰς ἄλλο τι, ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς εἰς Αὐτὸν πίστεως αὐτῶν. Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει τὴν περὶ τοῦ θανάτου Αὐτοῦ πρόρρησιν τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὴν σημασίαν τὴν εἰς αὐτὸν ἀποδοθεῖσαν ὑπ' Ἐκείνου **(πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα μου)** οἱ Ἀπόστολοι δὲν θὰ ἐκλονίζοντο βλέποντες ἐπισυμβαίνοντα τὸν θάνατον Αὐτοῦ, οὐδὲ θὰ εἰρμήνευον αὐτὸν ἄλλως (ὡς ἀδυναμίαν ἐπὶ παραδείγματι τοῦ Ἰησοῦ, ὡς διάψευσιν τῶν ἐπ' Αὐτὸν ὡς Μεσσίαν προσδοκιῶν αὐτῶν) ἢ ὡς προεῖπεν καὶ εἰρμήνευσεν αὐτὸν αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς, ὡς μετάβασιν δηλ. πρὸς τὸν Πατέρα, ὡς μετάστασιν εἰς τὴν αἰωνίαν ἐν Οὐρανοῖς θείαν δόξαν καὶ μακαριότητα. Τὸ τοιοῦτο θὰ ἐνίσχυε τὴν πρὸς Αὐτὸν πίστιν αὐτῶν. **Καὶ νῦν.** Κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν γνώμην : νῦν ὅτε ἐπίκειται ἡ διὰ τοῦ θανάτου ἀπομάκρυνσίς μου ἀφ' ὑμῶν. Κατ' ἄλλην γνώμην μᾶλλον συναφῆ πρὸς τὰ τοῦ προηγουμένου στίχου : νῦν ὅτε οὐ χαίρετε ἀκούοντες, ὅτι πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα εἴρηκα **(ὅτι πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα),** ὅπως (τοὐλάχιστον) πιστεύσητε. **Πιστεύσητε.** Κατὰ τὰ συμφραζόμενα, ὅτι ἀποθνήσκων πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα. Κατ' ἄλλην ἐκδοχήν, ὅτι πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς (Πρβλ. καὶ Ζιγ.). «Εἴρηκα ὑμῖν τὰ περὶ τῆς ἀποδημίας καὶ ἐπιδημίας, (προστιθεὶς) καὶ τὰ περὶ τοῦ ἄλλου Παρακλήτου». Καὶ κατ' ἄλλην ἐν σχέσει πρὸς τὸ ΙΓ' 19, **ὅτι ἐγώ εἰμι.** Ὁ Ζιγ. ἑρμηνεύων ἐπίσης γενικώτερον σημειοῦται· «Ἵνα πιστεύσητε, ὅτι πάντα καὶ οἶδα καὶ δύναμαι».

Στ. 30. «Παραμυθησάμενος αὐτοὺς (τοὺς Ἀποστόλους) πάλιν λέγει τὰ λυπηρά». (Χρυσ.) Τὰ γεγονότα ἐπισπεύδονται καὶ πρὸς μακροτέρους περαιτέρω λόγους χρόνος πλέον δὲν λείπεται, ἐπιλέγει ἤδη (πενθίμως πάντως ὁ Ἰησοῦς). Ὁ ὑπὸ τῶν ὀργάνων αὐτοῦ (τοῦ Ἰούδα κατ' ἐξοχὴν καὶ τῶν ἀπεσταλμένων τῶν ἀρχιερέων, πρβλ. ΙΗ') ἀντιπροσωπευόμενος ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, ὁ διάβολος, ἵσταται ἐπὶ θύραις. Καίτοι δὲ οὗτος οὐδεμίαν ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ κέκτηται ἐξουσίαν, ἀλλὰ θὰ διακόψῃ τὴν εἰρηνικὴν μετὰ τῶν μαθητῶν Αὐτοῦ συμβίωσιν καὶ συναναστροφήν. **Ἔρχεται γάρ.** Αἰτιολογία τοῦ **οὐκέτι πολλὰ λαλήσω. Ὁ τοῦ κόσμου ἄρχων.** Οὕτω καλεῖται ὁ διάβολος, ὡς αἴτιος τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου, εἰς ἃ ὑποκύπτουσιν οἱ ἄνθρωποι παρασυρόμενοι καὶ δελεαζόμενοι ὑπ' αὐτοῦ, καθισταμένου οὕτω ἄρχοντος καὶ ἐξουσιαστοῦ αὐτῶν.

«Κόσμου δὲ ἄρχοντα τὸν διάβολόν φησι, καὶ τοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους οὕτω καλῶν. Οὐ γὰρ οὐρανοῦ ἄρχει καὶ γῆς ἐπεὶ ἂν ἀνέτρεψε πάντα καὶ κατέβαλε· ἄρχει δὲ τῶν ἑαυτοὺς παραδιδόντων αὐτῷ». (Χρυσ. Πρβλ. Θεοφ. καὶ Ζιγ.). **Ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν.** Οὐδὲν ὑπαγόμενον ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ διαβόλου ὡς ἄρχοντος τοῦ κόσμου. Ὁ Ἰησοῦς ὡς ἀναμάρτητος, οὐδεμίαν κλίσιν καὶ ροπὴν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἐν Ἑαυτῷ φέρων, καὶ οὐδαμῶς ἐπίσης ἐξωτερικῶς ὑπ' αὐτῆς ἐπηρεαζόμενος, δὲν ἀνῆκε κατὰ τὰ ρηθέντα εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἐπιρροῆς καὶ ἐξουσίας τοῦ διαβόλου, κατ' ἀκολουθίαν δὲ οὐδαμῶς ἀναγκαίως νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὸν θάνατον ὤφειλε. «Τί οὖν ὁ διάβολός σε ἀναιρεῖ; Οὐδαμῶς· οὐ γὰρ ἔχει ἐν ἐμοὶ οὐδέν. Πῶς οὖν σε ἀναιροῦσι; Ἐπειδὴ βούλομαι καὶ ἵνα γνῷ ὁ κόσμος κλπ.». (Χρυσ). Καὶ ὁ Θεοφ. «Ἐπειδὴ δὲ εἰκὸς ἦν ὑπονοῆσαί τινας. Ἆρα καὶ ὁ Χριστὸς δι' ἁμαρτίας παραδέδοται τῷ θανάτῳ; Ἐπήγαγε διὰ τοῦτο, **ὅτι ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν.** Οὐχ ὑπεύθυνος ὢν τῷ θανάτῳ, οὐδὲ ὀφείλων τῷ διαβόλῳ, ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς τὸν Πατέρα ἀγάπην ἑκὼν ὑφίσταμαι τὸ πάθος» (πρβλ. καὶ Ζιγ.).

Στ. 31. Ὁ λόγος δι' ὃν οὐδὲν ἔχων ἐν Αὐτῷ ὁ διάβολος ἄρχει Αὐτοῦ καὶ κατεξουσιάζει ἐν τῷ θανάτῳ. Ὁ λόγος οὗτος εἶνε ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Πατέρα καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὁ πόθος καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ Ἰησοῦ, ὅπως συμμορφωθῇ πρὸς τὸ θέλημα Ἐκείνου. Δῆλον ἄρα, ὅτι τὸ σταυρικὸν πάθος τοῦ Ἰησοῦ ἦτο θέλημα τοῦ Οὐρανίου Πατρός, εἰς ὃ οἰκειοθελῶς ὑπέκυπτεν Οὗτος (πρβλ. Ι' 18), τοῦτο δὲ κατὰ τὸν λόγον τοῦ Ἰησοῦ ἔδει νὰ γνωρίσῃ ὁ κόσμος, ὅπως μὴ πλανᾶται ὡς πρὸς τὴν σημασίαν καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ πάθους τούτου. «Οὐχ ὑπ' ἀνάγκης ταῦτα πάσχω, ἀλλὰ δι' ἀγάπην τοῦ Πατρός, ὥστε ἐννοῆσαι αὐτούς, ὅτι οὐκ ὀλέθριον τὸ πρᾶγμα, οὐδὲ βλάβην ἔχον, εἴγε ὅ,τε σφόδρα αὐτὸν ἀγαπῶν, καὶ ὁ ἀγαπώμενος ὑπ' Αὐτοῦ οὕτω βούλεται» (Χρυσ.). Μετὰ τὰς λέξεις ταύτας ὁ Ἰησοῦς καλεῖ τοὺς Ἀποστόλους, ὅπως ἐξέλθωσι καὶ ἀποχωρήσωσι τῆς αἰθούσης, ἐν ᾗ εἶχον συγκεντρωθῇ κατὰ τὰς ἐπισήμους καὶ ἐξόχως ἱστορικὰς ταύτας στιγμάς. Κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν στίξιν (τελεία μετὰ τὸ **ποιῶ**) ἡ διὰ τοῦ **ἀλλὰ (ἀλλ' ἵνα . .)** εἰσαγομένη πρότασις μένει ἀνανταπόδοτος, δυναμένη νὰ συμπληρωθῇ διὰ τῶν λέξεων **ἔρχεται ὁ τοῦ κόσμου ἄρχων,** ἢ συναφοῦς τινος ἐννοίας (ὑποκύπτω αὐτῷ, τῷ ἄρχοντι τοῦ κόσμου). Ἀλλὰ κατὰ τὴν γνώμην ἱκανῶν ἐγκρίτων νεωτέρων Ἐξηγητῶν ὁ λόγος δέον νὰ θεωρηθῇ συνεχιζόμενος διὰ τῆς προτάσεως **ἐγείρεσθε ἄγωμεν ἐντεῦθεν.** Κατὰ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην τίθεται κόμμα μετὰ τὸ **ποιῶ,** καὶ συνάγεται ἡ ἑξῆς ἔννοια. **Ἀλλ' ἵνα γνῷ ὁ κόσμος. . . . ἐγείρεσθε ἄγωμεν ἐντεῦθεν,** δηλ. ἀντὶ νὰ μείνῃ ἔνδον ἢ

ἀπομακρυνθῇ καὶ σωθῇ, μετακινεῖται ὁ Ἰησοῦς ἀκριβῶς πρὸς τὸν τόπον, ὅπου θὰ συνελαμβάνετο. Ἐκ τοῦ περαιτέρω λόγου δῆλον γίνεται, ὅτι παρὰ τὴν γενομένην πρόσκλησιν τῶν Ἀποστόλων, ὅπως καταλίπωσι τὴν αἴθουσαν, ἐν ᾗ ἦσαν συνηθροισμένοι ὁ Ἰησοῦς παρέμεινεν ἔτι ἐν αὐτῇ, ὅπως ἐπισυνάψῃ καὶ τοὺς κατωτέρω (κεφ. ΙΕ΄ κ. ἑξ.) λόγους Αὐτοῦ, εἰς καθησύχασιν ἐπίσης καὶ ἐνίσχυσιν τῆς πίστεως τῶν Ἀποστόλων ἀποβλέποντας. Κατὰ τὸν ἱ. Χρυσ. καὶ τὸν Ζιγ. τοὺς λόγους τούτους εἶπεν ὁ Ἰησοῦς ἐν ἄλλῳ τινι ἀσφαλεστέρῳ τόπῳ, ὁριζομένῳ ὑπό τινων τῶν νεωτέρων (ἀσπαζομένων τὴν γνώμην ταύτην) ὡς παρὰ τὸν χείμαρρον τῶν Κέδρων (βλπ. Godet), ὡς λόγος δὲ τῆς εἰς τὸν τόπον τοῦτον καταφυγῆς προσάγεται ποιά τις καθησύχασις τῶν Ἀποστόλων, ὅπως ἐνωτισθῶσιν ἀποτελεσματικώτερον τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ. «Ταῦτα (**Ἔτι μικρὸν μεθ' ἡμῶν εἰμι, καὶ ἔρχεται ὁ τοῦ κόσμου τούτου ἄρχων**) καὶ τὰ τοιαῦτα ἀκούοντες ἐθορυβοῦντο, ὡς αὐτίκα μάλα ἁλωσόμενοι, ἄγει αὐτοὺς εἰς τόπον ἕτερον· ὡς νομίσαντες ἐν ἀσφαλείᾳ εἶναι, μετὰ ἀδείας λοιπὸν ἀκούωσι». Τὴν γνώμην ταύτην ἀσπάζεται καὶ ὁ Θεοφ., ἀλλ' ὡς τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος τόπον ὁρίζει αὐτὸν τὸν κῆπον τῆς Γεθσημανῆ διατυπῶν τὰ γενόμενα ὡς ἑξῆς· «Σχηματίζεται αὐτοὺς εἰς τόπον ἀπάγειν κρυπτόν, ἐν ᾧ οὐχ ἁλώσονται· . . . ἀπάγει δὲ αὐτοὺς εἰς τὸν κῆπον, ὃν Ἰούδας ἐγνώριζεν ὥστε τῷ μὲν δοκεῖν ἀναχώρησις ἦν τὸ πρᾶγμα, τῇ δὲ ἀληθείᾳ ἔκδοσις ἑκούσιος». Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν παρὰ Ματθ. ΚΣΤ΄ 46 καὶ Μάρκ. ΙΔ΄ 22 μνείαν ἐπίσης λέξεων τοῦ Ἰησοῦ (**ἐγείρεσθε ἄγωμεν**), ἀναμιμνησκουσῶν τὴν ἐνταῦθα πρὸς τοὺς Ἀποστόλους παρακέλευσιν Αὐτοῦ, ῥηθεισῶν δ' ὅμως κατὰ τὰ ἐκεῖ συμφραζόμενα ἄλλοθι (ἐν τῷ κήπῳ τῆς Γεθσημανῆ), πιθανώτερον φαίνεται, ὅτι δὲν ὑπάρχει σχέσις τις μεταξὺ τούτων καὶ ἐκείνων, ἄλλοτε (καίτοι ἐν χρόνῳ οὐ πολὺ ἀφισταμένῳ) καὶ ἄλλοθι, ὡς ἐρρήθη, ὑπὸ διάφορον, ἢ καὶ ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα (κατὰ τὴν παρατεθεῖσαν ἑρμηνείαν, τὴν συνδέουσαν τὸ **ἀλλά, ἀλλ' ἵνα γνῷ ὁ κόσμος**, πρὸς τὸ **ἐγείρεσθε ἄγωμεν ἐντεῦθεν**) ῥηθεισῶν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, διασωθεισῶν δὲ τῶν μὲν (**ἐγείρεσθε ἄγωμεν**) ὑπὸ τῶν δύο Συνοπτικῶν, τῶν δὲ (**ἐγείρεσθε ἄγωμεν ἐντεῦθεν**) ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου, τοῦ καὶ τὴν συναφῆ ἐξόχως ἀξιομνημόνευτον ὁμιλίαν τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τοὺς Ἀποστόλους παραθέτοντος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ΄ [στίχ. 1—27].

Εἰκονικὴ παράστασις τοῦ στενοῦ ἐσωτερικοῦ δεσμοῦ καὶ τῆς κοινωνίας, τῆς ὑφισταμένης μεταξὺ τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῶν εἰς Αὐτὸν πιστευόντων, ἀφορῶσα εἰς τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν τελείωσιν τῶν τελευταίων, διατηρουμένη διὰ τῆς ἐν

ἀγάπῃ τηρήσεως τῶν ἐντολῶν τοῦ 'Ιησοῦ, γεννῶσα δὲ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ πιστοῦ αὐτὴν ταύτην τὴν χαράν, ἣν χαίρει ἐν 'Εαυτῷ ὁ 'Ιησοῦς. 'Αγάπη ἐπίσης ὁ σύνδεσμος, ὃς ἀναγκαίως δέον νὰ συνδέῃ τοὺς πιστοὺς πρὸς ἀλλήλους, ἅτε τὴν κορυφὴν καὶ τὸ κέντρον τῶν ἐντολῶν τοῦ 'Ιησοῦ ἀποτελοῦσα, δι' ὧν ὁ μετ' Αὐτοῦ σωτηριώδης δεσμὸς συντηρεῖται. 'Οφείλει δὲ νὰ κανονίζηται ἡ ἀγάπη αὕτη τῶν πιστῶν πρὸς ἀλλήλους κατὰ τὸ πρότυπον τῆς πρὸς αὐτοὺς ἀγάπης τοῦ 'Ιησοῦ, νὰ φέρῃ ἄρα τὸν χαρακτῆρα τῆς αὐτοθυσίας, καὶ νὰ ἀνταποκρίνηται πρὸς πάντα τὰ πλεονεκτήματα, ὧν μετόχους κατέστησε τοὺς πιστεύοντας ὁ 'Ιησοῦς. Πρόρρησις τῆς σχέσεως τῶν 'Αποστόλων, καὶ τῶν πιστῶν καθόλου, πρὸς τοὺς ἀπιστοῦντας καὶ τούτων πρὸς ἐκείνους. Παρὰ πᾶσαν τὴν δυσμενῆ καὶ ἐχθρικὴν τῶν ἀπιστούντων διάθεσιν καὶ συμπεριφορὰν πρὸς τοὺς πιστοὺς καθόλου, συμφώνως ἄλλως τε καὶ πρὸς τὴν ἐπιδειχθεῖσαν πρὸς Αὐτὸν τὸν 'Αρχηγὸν αὐτῶν, τὸν 'Ιησοῦν, καὶ ἀναγκαίαν ὡς ἐκ τοῦ ἀντιθέου καὶ ἁμαρτωλοῦ αὐτῶν χαρακτῆρος, προρρηθεῖσαν δὲ διὰ τοῦτο καὶ ὑπὸ τῆς Γραφῆς, οἱ 'Απόστολοι, οἱ πιστοὶ καθόλου, ὀφείλουσι, φωτιζόμενοι καὶ ἐνισχυόμενοι ὑπὸ τοῦ 'Αγ. Πνεύματος, νὰ μεταλαμπαδεύωσιν ἐν μέσῳ αὐτῶν τὸ φῶς τῆς σωτηριώδους χριστιανικῆς ἀληθείας.

Στ. 1. 'Η ἄμπελος ὡς εἰκὼν τοῦ 'Ισραηλιτικοῦ λαοῦ, ἐκλεγέντος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἰδιαιτέρας παρ' Αὐτοῦ τυχόντος προνοίας καὶ ἐπιμελείας, εἶνε πυκνὴ παρὰ τοῖς προφήταις καὶ ἐν τοῖς Ψαλμοῖς ('Ησ. Ε' 1 κ. ἑ. 'Ιερ. Β' 21 Ψαλμ. ΟΘ' 9). Συμφώνως πιθανῶς πρὸς τὴν εἰκόνα ταύτην τὸν νέον 'Ισραήλ, οὗ κεφαλὴ καὶ ἱδρυτὴς ὁ Χριστός, μέλη δὲ οἱ πιστοί, παρομοιάζει ὁ 'Ιησοῦς πρὸς τὸ αὐτὸ εὐγενὲς φυτόν, χαρακτηρίζων 'Εαυτὸν μὲν ὡς ἄμπελον, τοὺς δὲ 'Αποστόλους (στ. 5), καὶ ἐν τῷ προσώπῳ αὐτῶν τοὺς πιστοὺς καθόλου, ὡς κλήματα, ἀντλοῦντα τὴν ζωογονοῦσαν αὐτοὺς ἰκμάδα ἀπὸ τῆς μετὰ τῆς ἀμπέλου ταύτης κοινωνίας καὶ μόνον ἀπ' αὐτῆς. 'Η ἄμπελος αὕτη ὡς ἀνταποκρινομένη τελείως πρὸς τὴν ὑπ' αὐτῆς ἐκφραζομένην ἰδέαν καὶ ἐν ἀντιθέσει πιθανότατα πρὸς τὴν ἀτέλειαν τῆς θεοκρατικῆς πολιτείας τοῦ 'Ισραήλ, χαρακτηρίζεται ὡς **ἀληθινή.** 'Επειδὴ δὲ πρῶτος αἴτιος καὶ τοῦ σωτηριώδους τούτου δεσμοῦ καὶ τῆς χαριτοβρύτου διὰ τοὺς μετόχους αὐτῆς ἀνθρώπους μεταξὺ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν 'Αποστόλων κοινωνίας εἶνε ὁ Θεὸς Πατὴρ (πρβλ. ΣΤ' 37. 44), χαρακτηρίζεται Οὗτος ὑπὸ τοῦ 'Ιησοῦ ὡς ὁ καὶ τὴν ἄμπελον ταύτην φυτεύσας καὶ ἐπιμελούμενος αὐτῆς γεωργός. Τὴν ἀφορμὴν

εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ χρῆσιν τῆς ἐκ τῆς ἀμπέλου εἰκόνος Ἐξηγηταί τινες ζητοῦσιν ἀλλαχοῦ. Καὶ δὴ τούτων οἱ φρονοῦντες ἰδίᾳ, ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ ἐξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς, ὑπολαμβάνουσιν, ὅτι τὴν ἐν λόγῳ ἀφορμὴν παρέσχεν ἡ θέα τῶν ἀμπελώνων ἢ τῆς ἄνωθεν τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ χρυσῆς ἀμπέλου, τῆς εἰκονιζούσης τὸν Ἰουδαϊκὸν λαόν. Κατ' ἄλλους ἀφορμὴν εἰς τὴν εἰκόνα ἔδωκεν ὁ κατὰ τὸν μυστικὸν δεῖπνον χρησιμοποιηθεὶς οἶνος, καὶ δὴ κατ' ἄλλους, οὕτως ὥστε τὰ περὶ τῆς σχέσεως ἀμπέλου καὶ κλημάτων ἐνταῦθα λεγόμενα ν' ἀναπαριστῶσιν τὴν ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ ἕνωσιν καὶ κοινωνίαν, τὴν διὰ τῆς μεταλήψεως ὑπὸ τῶν πιστῶν τοῦ τιμίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ.

Στ. 2. Ὅ,τι συμβαίνει ἐν τῇ κοινῇ καὶ συνήθει ἀμπέλῳ, ταὐτὸ ἰσχύει καὶ ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ τῆς πνευματικῆς ἀμπέλου, τοῦ Χριστοῦ. Ὃν τρόπον ἐν ἐκείνῃ τὰ κλήματα (αἱ κληματίδες) διατηροῦνται ἐπ' αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἀμπελουργοῦ καὶ τυγχάνουσιν ἐπιμελείας (**καθαίρονται,** ἤτοι κλαδεύονται) ἐφ' ὅσον καρποφοροῦσι, τἀνάπαλιν δὲ ἀφαιροῦνται καὶ ἀποκόπτονται (**αἴρει αὐτά**), ὅταν δὲν φέρωσι καρπόν, οὕτω καὶ ἐν ταύτῃ. Δῆλον ἄρα, ὅτι ὁ χριστιανὸς (τὸ κλῆμα, **ὑμεῖς τὰ κλήματα,** στ. 5)· μέλος τοῦ μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς πίστεως γενόμενος, ὅπως παραμένῃ ἐν τῇ σωτηριώδει ταύτῃ κοινωνίᾳ, ὀφείλει ἀπαραιτήτως νὰ διανοίγῃ ἑαυτὸν εἰς ὑποδοχὴν τοῦ ζωογόνου χυμοῦ τῆς ἀμπέλου, νὰ παρέχῃ τ. ἔ. ἑαυτὸν ἕτοιμον εἰς τὴν ἐν Χριστῷ ἐπενέργειαν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, τῆς φωτιζούσης τὸν νοῦν, ἁγιαζούσης τὴν καρδίαν καὶ ἐνισχυούσης τὴν θέλησιν εἰς τὸ ἀγαθόν, οὕτως ὥστε νὰ προάγηται ὁσημέραι εἰς ἔργα εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς, τοὺς καρποὺς τούτους τῆς ἐξαιρέτου ἀμπέλου, ἧς μέλος ἀποτελεῖ (πρβλ. Γαλ. Ε' 22). Ἄλλως πράττων, ἀπρακτῶν, ἢ ἀντιθέτως πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ πολιτευόμενος, διατρέχει τὸν κίνδυνον ν' ἀποκοπῇ τῆς κοινωνίας ταύτης καὶ ν' ἀποστερηθῇ πάντων τῶν ἀπ' αὐτῆς πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν πλεονεκτημάτων, καὶ δὴ καὶ τῆς σωτηρίας, ἣν ἐν Χριστῷ ἐκτήσατο. Πότε καὶ πῶς ἡ τιμωρὸς χεὶρ τοῦ Θεοῦ συντελεῖ τὴν ἀποκοπὴν ταύτην παραμένει ἄδηλον, ὃν τρόπον ἀόρατος εἶνε καὶ ἡ καθαρκτικὴ τῶν καρποφορούντων κλάδων ἐπιμέλεια αὐτῆς. Ἡ ἔλλειψις παντὸς ἀληθοῦς πνευματικοῦ καρποῦ καὶ δὴ καὶ ἡ ἀποσκίρτησις ἀπὸ τῆς ποίμνης τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀποστασία εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον μαρτύρια τῆς ἐν λόγῳ ἀποκοπῆς (ὃν τρόπον τἀνάπαλιν ἡ δαψιλὴς ἀληθινὴ καρποφορία ἀπόδειξις τοῦ ζῶντος δεσμοῦ καὶ τῆς κοινωνίας μετὰ τοῦ Χριστοῦ), ἀλλ' ἡ ἀποκάλυψις τῶν πάντων ἐπιφυλάσσεται διὰ τὴν τελευταίαν μεγάλην ἡμέραν τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Χριστοῦ. «**Αἴρει αὐτό.** Τὸν βίον αἰνίττεται δεικνύς, ὅτι χωρὶς ἔργων ἀδύνατος εἶναι ἐν Αὐτῷ. **Καθαίρει αὐτό.** Τ. ἔ. «πολλῆς

ἐπιμελείας ἀπολαύειν ποιεῖ. Καίτοι (δὲ) ἡ ῥίζα δεῖται ἐπιμελείας πρὸ τῶν κλημάτων, περισκαπτομένη, γυμνουμένη· ἀλλ᾽ οὐδὲν ἐνταῦθα περὶ ταύτης φησίν, δεικνύς, ὅτι Αὐτὸς μὲν Ἑαυτῷ ἀρκεῖ, οἱ δὲ μαθηταὶ δέονται πολλῆς παρὰ τοῦ γεωργοῦ βοηθείας, κἂν σφόδρα ἐνάρετοι ὦσι». Χρυσ. πρβλ. Θεοφ. πρὸς ἄλλοις σημειούμενον. «Τὸν διὰ τῆς πίστεως μέρος γενόμενον τῆς ῥίζης (τῆς ἀμπέλου δηλ.), καὶ ἑνωθέντα τῷ Κυρίῳ καὶ σύσσωμον Αὐτοῦ γενόμενον, δεῖ καρπὸν φέρειν». Ἐπίσης δὲ καὶ τὸν Ζιγ., ὃς ἅμα τῷ ἱ. Χρυσ. καὶ τῷ Θεοφ. βλέπει ἐν τῷ **καθαίρειν** τὰς τοῖς δικαίοις ἐπαγομένας θλίψεις καὶ τοὺς πειρασμούς. «**Καθαίρει αὐτό,** διὰ τῶν πειρασμῶν, παραχωρῶν ἐπάγεσθαι τούτους αὐτῷ, πᾶν μὲν βλαβερὸν ἀποξέοντας, πᾶσαν δὲ στερρότητα καὶ γονιμότητα πλείονος ἀρετῆς ἐμποιοῦντας».

Στ. 3. Οἱ ἀνωτέρω λόγοι (στ. 2) τοῦ Ἰησοῦ φυσικὸν ἦτο νὰ ἐμβάλωσιν ἀνησυχίαν τινὰ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Ἀποστόλων, ὅθεν καὶ κρίνει Οὗτος καλόν, ὅπως καθησυχάσῃ αὐτοὺς διαβεβαιῶν καὶ πάλιν (ΙΓ΄ 10) αὐτοὺς περὶ τῆς καθαρότητος αὐτῶν καὶ παρέχων ἅμα τὸν λόγον καὶ τὴν αἰτίαν αὐτῆς (**διὰ τὸν λόγον, ὃν λελάληκα ὑμῖν**). Εἶνε δὲ ἡ αἰτία αὕτη τὸ κήρυγμα (**ὁ λόγος**) τοῦ Ἰησοῦ, ὅπερ οὗτοι ἠσπάσαντο ἐν πίστει, δι᾽ ἣν καὶ ἐκαθάρθησαν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν (Η΄ 31. ΙΒ΄ 47 κ. ἑ.) χωρὶς ν᾽ ἀπαλλαγῶσι καὶ τῶν κατόπιν προσωπικῶν ἁμαρτιῶν, δι᾽ ἃς ἀκριβῶς καὶ ἐπιδέονται τοῦ ἑκάστοτε καθαρμοῦ καὶ τῆς ἐνισχύσεως τοῦ Οὐρανίου Πατρός (στ. 2), ἢ κατὰ τὴν ἀνωτέρω εἰκόνα (Γ΄ 10) τοῦ καθαρμοῦ τῶν ποδῶν αὐτῶν.

Στ. 4. Ἐπειδὴ ὁ περαιτέρω ἠθικὸς καθαρμὸς τοῦ πιστοῦ καὶ ἡ ἐν τῇ πνευματικῇ καρποφορίᾳ ἐπίδοσις καὶ προκοπὴ αὐτοῦ εἶνε φυσικῶς δυνατὴ μόνον ἐφ᾽ ὅσον ἐξακολουθεῖ ὁ στενὸς δεσμὸς καὶ ἡ ἄρρηκτος κοινωνία μετὰ τοῦ Ἰησοῦ, οἱ Ἀπόστολοι προτρέπονται συντόνως ὑπ᾽ Αὐτοῦ, ὅπως μένωσιν ἐν Αὐτῷ, ὅπως οὕτω ἐπαπολαύωσι καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς παραμονῆς καὶ ἐγκατοικήσεως καὶ Αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ. **Κἀγὼ ἐν ὑμῖν.** Ἐννοεῖται : ἔσομαι. Πρὸς ὑποστήριξιν δὲ καὶ διασάφησιν τῶν λόγων αὐτοῦ προσάγεται καὶ τὸ παράδειγμα τῆς κοινῆς ἀμπέλου καὶ τῶν κλημάτων, ζώντων καὶ καρποφορούντων, μόνον καθ᾽ ὅσον παραμένουσιν ἐν τῇ ἀμπέλῳ καὶ ἀντλοῦσιν ἀπὸ τῆς ῥίζης τοὺς ζωογόνους χυμοὺς καὶ τὴν ἰκμάδα. «**Μείνατε ἐν ἐμοί,** συγκολλώμενοί μοι βεβαιότερον διὰ πίστεως ἀδιστάκτου καὶ σχέσεως ἀρρήκτου. **κἀγὼ ἐν ὑμῖν** συνὼν τῇ δυνάμει καὶ περιέπων ἢ συνέχων ὑμᾶς ὡς ἄμπελος κλήματα, καὶ καρποφόρους ἀπεργαζόμενος» (Ζιγ.).

Στ. 5. Ἀναλαμβάνων τὴν εἰκόνα τῆς ἀμπέλου (**ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος,** στ. 1) πλήρη ἤδη (**ὑμεῖς τὰ κλήματα**) ἐπανέρχεται ἐπίσης (συμ-

φώνως πρὸς τὴν ῥηθεῖσαν, στ. 4, καρποφορίαν τῶν κλημάτων τῆς κοινῆς καὶ συνήθους ἀμπέλου, ἐφ' ὅσον ταῦτα μένουσι καὶ δὲν ἀποκόπτονται ἀπ' αὐτῆς) εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἀνάγκης τῆς ἐν Αὐτῷ, τῇ πνευματικῇ ἀμπέλῳ, παραμονῆς τῶν πιστῶν, κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς παραμονῆς 'Εκείνου, ὅπως ἀποφέρωσιν οὗτοι πνευματικοὺς καὶ ἠθικοὺς καρπούς, καὶ δὴ συμφώνως πρὸς τὴν δραστικὴν ἐνέργειαν τῆς πνευματικῆς ταύτης ἀμπέλου, δαψιλεῖς τοιούτους. 'Επὶ τούτοις κρίνει ἀναγκαῖον ὁ 'Ιησοῦς, ὅπως ἐπισυνάψῃ καὶ τὴν αἰτιολογίαν τῆς ἀνάγκης τῆς μετ' Αὐτοῦ ἀμέσου καὶ στενῆς σχέσεως καὶ κοινωνίας πρὸς πνευματικὴν καρποφορίαν καθόλου. Ἡ αἰτιολογία δὲ αὕτη εἶνε, ὅτι **χωρὶς Αὐτοῦ** (Α΄ 3), ἄνευ δηλαδὴ τῆς ἐνεργείας, τῆς ἀρωγῆς καὶ τῆς συμπράξεως Αὐτοῦ οἱ πιστοὶ ὡς τοιοῦτοι ἀδυνατοῦσι νὰ πράξωσί τι, εἰς τὸν κύκλον τῆς χριστιανικῆς πολιτείας ἀναφερόμενον. **Οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν.** Θρησκευτικῶς δηλ. ὅτι καὶ ἠθικῶς, ἀλλὰ καὶ αὖθις οὐχὶ καθόλου, ὡς ἐρρήθη, ἀλλ' ἀπὸ ἀπόψεως χριστιανικῆς. Τῶν 'Εξηγητῶν τινες ἐμβλέπουσιν ἐν τῇ φράσει τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν ἀνεπάρκειαν καθόλου τοῦ χωρὶς τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔξω τῆς 'Εκκλησίας ὑπάρξαντος καὶ ζῶντος ἀνθρώπου. Ὑπὸ τοιοῦτον πνεῦμα ἡ φράσις δύναται νὰ ἐξηγηθῇ : **Οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν,** οὐδένα τ. ἔ. δύνασθε νὰ ἀποφέρητε ἄξιον τοῦ ὀνόματος πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν καρπόν.

Στ. 6. Ἡ μὴ παραμονὴ ἐν τῷ Χριστῷ τοῦ ἅπαξ πιστεύσαντος, κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ τούτου ἐν ἐκείνῳ, συνεπαγομένη παρὰ τῷ οὕτω ἔξω τῆς στενῆς καὶ ἀμέσου κοινωνίας μετὰ τοῦ Χριστοῦ τεθέντι τὴν ἔλλειψιν πάσης πνευματικῆς παρ' αὐτῷ καρποφορίας, συνεπάγεται καὶ τὴν τοῦ πνευματικοῦ τούτου κλήματος ἐν τοῖς λοιποῖς ἀνάλογον τύχην πρὸς τὴν τῶν κοινῶν καὶ ἀκάρπων κλημάτων. Τὰ τελευταῖα ταῦτα ἀποσπώμενα τῆς ἀμπέλου (στ. 2 **αἴρει αὐτὸ**) ῥίπτονται ἔξω καὶ ἀποξηραινόμενα συναθροίζονται εἶτα καὶ παραδίδονται τῷ πυρί. 'Ανάλογος τύχη ἀναμένει καὶ τὸν διακόπτοντα τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν κοινωνίαν πιστὸν ἢ καὶ τὸν καθόλου ἔξω τῆς κοινωνίας ταύτης διατελοῦντα ὡς σημειοῦται ὁ Ζιγ. γράφων· «Οὐ μένοντας δὲ ἐν Αὐτῷ λέγει τοὺς ἀποκοπέντας καὶ ἀποσχισθέντας Αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τοὺς μηδόλως συναφθέντας Αὐτῷ». **'Εβλήθη. 'Εξηράνθη.** 'Εν σημασίᾳ γνωμικῶν ἀορ.=βάλλεται, ξηραίνεται. Κατ' ἄλλους οἱ ἀόριστοι οὗτοι ἀναφέρονται εἰς τὸ χρονικὸν σημεῖον τῆς τελειωτικῆς κρίσεως, περὶ ἧς κατ' αὐτοὺς ὁ λόγος ἐνταῦθα· καθ' ὃν χρόνον ἄλλοι τὰ **ἐβλήθη, ἐξηράνθη, συνάγουσι, βάλλουσι, καίεται** ἑρμηνεύουσι κατὰ τὸ Γ΄ 18, ἅτε τῆς κρίσεως κατ' οὐσίαν ἀπὸ τοῦ παρόντος δι' ἕκαστον κατ' ἰδίαν συντελουμένης. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ δεχόμενοι τοὺς περὶ ὧν ὁ λόγος ἀορ. ἐν μελλοντικῇ σημασίᾳ.

Στ. 7. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν φοβερὰν ἀπειλήν, τὴν ἀπειλουμένην ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ κατὰ τῶν μὴ παραμενόντων ἐν Αὐτῷ (στ. 6), εἰς τοὺς διατηροῦντας ἄρρηκτον τὸν πρὸς Αὐτὸν δεσμὸν καὶ τὴν κοινωνίαν **(ἐὰν μείνητε ἐν ἐμοί)**, κατ' ἀκολουθίαν δὲ φέροντας ἐν ἑαυτοῖς τὸν Χριστόν (πρβλ. **ὁ μένων ἐν ἐμοί**, ὅπερ=ἐάν τις μένῃ ἐν ἐμοί, **κἀγὼ ἐν αὐτῷ)**, ἢ ὅπερ οὐσιωδῶς ταὐτὸν (κατὰ τὴν ἐνταῦθα ἔκφρασιν τοῦ Ἰησοῦ) **ἔχοντας τὰ ῥήματα Αὐτοῦ ἐν ἑαυτοῖς**, ἐμπνεομένους δηλ. καὶ ὁδηγουμένους ἐσωτερικῶς ὑπὸ τῆς φῶς καὶ ζωὴ οὔσης διδασκαλίας Αὐτοῦ ἐπαγγέλλεται ὁ Ἰησοῦς (καὶ προτρέπεται ἐπὶ τὴν αἴτησιν ταύτην ὡς δυνατὴν καὶ ἐφικτήν, **αἰτήσασθε**, προστακτικὴ) τὴν πλήρωσιν πάσης πρὸς τὸν Θεὸν αἰτήσεως αὐτῶν, εἰς οὐδὲν ἄλλο ὡς εἰκὸς κατὰ τὰ συμφραζόμενα (Στ. 5) κατατεινούσης ἢ εἰς τὴν δαψιλῆ πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν καρποφορίαν αὐτῶν. Ἄλλαις λέξεσιν ἐπαγγέλλεται Οὗτος τὴν ἐν τῷ πνευματικῷ αὐτῶν ἀγῶνι ἄνωθεν ἀρωγὴν καὶ προστασίαν, αὐτὴν ταύτην οὐσιωδῶς, ἣν ὑπηνίξατο διὰ τῆς ἀνωτέρω εἰκόνος τῆς καθάρσεως τῆς ἀμπέλου (στ. 2). Ἁπλούστερον καὶ πρακτικώτερον ἐξηγούμενος ὁ Θεοφ. γράφει· «Ἐὰν μείνητε ἐν ἐμοί, τ. ἔ. Ἐὰν τὰς ἐντολάς μου φυλάξητε. Τὸ γὰρ **καὶ τὰ ῥήματά μου ἐν ὑμῖν μείνῃ** τοῦτο σημαίνει. Τὴν διὰ τῶν ἔργων προσκόλλησιν ζητεῖ. Ἕκαστος γὰρ τῶν θεαρέστως ζώντων προαιρέσει οἰκείᾳ μένει ἐν τῇ ἀμπέλῳ, ἑνούμενός τε αὐτῇ διὰ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς τῶν ἐντολῶν τηρήσεως καὶ ἐν πνεύματι κολλώμενος». Ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο ἑρμηνεύων ἐπιτομώτερον καὶ ὁ ἱ. Χρυσ. εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Θεοφ. παρασιωπωμένας ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ λέξεις **ὃ ἂν θέλητε αἰτήσασθε καὶ γενήσεται ὑμῖν** ἐπάγεται τὴν ἔννοιαν «δείξας ὅτι αὐτοὶ (οἱ Ἀπόστολοι οἱ πιστοὶ καθόλου) ἀκαταγώνιστοι ἔσονται». Ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τέλος τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος αἰτήσεων τῶν Ἀποστόλων (ἢ τῶν πιστῶν) ὁ Ζιγ. σημειοῦται· «**Γενήσεται ὑμῖν.** Οὐδὲν γὰρ ἀνάξιον αἰτήσεται ὁ ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ ἐμπολιτευόμενος».

Στ. 8. Ἡ πνευματικὴ καὶ ἠθική, καὶ δὴ καὶ ἁδρὰ καὶ δαψιλής, καρποφορία τῶν Ἀποστόλων (τῶν πιστῶν καθόλου) ἀποτελοῦσα τὸ ἀναμφισβήτητον μαρτύριον τῆς γνησιότητος τῶν ἀληθῶν μαθητῶν καὶ ὀπαδῶν τοῦ Χριστοῦ **(καὶ γεν. ἐμοὶ μαθηταί)**, ἢ κατὰ τὴν ἀνωτέρω εἰκόνα τῶν κλημάτων καὶ τῆς ἀμπέλου (ἡ καρποφορία αὕτη) ἀποτελοῦσα τὸ ἀσφαλὲς τεκμήριον τῆς διαρκοῦς στενῆς πνευματικῆς συναφείας καὶ κοινωνίας μετὰ τοῦ Χριστοῦ, ἐφελκυομένη ἐπὶ τοὺς οὕτω καρποφοροῦντας τὴν ἀρωγὴν καὶ προστασίαν τοῦ Οὐρανίου Πατρός (στ. 7), εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐξασφαλίζηται ἡ σωτηριώδης δι' αὐτοὺς καρποφορία αὕτη, συνεπάγεται ὡς τελικὸν ἀποτέλεσμα τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ τελικοῦ σκοποῦ πάσης ἐνεργείας ἐν τῇ Θεότητι, τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἰς τοῦτο κρί-

νει καλόν, ὅπως ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν τῶν Ἀποστόλων (τῶν πιστῶν) ὁ Ἰησοῦς ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν τελειωτικήν, ἀδιάσπαστον καὶ διαρκῆ παραμονὴν αὐτῶν ἐν Αὐτῷ, ἢ ἄλλαις λέξεσιν τὴν γνησίαν μηθητείαν καὶ τὴν ἄφθονον κατ' ἀκολουθίαν πνευματικὴν καρποφορίαν αὐτῶν. **Ἐδοξάσθη.** Πρβλ. ΙΓ´ 31. Λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς ἤδη ἀρξαμένης καρποφορίας τῶν Ἀποστόλων (καθ' ὅσον ὁ λόγος ἀποτείνεται ἀμέσως εἰς αὐτούς), τῆς ἐν πίστει στενῆς σχέσεως καὶ κοινωνίας αὐτῶν μετὰ τοῦ Ἰησοῦ καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῆς καθαρότητος αὐτῶν, ἣν ἀνωτέρω διεπίστωσεν ὁ Ἰησοῦς (στ. 3), ὁ ἀόριστος δύναται νὰ ἀναφέρηται εἰς τὸ παρελθόν, ὅτε ἡ τελικὴ πρότασις δέον ὅπως ἐξηγηθῇ ἐν σημασίᾳ διασαφηνίσεως **ἐν τούτῳ=ἐν τῷ φέρειν καρπόν.** Εὔδηλον δὲ ὅτι καὶ κατὰ τὴν ἑρμηνείαν ταύτην οἱ λόγοι τοῦ Ἰησοῦ οὐδαμῶς ἀποβάλλουσι τὴν προτρεπτικὴν αὐτῶν σημασίαν (τοὐναντίον μάλιστα) ὡς πρὸς τὴν περαιτέρω ἁδροτέραν κατὰ τὸ ἐνὸν καρποφορίαν τῶν Ἀποστόλων. Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν ὁ ἀόριστος οὗτος κεῖται ἐν σημασίᾳ γνωμικοῦ ἀορ. (πρβλ. στ. 6, **ἐβλήθη, ἐξηράνθη).** Οὕτω καὶ ὁ Ζιγ. σημειούμενος «Τὸ μὲν **ἐδοξάσθη** ἀντὶ τοῦ δοξάζεται· τὸ δὲ **ἵνα φέρητε** ἀντὶ τοῦ ἐὰν φέρητε», δικαιολογητικῶς ἐπισυνάπτων. «Πολλὰ γὰρ τοιαῦτα ἰδιώματα παρὰ τῇ Γραφῇ». Ὁμ. ὁ Θεοφ., ὅστις δ' ὅμως τὴν πρότασιν **ἵνα φέρητε** ἀποδίδει διὰ τοῦ «ἐν τῷ φέρειν ὑμᾶς κτλ.». Κατὰ τρίτην ἐκδοχὴν ὁ ἀόρ. κεῖται ἐν τῇ σημασίᾳ κατ' οὐσίαν μέλλοντος, ὅτε ἡ πρότασις **ἵνα κ. π. φέρητε** διατηρεῖ τὴν τελικὴν αὐτῆς δύναμιν. Ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ σκοποῦ τοῦ ἐπιδιωκομένου διὰ τοῦ **ἵνα καρπὸν πολὺ φέρητε** ἕξει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἱ. Χρυσ. (κατ' αὐτὸν δὲ καὶ ὁ Θεοφ.) ἐν τοῖς πρὸς τοὺς Ἀποστόλους τούτοις λόγοις τοῦ Ἰησοῦ (**ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ..... μαθηταί**) ἐμβλέπουσιν ἐνίσχυσιν τῆς πεποιθήσεως αὐτῶν ὡς πρὸς τὴν καρποφορίαν αὐτῶν. «Ἐντεῦθεν τὸν λόγον ἀξιόπιστον ποιεῖ. Εἰ γὰρ εἰς δόξαν τοῦ Πατρὸς ἀνήκει τὸ καρποφορεῖν, οὐκ ἀμελήσει τῆς δόξης τῆς ἑαυτοῦ», ἐξηγεῖται δὲ τὸ **ἐδοξάσθη** ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ χαίρει. Ὁμ. ὁ Θεοφ. καὶ ὁ Ζιγ. ἀλλ' ὁ Θεοφ. δὲν περιορίζεται εἰς μόνην τὴν σημασίαν ταύτην σημειούμενος. «Δοξάζεται τ. ἔ. χαίρει καὶ δόξαν οἰκείαν τοῦτο ἡγεῖται». **Γενήσεσθε ἐμοὶ μαθηταί.** Ἀνεξάρτητος πρότασις «ὁρᾷς πῶς ὁ τὸν καρπὸν φέρων ἐκεῖνός ἐστι μαθητής;» Χρυσ. Ὁμ. καὶ ὁ Θεοφ. προστιθεὶς πρὸ τοῦ μαθητὴς τὴν λέξιν «τῷ ὄντι». Ὁ Ζιγ. τὸ **γενήσεσθε** ἀποδίδει διὰ τοῦ «ἀπαρτισθήσεσθε».

(Ἕπεται συνέχεια)

† ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΣΑΡΔΕΩΝ ΚΑΙ ΠΙΣΙΔΙΑΣ
ΓΕΡΜΑΝΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΩΝ ΣΑΡΔΕΩΝ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ ΑΥΤΗΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

§ 7. *Αἱ 'Επισκοπαὶ τῆς Μητροπόλεως Σάρδεων.*

Τὸ θεῖον τοῦ 'Αποστόλου Παύλου κήρυγμα εἴτε ἀμέσως καὶ ἀπ' εὐθείας, εἴτε ἐμμέσως καὶ διὰ τῆς πόλεως Σάρδεων διαδοθὲν ἀνὰ τὴν ἐπαρχίαν Λυδίας[55]) συνεκρότησε καὶ ὠργάνωσε σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἄλλας ἐν ἄλλαις πόλεσιν αὐτῆς χριστιανικὰς παροικίας καὶ δὴ ἐν πρώτοις καὶ ἐνωρὶς λίαν; κατὰ τὸ β΄ ἥμισυ τοῦ α΄ αἰῶνος, τὴν ἐν ***Θυατείροις***[56]) καὶ ***Φι-***

---

[55]) Κατά τινα παράδοσιν οἱ 'Απόστολοι Φίλιππος καὶ Βαρθολομαῖος φέρονται διελθόντες τὴν Μυσίαν καὶ Λυδίαν εὐαγγελιζόμενοι τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, ἰδιαιτέρως δὲ σημειοῦται ἡ Λυδικὴ πόλις *Τρίπολις*, ὡς ἀκούσασα τοῦ κηρύγματος αὐτῶν. (***Μηναῖον*** Ν/βρίου· ἔκδ. Βενετίας 1845 σελ. 106·—**Vigouroux**, ἔνθα ἀνωτέρω, **t. V.** 1, σελ. 289.—**Téxier**, ἔνθα ἀνωτ., σελ. 285.—*Σ. Βουτυρᾶ*, Λεξικὸν ὡς ἀνωτ. τόμ. Η΄, σελ. 1253.—*Γ. Λαμπάκη*, ἔνθα ἀνωτ., σελ. 440). – Ὅρα καὶ σχετικὰ § 1.

[56]) «***Θυάτειρα***, πόλις Λυδίας, ἡ πρότερον Πελόπεια καὶ Σεμίραμις», ἀρχαία, λαμπροτάτη καὶ εὐδαίμων πόλις, ἀλλὰ καὶ κατείδωλος. 'Ακολουθήσασα διὰ τῶν αἰώνων τὴν πολιτικὴν τύχην τῶν ἄλλων παρ' αὐτὴν πόλεων διεσώθη ἐν τῇ σημερινῇ πόλει Ἄκ-Χισὰρ ('Αξάριον). Περὶ τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἄλλης καθόλου ἱστορίας τῶν Θυατείρων ὅρα: *Πλίνιον* V. 29. 13. 35. —*Στράβωνα* XIV· 1. 38.— **W. Ramsay**, ἔνθα ἀνωτ. σ. 316—32. —**J. Spon**, ἔνθα ἀνωτ. t. 1, σελ. 299—300.—**R. Chandler**, ἔνθα ἀνωτ., t. II, σελ. 207. -**Ch. Texier**, ἔνθα ἀνωτ. σελ. 266 — ***Σ. Βουτυρᾶ***, Λεξικὸν κλπ. 1871 τόμ. Β΄, σ. 1372.—**Vigouroux**, ἔνθα ἀνωτ. t. V. σ. 2202.—***Στεφ. Βυζαντίου***, περὶ πόλεων καὶ δήμων, ἔκδ. Abrah. Berkelius-Lugduno, σελ. 402.—***Γ. Λαμπάκη***, ἔνθα ἀνωτ, σελ. 301—330 καὶ τὰς ἐκεῖ παραπομπάς.—Dictionn. de Biographie, Mythologie, Géographie anciennes par **M. N. Treil**. Paris. 1865. σελ. 628.—Septem Asiae Ecclesiarum aut. **Thoma Smitho**, 1694. σ. 16 καὶ ἑξ.

λαδελφείᾳ [57]). Καὶ ἡ μὲν τῶν Θυατείρων εὐλογηθεῖσα ἰδιαιτέρως ὑπὸ τοῦ Κυρίου **«διὰ τὰ ἔργα καὶ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν διακονίαν καὶ τὴν ὑπομονὴν»** αὐτῆς προήγετο ἐν τῇ πίστει πρὸς Αὐτὸν ἀποδοῦσα καὶ μάρτυρας τῆς πίστεως [58]), ἡ δὲ τῆς Φιλαδελφείας ἠξιώθη τῆς θερμοτέρας εὐλογίας, διότι καίπερ μικρὰν ἔχουσα δύναμιν ὅμως ἐτήρησε τὸν λόγον τοῦ Κυρίου μὴ ἀρνηθεῖσα τὸ ὄνομα Αὐτοῦ. [59]) Τίνες ἄλλαι ὡρισμένως παρὰ τὰς τρεῖς ταύτας ἐκκλησίας τῆς Λυδίας (Σάρδεων, Θυατείρων καὶ Φιλαδελφείας) καὶ πόσαι ἀκριβῶς ὑπῆρξαν καὶ αἱ λοιπαὶ αὐτῆς ὠργανωμέναι ἐκκλησίαι, ἀγνοοῦμεν. Πρώτην θετικὴν πληροφορίαν ἔχομεν τὴν ἀναφερομένην εἰς τὴν παρουσίαν ἐν τῇ Α΄ Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ (325) ἐννέα ἐπισκόπων Λυδίας, [60]) ἤτοι: ***Σάρδεων, Θυατείρων, Φιλαδελφείας,***

---

[57]) Πόλις «σεισμῶν πλήρης» κτισθεῖσα ὑπὸ Ἀττάλου Β΄ τοῦ Φιλαδελφέως, βασιλέως τῆς Περγάμου, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Παρακολουθήσασα τὴν πολιτικὴν τύχην τῆς χώρας αὐτῆς διεσώθη σήμερον ἐν τῇ πόλει ***Ἀλὰ-σεχίρ.*** Περὶ τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἄλλης καθόλου ἱστορίας τῆς πόλεως ταύτης ὅρα προχείρως: **W. Ramsay**, σελ. 391—400.—**Ch. Téxier**, σελ. 269-271.—***Στεφ. Βυζαντίου,*** ἔνθα ἀνωτέρω σ. 739.—***Σ. Βουτυρᾶ,*** Λεξικὸν κλπ. τόμ. Θ΄, σ. 191.—**Spon**, t. 1, σ. 350.—**R. Chandler**, t. II σελ. 157.— Τὰ σχετικὰ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἑλλ. ἔθνους ***Κ. Παπαρρηγοπούλου.—Γ. Λαμπάκη,*** σ. 365-414 καὶ τὰς παρ᾽ αὐτῷ παραπομπάς.—**M. N. Theil Dictionn.** ὡς ἀνωτ. σελ. 459.—**Thoma Smitho**, ὡς ἀνωτ., σελ. 32 κ. ἑξ.

[58]) Ἀποκάλ. κεφ. β΄ 18-29. — **W. Ramsay**, ἔνθα ἀνωτ., σελ. 327-353. Περὶ τῶν ἐκ Θυατείρων μαρτύρων ὅρα σημ. 19· περὶ δὲ τῶν ἐν αὐτοῖς χρ[ιστιαν]ικῶν ἐρειπίων ***Γ. Λαμπάκη,*** σελ. 315 κ. ἑξ. -**H. Leclercqu**, Manuel d'Archéologie κλπ. ὡς ἐν σημ. 29, σελ. 451.—**Parthey**, ἔνθα ἀνωτ., σελ. 23. 62. 105. 156. 168. 184. 205. 246. — Ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν ἐπισκοπῶν Λυδίας ἀκολουθοῦμεν τὴν ἔκδοσιν **Parthey.**

[59]) Ἀποκάλ. κεφ. γ΄ 7-13.—**W. Ramsay**, σελ. 401-412. Περὶ τῶν χρ[ιστια]νικῶν μνημείων Φιλαδελφείας ὅρα ***Γ. Λαμπάκη*** κλπ. σελ. 375-385.- **H. Leclercqu** ὡς ἀνωτέρω, σελ. 451.—**Parthey** σελ. 23. 62. 105. 132. 156. 168. 184. 205. 226. 246.

[60]) Προκειμένου περὶ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν παραστάντων κατὰ τὴν Α΄ Οἰκουμενικὴν Σύνοδον ἐπισκόπων Λυδίας, στηριζόμεθα εἰς τὸ ἔργον τῶν: **H. Gelzer, H. Hilgenfeld, O. Cuntz,** Patrum Nicaenorum nomina, Latinae, Graece, Coptice, Syriace, Arabice, Armeniace. Lipsiae 1898. Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ εὕρηται 1] ***Κατάλογος Λατινικὸς*** σημειῶν κατὰ τέσσαρας συλλογὰς σὺν ἄλλοις καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἐπισκόπων Λυδίας, σελ. 34-35. Ἀπὸ τῆς α΄ συλλογῆς (Collectio Hadriana Hispana) ἐλλείπουσιν οἱ ἐπίσκοποι ***Αὐρηλιανουπόλεως*** καὶ ***Ἱεροκαισαρείας,*** ἀπὸ δὲ τῶν λοιπῶν τριῶν (Fragmentum Veronense, Collectio Frisingensis, Collectio Coloniensis) μόνον ὁ ἐπίσκοπος ***Ἱεροκαισαρείας.*** — 2] ***Κατάλογος τοῦ Θεοδώρου Ἀναγνώσου*** (ἀκμάσαντος τὸν στ΄ αἰῶνα) σημειῶν τὰς ἐννέα ἐπισκοπὰς σελ. 66.—3] ***Κατάλογος Κοπτικὸς*** ἐξ οὗ ἐλλείπει ὁ ***Ἱεροκαισαρείας*** (σελ. 90. 91). —4] ***Κατάλογος Συριακός,*** ἀναγράφων κατὰ μὲν τὸν κώδικα τοῦ Κοινοβίου Νιτρίας (Coenobii Nitriensis) τὰ αὐτὰ ἐννέα ὀνόματα [σελ. 109], κατὰ δὲ τὸν κώδικα τοῦ μητροπολίτου Σαβῶν Ἰησοῦ Ἔβεδ (Ebediesu Sobensis) παρασιωπῶν μόνον τὸν ***Ἱεροκαισαρείας,*** σελ. 132. 133.— 5) ***Κατάλογος ἀραβικὸς*** ἀποσιωπῶν τὰ ὀνόματα ***Θυατείρων, Φιλαδελφείας,*** Στάνδου καὶ ***Ἱεροκαισαρείας,*** σελ. 151, καὶ 6) ***Κατάλο-***

Βάρεως[61]***, Τριπόλεως***[62]***, 'Αγκύρας σιδηρᾶς***[63]***, Αὐρηλιανουπόλεως***[64]***,***

γος 'Αρμενικὸς ἀποσιωπῶν κατὰ τὴν λατινικὴν ἀναγραφὴν τὸν ***Αὐρηλιουπόλεως*** καὶ ***Ἱεροκαισαρείας***, σελ. 203. Ἐν σελίδι τοῦ αὐτοῦ ἔργου LXII καταχωρεῖται ὁ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὡς ἄνω καταλόγων καταρτισθεὶς τοιοῦτος ἀναγράφων ἐννέα ἐπισκοπὰς Λυδίας : ***Σάρδεων*** ('Αρτεμίδωρος), ***Θυατείρων*** (Σέρας). ***Φιλαδελφείας*** (Ἑτοιμάσιος), ***Βάρεως*** (Πολίων), ***Τριπόλεως*** ('Αγώγιος), ***'Αγκύρας σιδηρᾶς*** (Φλωρέντιος), ***Αὐρηλιανουπόλεως*** ('Αντίοχος),***Στάνδου*** (Μάρκος) καὶ ***Ἱεροκαισαρείας*** ('Αντίοχος). —Ὅρα Mansi t. II, σελ. 165, ἔνθα παρασιωπᾶται τὸ ὄνομα τοῦ ***Ἱεροκαισαρείας— Μητροπολίτου Κυζίκου Καλλινίκου***, οἱ Πατέρες τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμ. Συνόγου, (ἐν τῇ ***'Ορθοδοξίᾳ***, ἔτος Β' 1927-28, σελ. 110. 158. 203. 248). Ὁ σεβ. συγγραφεὺς ἀναφέρει πρὸς τοῖς ὡς ἄνω ἐννέα καὶ δύο ἔτι ὀνόματα ἐπισκόπων : τοῦ ***'Ασσάδων*** (ἀνωνύμως) καὶ τοῦ ***Δαρδάνης*** (Εὐαγρίου), ἐν ὅλῳ ἕνδεκα. Μέχρι δημοσιεύσεως τῆς πηγῆς ἀφ' ἧς ἠρύσθη τὴν προσθήκην ταύτην ὁ σεβ. συγγραφεύς, περιοριζόμεθα φρονοῦντες ὅτι πρόκειται μᾶλλον περὶ δύο συνωνύμων πως ἐπισκοπῶν ἀνηκουσῶν εἰς ἄλλας πλησιοχώρους ἐπαρχίας. (***'Ασσοῦ***, τῆς ἐπαρχίας 'Ασίας-'Εφέσου. Parthey, σελ. 19. 60. 102. 154. 166. 181. 202. 244 καὶ ***Δαρδάνου*** τῆς ἐπαρχίας Ἑλλησπόντου-Κυζίκου, αὐτόθι σελ. 20. 62. 105. 156. 168. 183. 204. 246), καίτοι ἀναφέρεται παραστὰς ἐν τῇ Γ' Οἰκουμ. Συνόδῳ καὶ ἐπίσκοπος ***Δαρδάνης*** ἢ ***Δαρδάνων*** τῆς Λυδίας, ἀντὶ ὅμως ***Δάλδης***, ὡς διορθοῦται ἀλλαχοῦ (Mansi t. IV. σ. 1225. t. V. 5 σ. 583. 712. 767.— Ὅρα καὶ Migne t. 113, σελ. 1119, σημ. περὶ τῆς πόλεως «***Τράλλης***»).

[61]) Ἐὰν ἡ πόλις αὕτη δὲν συγχέηται πρὸς τὴν ὁμώνυμον πόλιν τῆς ἐπαρχίας Ἑλλησπόντου [Βάρις-Βάρεως] (Parthey, ἔνθα ἀνωτ., σελ. 62. 104. 168. 183. 204. 246), πάντως δέον νὰ θεωρηθῇ ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν μικρὰν πόλιν τῆς Λυδίας «***Βάγις***» ἢ «***Βάγης***», ἐξ οὗ καὶ ***Βαγηνοί***. Ὁ Harduinus εἶδε νόμισμα Βαγηνῶν, ἐφ' οὗ εἰκονίζετο καὶ ὁ Ἕρμος ποταμός, ὅπερ σημαίνει ὅτι ἡ πόλις αὕτη δὲν ἀπεῖχε πολὺ αὐτοῦ (Migne, τόμ. 113 σελ. 1121. — ***Σ. Βουτυρᾶ*** κλπ. τόμ. Α', σελ. 851.— Parthey, σελ. 24. Ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς σημειοῦται : ***Βάγης*** σελ. 63. 106. 169. 184. 205. 247).

[62]) Τὸ πρῶτον ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πλινίου. Ἔκειτο ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ὁρίων τῆς Λυδίας ἀποτελεσθεῖσα ἐκ τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐγκαταστάσεως τῶν κατοίκων γειτονικῶν χωρίων. Ἡ πόλις αὕτη, ὀφείλουσα τὴν ἵδρυσιν αὐτῆς εἰς στρατηγικοὺς λόγους, ὑπῆρξε κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους στόχος πολλῶν ἐπιθέσεων μέχρι διασκορπίσεως τῶν κατοίκων αὐτῆς εἰς κέντρα ἐμπορικά. Τὴν Τρίπολιν διεδέχθη τὸ μικρὸν χωρίον Μπουλάδα καὶ εἰς ὀλιγόλεπτον ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν ἐρειπίων αὐτῆς κεῖται τὸ χωρίον Γενιδζέ. (Téxier, σελ. 285-286.—***Σ. Βουτυρᾶ***. Λεξικὸν κλπ. Η' σελ. 1253. Parthey, σελ. 23. Ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς : ***Τριπόλεως*** σελ. 62. 105. 156. 168. 184. 205. 246).—M. Theil, Dictionn. κλπ. σ. 640.

[63]) Οὐδὲν θετικὸν γνωρίζομεν. Πιθανῶς ὑπῆρξεν αὕτη μικρά τις πόλις γειτονικὴ τῆς Βλάνδου, ἐπὶ τῶν ὁρίων τῆς Λυδίας, τὴν ὁποίαν ἀργότερον εὑρίσκομεν μεταξὺ τῶν ἐπισκοπῶν τῆς Φρυγίας Πακατιανῆς. (***Στράβ.*** XII, σελ. 567.—Téxier, σελ. 407-408.—Parthey, σελ. 23. 124. 192. 220). —M. Theil, ἔνθα ἀνωτ., σ. 58.

[64]) Οὐδὲν θετικὸν γινώσκομεν. Ἴσως τὸ ἐν τοῖς τελευταίοις χρόνοις Φρένελι. (Annuaire Pontifical Catholique τοῦ ἔτους 1920 σελ. 347). Ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς γνωστὸς ὡς : ***Αὐρηλιουπόλεως*** (Parthey, σελ. 62. 105. 196. 184) ἤτοι ὁ ***Περικώμεως*** (σελ. 205), ***Αὐριλλιουπόλεως*** (σελ. 168), ***Μαιληουπόλεως*** ἤτοι ὁ ***Περικώπης*** (σελ. 246).

Στάνδου[65]) καὶ ***Ἱεροκαισαρείας***[66]). Ἀκολουθοῦσιν ἄλλαι πληροφορίαι ἀναφερόμεναι α΄) εἰς τὴν παρουσίαν ἐπισκόπων Λυδίας ἐν τῇ ἐν Σαρδικῇ συνόδῳ (347) ἄνευ ὅμως μνείας τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τοῦ ὀνόματος τῶν ἐπισκόπων ἢ τῶν οἰκείων ἐπισκοπῶν[67]), β΄) εἰς τὴν παρουσίαν ἐπισκόπων Λυδίας, τοῦ ***Καυνίων***[68]) (Βασιλείου), τοῦ ***Λυδίας*** (Λεοντίου), τοῦ ***Φιλαδελφείας*** (Θεοδοσίου) καὶ τοῦ ***Πολυχαλάνδου***[69]) (Φοίβου) ἐν τῇ συνόδῳ Σελευκείας τῆς Ἰσαυρίας (359)[70]), γ΄) εἰς τὴν γενομένην καθαίρεσιν τοῦ Σάρδεων Ἑορτασίου (360), ὀνομασθέντος ἐπισκόπου τῆς πόλεως ταύτης ἄνευ συναινέσεως τῶν ἐν Λυδίᾳ ἐπισκόπων[71]), δ΄) εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου πρόσκλησιν καὶ Λυδῶν ἐπισκόπων ἐν τῇ ἐν Ἐφέσῳ συνόδῳ ὡς καὶ τὴν ὑπ' αὐτῆς καθαίρεσιν καὶ Λυδῶν ἐπισκόπων[72]), ε΄) εἰς τὴν παράστασιν τριῶν ἐπισκόπων Λυδίας, τοῦ ***Ὑρκάνων***[73]) (Ἰωάννου), τοῦ ***Μοστίνης***[74]) (Ἰουλιανοῦ) καὶ τοῦ ***Ἱεροκαισα-***

---

[65]) Πιθανῶς ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν πόλιν «Σιλανδός», τὴν θέσιν τῆς ὁποίας κατέχει τὸ χωρίον Σιλένδι, ΒΑ. τῆς Κούλας (Téxier, σ. 276.—***Σ. Βουτυρᾶ, Ζ΄***, σ. 551). Ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς : ***Σιλάνδου*** (Parthey, σελ. 62. 105. 168. 205. 246) καὶ ***Σιλάνδρου*** σελ. 184).

[66]) Κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Ι΄ V. 2) μᾶλλον πλησίον τῆς Φιλαδελφείας. Ἦτο λίαν γνωστὴ διὰ τὸν ἐν αὐτῇ ναὸν τῆς Περσικῆς Ἀρτέμιδος, οὐχὶ δὲ ὀρθῶς ὀνομάζεται αὕτη ***Ἱεροκαστέλλεια*** ἐν τῷ Συνεκδήμῳ τοῦ Ἱεροκλέους. (Téxier, σελ. 279 — ***Βουτυρᾶ***, Β΄, σελ. 1448. — ***Ν. Πολίτου***, Λεξικὸν Ἐγκυκλοπαιδ. συμπλήρωμα. Μάρτιος 1902. Ἀθῆναι, σ. 372.—***Γ. Λαμπάκη***, σελ. 304 305.— Migne τ. 113, σελ. 1121. — Parthey, σ. 24. Ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς : ***Ἱεροκαισαρείας*** σ. 63. 106. 169. 184. 205. 247).

[67]) Mansi t. III, σ. 73.

[68]) Πόλις [ἧς οἱ κάτοικοι ***Καύνιοι***] ἀναφερομένη μεταξὺ τῶν ἐπισκοπῶν τῆς ἐπαρχίας Λυκίας καὶ μᾶλλον λελανθασμένως σημειωθεῖσα ὡς ἀνήκουσα εἰς τὴν ἐπαρχίαν Λυδίας (Migne, τ. 113., σ. 149. 1137 καὶ τ. 107, σ 336. 364.—Téxier σελ. 655.—Parthey σ. 31).

[69]) Ἴσως ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν πόλιν «***Βάλανδος***», ὀφείλουσα τὴν ἵδρυσιν αὐτῆς εἰς τοὺς διαδόχους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. [Téxier, σ. 277. —Oriens Christianus par R. P. F. Michaelis Le Quien t. 1 p. 890.

[70]) Mansi t. III p. 321.

[71]) Σωζομ. IV΄. 24.—Νικηφ. Καλλίστου βιβλ. ϑ΄, κεφ. με΄.—Σωκρ. II, 38. 42.—Ὅρα ἐν τῷ β΄ μέρει σχετικὰ περὶ ***Ἑορτασίου***.

[72]) Ὅρα σχετικὰς παραπομπὰς ἐν σημ. 33.

[73]) ***Ὑρκανία*** ἢ ***Ὑρκανίς***, πόλις ἐν τῇ ὁμωνύμῳ πεδιάδι τῆς Λυδίας. [***Σ. Βουτυρᾶ***, τόμ. Θ΄, σ. 31. — Téxier, σ. 265-266]. Ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς τιτλοφορεῖται : ὁ ***Ὑρκανίδος*** (Parthey, σελ. 105), ὁ ***Ὑρκ.*** ἤτοι τοῦ ***Μύρωνος*** [σ. 205] ὁ ***Ὀρκανίδος*** (σ. 62. 169. 184), ὁ ***Σερκανίδης*** ἤτοι ὁ τοῦ ***Μύρωνος*** [σ. 247].

[74]) Πόλις ἐν τῇ Ὑρκανίᾳ πεδιάδι, γνωστὴ καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «***Ἰουστιανούπολις***» (Migne, t. 113 σ. 1121. — Téxier, σ. 266). Ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα : ***Μουστίνης*** (Parthey, σ. 62. 105. 169. 184) ἤτοι ὁ ***Ὑρτακώμης*** (σ. 247). Ὁ Συνέκδημος τοῦ Ἱεροκλέους ἀναφέρει : ***Μυστήνην*** (Parthey σ.24).—M. N. Theil, κλπ., σελ. 400.

ρείας (Κοσινίου) κατὰ τὴν ἐπὶ Φλαβιανοῦ Κων/πόλεως γενομένην ἐν Κων/πόλει σύνοδον (Νοέμβριος 448) [75]) καὶ στ΄) εἰς τὴν παρουσίαν ἐπισκόπων Λυδίας κατὰ τὰς συνεδρίας τῆς Γ΄ Οἰκουμεν. Συνόδου ὡς καὶ τῶν μετέπειτα τοιούτων [76]).

Τὸ ἀκαθόριστον ὅμως τοῦτο ἀπό γε ἀριθμοῦ, ἵνα μὴ εἴπωμεν καὶ ἀπό γε ὀνομασίας τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας Λυδίας (μητροπόλεως Σάρδεων) δυνάμεθα νὰ δώσωμεν λυόμενον ἐν μέρει ἀπὸ τοῦ στ΄ αἰῶνος (ἴσως περὶ τὸ 535) διὰ τοῦ Συνεκδήμου Ἱεροκλέους τοῦ Γραμματικοῦ. Ὁ Συνέκδημος οὗτος εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἀποτελεῖ μᾶλλον στατιστικὴν πολιτικὴν τοῦ ἀνατολ. ρωμ. κράτους, ὅμως δὲν εἶνε δύσκολον νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς ἔχον συγγένειάν τινα πρὸς ἐγχειρίδια στατιστικὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως τοῦ αὐτοῦ κράτους [77]). Κατὰ τὸν Συνέκδημον λοιπὸν αἱ πόλεις τῆς ἐπαρχίας Λυδίας εἶνε αἱ ἑξῆς [78]) : *Σάρδεις, Φιλαδέλφεια, Τρίπολις, Θυάτειρα, Σίται* [79]), *Μαιονία* [80]), *'Ιουλιανούπολις* [81]), *Τράλλης* [82]),

---

[75]) Mansi VI, σ. 652. 749. 752.

[76]) Ὅρα σχετικὰς παραπομπὰς ἐν τοῖς οἰκείοις μέρεσι τῆς § 9. Ἐν τῇ Β΄ Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ παρῆσαν 150 Πατέρες. Ἀναφέρονται ὅμως ἐν τοῖς πρακτικοῖς Mansi (t. III, 568-572) μόνον 147 ἄνευ μνείας ὀνομάτων ἐπισκόπων ἐκ Λυδίας. Μήπως οἱ ἀποσιωπώμενοι τρεῖς ἦσαν ἐξ αὐτῶν ;

[77]) ***Κρουμβάχερ***, ἱστορία τῆς Βυζ. Λογοτεχνίας (κατὰ μετάφρασιν Γ. Σωτηριάδου), Ἀθῆναι 1900, τόμ. Β΄, σ. 22-24.

[78]) Αἱ πόλεις αὗται ἀριθμοῦνται εἰς 23 κατὰ τὴν ἀναγραφὴν αὐτῶν ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Migne (t. 113. σελ. 148) ἀναφέρουσαν μετὰ τὴν Ἱεροκαισάρειαν τὴν *Μυσήνην* καὶ ἐπιφέρουσαν ὡς τελευταίαν μετὰ τὸν *Γορδον* τὴν *Μοστίναν*. Ὁ Parthey σελ. 23. 24 διορθῶν σὺν ἄλλοις καὶ τὴν *Μυσήνην* εἰς *Μυστήνην* ἀφαιρεῖ τὴν *Μοστίναν*, πάντως ὡς οὖσαν ταυτὴν πρὸς ἐκείνην. Αἱ λοιπαὶ ἀναγραφαὶ ἀναφέρουσι μόνον περὶ μιᾶς πόλεως καὶ ἐπισκοπῆς.

[79]) Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Μαιονίας, τὰ δὲ ἐρείπια αὐτῆς εὑρέθησαν εἰς τὸ Σιδάς-καλέ. — [Téxier σ. 278. — Migne t. 113 σ. 1119]. Ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς ὀνομάζεται *Σέττων* [Parthey, σελ. 62. 184], *Σετῶν*. [σελ. 105. 156. 168] —ἤτοι ὁ ***Μαγιδίας*** [σ. 205. 246].

[80]) Πόλις ὁμωνύμου περιφερείας, ἀναφερομένη καὶ ὡς ***Μαιονιτόπολις τῆς Λυδῶν ἐπαρχίας***. Téxier, σ. 277.—Migne t. 113. σ. 1119.—Σ. ***Βουτυρᾶ***, Λεξικὸν κλπ. Δ΄ σ. 462 - Λεξικὸν τῶν ἀρχ. κυρίων ὀνομάτων τῆς μυθολογίας, ἱστορίας καὶ γεωγραφίας [κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ] ὑπὸ ***Νικολάου Λωρέντη***. Βιέννη, 1837, σ. 190]. Ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς ἀναφέρεται : ***Μαιονίας*** [Parthey. σελ. 62. 105]. ἤτοι ***Ὀψικίου*** [205. 246] καὶ ***Μεονίας*** [σελ. 169].—M. N. Theil. ἔνθα ἀνωτ. σ. 371.

[81]) Πόλις ἄγνωστος ἡμῖν, μὴ ἀπαντῶσα ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς τῶν ἐπισκοπῶν Λυδίας.

[82]) «Πόλις Λυδίας πρὸς τῷ Μαιάνδρῳ ποταμῷ, ἡ πρότερον λεγομένη Ἄνθεια. Ἐκαλεῖτο καὶ Ἐρυμνά», [***Στέφ. Βυζαντ.***, ἔνθα ἀνωτέρω, σ. 714], ἀναδείξασα ἅμα καὶ ἄνδρας ὀνομαστούς, ἐν οἷς καὶ τὸν γνωστὸν ἐν τῇ βυζαντ. ἱστορίᾳ ἀρχιτέκτονα

Αὐρηλιούπολις, *'Ατταλία* [83]), *'Ερμοκαπηλία* [84])*'Ακρασός*, [85]), *'Απόλλωνος ἱερόν* [86]), *Τάλαζα* [87]), *Βάγις* [88]), *Κήρασε* [89]), *Μεσοτύμελλος* [90]),*'Απολλώνης* [91]),

---

'Ανθέμιον. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς ὑπέκειτο εἰς σεισμούς.—*Σ. Βουτυρᾶ* κλπ.Η' σελ. 1201. Grand Dictionn. de Géographie universelle ancienne et moderne par M. Bescherelle Ainé. Nouv. édition, Paris f. 4 p. 782.—*Ν. Λωρέντη* ἔνθα ἀνωτ. σ. 302]. 'Εν Migne [t. 113, σ.1119] συγχέεται αὕτη πρὸς τὴν *Δάλδην*, ἄλλην πόλιν τῆς Λυδίας· οὐχὶ ὅμως ὀρθῶς, δεδομένου ὅτι πάντα τὰ *τακτικὰ* διακρίνουσι ἀπ' ἀλλήλων τὰς δύο ταύτας πόλεις. 'Ο ἐπίσκοπος αὐτῆς σημειοῦται : *Τράλλων* [Parthey, σ. 105. 168. 184. 205] *Τράλων*, σ. 246 καὶ *Τρωάλλων*, σ. 62.

[83]) 'Επὶ τοῦ Ἕρμου ποταμοῦ «πόλις Λυδίας, πρότερον 'Αγρόειρα ἢ 'Αλλόερα καλουμένη». [*Στέφ. Βυζαντ.*, ἔνθα ἀνωτ. σ. 193. — Μεγ. 'Ελληνικὴ 'Εγκυκλοπαιδεία, τόμ. στ', σ 144.—*Στ. Βουτυρᾶ κλπ.* Α', σ. 779.—Texier, σ. 277.—Migne, t. 113, σελ. 1120]. 'Ο ἐπίσκοπος αὐτῆς σημειοῦται : *'Ατταλείας* [Parthey, σ. 62. 105. 205]. *'Ατταλίας* [σ. 184. 247] καὶ *'Ατγαλείας*, σ. 199.—M. Theil, ἔνθα ἀνωτ. σ. 115.

[84]) Τὴν πόλιν ταύτην ἀναφέρει καὶ ὁ Πλίνιος [V. 30 —Migne, t. 113, σ. 1120]. 'Ο ἐπίσκοπος αὐτῆς ἀναφέρεται : *'Ερμοκαπηλίας* [Parthey, σ. 63. 169] καὶ *'Ερμοκαπηλείας* [σ. 106. 184. 205. 247].

[85]) 'Αρχαία πόλις τῆς Λυδίας, ἄγνωστον ποῦ ἀκριβῶς κειμένη. (*Σ. Βουτυρᾶ*, Α', σελ. 229.—Ainé, Dictionn. ὡς ἀνωτέρω t. 1, p. 36. —*Ν. Λωρέντη*, ἔνθα ἀνωτέρω, σελ. 16. —Μ. 'Ελλην. 'Εγκυκλοπαιδ. τ. Γ', σελ. 156.—Migne, t. 113, σ. 1120.—Texier, σελ. 268. 'Ο ἐπίσκοπος αὐτῆς σημειοῦται : *'Ακρασοῦ* [Parthey, σελ. 62. 184]. *'Ακρασσοῦ* [169], *'Ακαρασοῦ* [105] — ἤτοι ὁ *Λιπάρων* [205], *Καιρασοῦ* [ἤτοι *Λιπάρων* σελ. 247].

[86]) «*'Απόλλωνος Κλαρίου ἱερόν*», ὡς ἀναφέρεται ἐν τῇ «συλλογῇ τῶν ἐν ἐπιτομῇ τοῖς πάλαι γεωγραφηθέντων», ἔκδ. ἀδελφ. Ζωσιμαδῶν. Βιέννη. 1807, τόμ. Α', σελ. 79. 'Ο ἐπίσκοπος αὐτοῦ σημειοῦται : *'Απόλλωνος ἱεροῦ* [Parthey, σελ. 62. 105. 169. 184] ἤτοι *'Αετοῦ*, σελ. 205, ἐν δὲ σελίδι 246 διακρίνονται δύο ἐπίσκοποι : ὁ *'Απόλλωνος* καὶ ὁ *'Ιεροῦ* ἤτοι ὁ *'Αετοῦ*.

[87]) 'Ορθότερον *Γάβαλα*, πόλις κειμένη παρὰ τὸν Ἕρμον (Migne t. 113 σ. 1120.—Texier, σ. 277]. 'Ο ἐπίσκοπος αὐτῆς σημειοῦται : *Γαβάλων* [Parthey, σ, 63. 106. 169. 184. 205. 267].

[88]) Ὅρα σημείωσιν 61.

[89]) Ἴσως *Κεράση*. 'Ο ἐπίσκοπος αὐτῆς σημειοῦται : *Κερασέων* [Parthey, σ. 63. 106. 169. 184. 205] καὶ *Καιρασέων*, σελ. 247. Ὅρα καὶ Migne, t. 113 σ. 1121 (*Κερασῶν* ἢ *Κερασσῶν* ἢ *Κερασέων*).

[90]) Μᾶλλον *Μεσοτίμωλος*. Migne t. 113 σ. 1121.—Texier, σελ. 246. 'Ο ἐπίσκοπος αὐτῆς *Μεσοτυμόλου* [Parthey, σελ. 63. 106. 189. 184. 205. 247]. Ὅρα καὶ σημ. 100.

[91]) Ἡ *'Απολλωνίς*, ἐκ τῆς 'Απολλωνίδος, γυναικὸς τοῦ βασιλέως τῆς Περγάμου 'Αττάλου. 'Ο Πλίνιος [V, 29] μνημονεύει αὐτῆς μετ' ἄλλων ἀσημάντων πόλεων. Κατὰ τὸν Στράβωνα [ΙΓ', 625] : « Προϊόντι δ' ἀπὸ τοῦ πεδίου καὶ τῆς πόλεως (=Περγάμου) ἐπὶ μὲν τὰ πρὸς ἕω μέρη ἐστιν 'Απολλωνία, μετεώροις ἐπικειμένη τόποις.....» [*Στ. Βουτυρᾶ* κλπ. Α' 551. — Dictionn. Ainé, ὡς ἀνωτέρω Ι' p. 243 (ὑπὸ τὸ ὄνομα *'Απολλωνία*).—Μεγ. 'Ελλην. 'Εγκυκλοπαιδ., τόμ. Ε', σελ. 186. — *Ν. Λωρέντη*, ἔνθα ἀνωτ., σ. 35.—*Στ. Βυζαντίου*, ὡς ἀνωτέρω σελ. 149.— Texier, σ. 266)· —'Ο ἐπίσκοπος αὐτῆς : ὁ *'Απολλωνιάδος* [Parthey, σ. 62. 105. 169. 184. 205. 247].

Ἱεροκαστέλλεια [92]), *Μυστήνη* [93]), *Σαταλέων* [94]), *Γόρδος* [95]). Ἀλλ' ἡ ὁριστικὴ τοῦ ζητήματος τούτου λύσις ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ζ´ αἰῶνος διὰ τῶν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀναφανεισῶν **ἐκθέσεων** καὶ **ἀναγραφῶν** [96]), ἀναβιβαζουσῶν τὰς ἐπισκοπὰς ταύτας πότε εἰς 24, πότε εἰς 25 καὶ πότε εἰς 26, μὴ συμπεριλαμβανομένης τῆς τῶν Σάρδεων.

Καὶ πρώτη ἡ **ἔκθεσις** τοῦ ζ´ αἰῶνος ἀναφέρει τὴν μητρόπολιν Σάρδεων ἔχουσαν ὑπ' αὐτὴν 26 ἐπισκόπους. Ὁ Parthey ἀπαριθμῶν μόνον πέντε: τὸν *Φιλαδέλφιν*, τὸν *Τριπόλεως*, τὸν *Θυατείρων*, τὸν *Σετῶν* καὶ τὸν *Αὐριλιουπόλεως* διακόπτει ἀποτόμως τὴν ἀπαρίθμησιν ἐπιφέρων, πάντως κατὰ παραδρομήν, 22 ὀνόματα ἐπισκόπων, ὑπαγομένων τῇ ἐπαρχίᾳ *Φρυγίας Σαλουταρίας* [τῇ μητροπόλει *Συνάδων*] [97]).

Τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ἐπισκόπων, πλὴν τοῦ Σάρδεων, ἀναφέρουσι καὶ

---

92) Ὅρα σημ. 66.

93) Ὅρα σημείωσιν 74 καὶ 78.

94) Ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν πόλιν *Ἄταλα*, ἀναφερομένη πάντοτε μεταξὺ τῶν τελευταίων κατὰ τὴν σειρὰν ἐπισκοπῶν τῆς Λυδίας. Ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς : *Σατάλων* (Parthey, σ. 63. 106], *Ἀτγαίων* [169] καὶ *Ἀτάλλων* [184]. Δὲν πρέπει νὰ συγχέηται πρὸς τὴν πόλιν καὶ ἐπισκοπὴν τῆς Λυδίας *Σάλων* (62. 105. 168. 246) ἢ *Σάλλων* (205) ἢ καὶ *Σατάλων* (184) ἀναφερομένων πάντοτε μεταξὺ τῶν πρώτων ἐπισκοπῶν τῆς Λυδίας.

95) Ἐπισκοπὴ (Σωκρ. ἐκκλησ. ἱστορία VII 36) ταυτιζομένη ὑπό τινων πρὸς τὴν *Ἡλιούπολιν* ἢ *Ἰλιούπολιν*, ἀπαντῶσαν ὅμως ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Γαλατίας. (Migne, 113. σ. 1121.—Téxier, σ. 384. 468). -Ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς *Γόρδου* (Parthey, σ. 105. 205). *Γυρδων* 62. 168 , *Γέρδων* 184, ὁ *Γάρδου* 246).

96) Τὰ κατ' αὐτὰς ὅρα λεπτομερέστερον ἐν τῇ § 5.

97) **Parthey**, ἔνθα ἀνωτ., σελ. 156. Ἀρχιμ. Χρ. Παπαδ., ἔνθα ἀνωτ. σελ. 4. — Ὁ Gelzer ἔσχε τὴν εὐτυχίαν νὰ ἐπανεύρῃ εἰς χειρόγραφον ἑλληνικὸν τῆς Κωνπόλεως τὸ πλῆρες κείμενον τῆς *ἐκθέσεως* ταύτης, ἥτις περιεχομένη ἀτελῶς εἰς ἓν μόνον χειρόγραφον τῆς Λειψίας τοῦ Ι´ καὶ ΙΑ´ αἰῶνος εἶχε κεκολοβωμένον καὶ τὸ μέρος περὶ τῶν ἐπισκοπῶν τῆς Λυδίας. (Dictionn. de Théol. Cathol. t. III. 1. p. 1348 ἄρθρον **S. Vailhé** : «Eglise de Constantinople».— *Β. Στεφανίδου*, ἔνθα ἀνωτ., σ. 48 σημ. 3). —Ὁ Le Quien (t. I. τ. 867-896) ἀριθμεῖ 25 ἐπισκοπὰς τῆς Μητροπόλεως Σάρδεων, τὰς ἑξῆς κατὰ σειράν : Φιλαδελφείας, Θυατείρων, Τριπόλεως, Σεττῶν, Γόρδων, Τράλλεων, Σιλάνδου, Μαιωνίας, Ἀπόλλωνος ἱεροῦ, Μοστήνης, Ἀπολλωνίδος, Ἀτταλείας, Ὑρκανίδος, Βάγης, Βλάνδου, Ἑρμοκαπηλείας, Ἱεροκαισαρείας, Ἀκρασοῦ, Δάλδης, Στρατονικείας, Κερασοῦ, Γαβάλων, Σατάλων, Αὐρηλιουπόλεως (Περικώμης) καὶ Ἑλενοπόλεως. Ποῦ εὗρε τὴν τελευταίαν ταύτην, τῆς ὁποίας μάλιστα ἀναφέρει καὶ ἐπίσκοπον Νουμένιον παραστάντα κατὰ τὴν ἐν Ἐφέσῳ Οἰκουμενικὴν Σύνοδον (Numenios episcopus Helonopolis Lydiae) ; Ὑπῆρχε πόλις Λυδικὴ ἢ πρόκειται περὶ τῆς ὁμωνύμου πόλεως καὶ ἐπισκοπῆς Βιθυνίας (Νικομηδείας), κατὰ λάθος δὲ ἢ παραδρομὴν ἀντὶ Bithyniae ἐσημειώθη Lydiae ; Μᾶλλον τὸ δεύτερον.

αἱ ἀκολουθοῦσαι χρονικῶς τῇ ὡς ἄνω **ἐκθέσει** ἄλλαι τέσσαρες [98]) καὶ δὴ κατὰ μὲν τὴν γ΄ ἐξ αὐτῶν, τὴν συνταχθεῖσαν ἐπὶ Νικηφόρου Πατριάρχου Κων/πόλεως [806—815] ἀναφέρονται:

ὁ Σάρδης, ὁ Φιλαδελφείας, ὁ Τριπόλεως, ὁ Θυατείρων, ὁ Σέττων, ὁ Αὐρηλιουπόλεως, ὁ Γέρδων, ὁ Τράλλων, ὁ Σατάλων, ὁ Σιλάνδρου, ὁ Μαιονίας, ὁ Ἀπόλλωνος ἱεροῦ, ὁ Ὀρκανίδος, ὁ Μουστίνης, ὁ Ἀκρασοῦ, ὁ Ἀπολλωνιάδος, ὁ Ἀτταλίας, ὁ Βάγης, ὁ Βαλάνδου [99]), *ὁ Μεσοτυμόλου, ὁ Ἱεροκαισαρείας, ὁ Δάλδης* [100]), *ὁ Στρατονικείας* [101]), *ὁ Κερασέων, ὁ Ἀτάλλων* [102]), *ὁ Γαβάλων* [103]) *καὶ ὁ Ἑρμοκαπηλείας,*

κατὰ δὲ τὴν δ΄, δηλ. τὴν ἔκθεσιν τοῦ 9ου αἰῶνος, οἱ ἑξῆς:

ὁ Σάρδεων, ὁ Φιλαδελφείας, ὁ Τριπόλεως, ὁ Θυατείρων, ὁ Σέττων, ὁ Αὐρηλιουπόλεως, ὁ Γόρδων, ὁ Τρωάλλων, ὁ Σάλων [104]), *ὁ Σιλάνδου, ὁ Μαιονίας, ὁ Ἀπόλλωνος ἱεροῦ, ὁ Ὀρκανίδος, ὁ Μουστίνης, ὁ Ἀκρασοῦ, ὁ Ἀπολλωνιάδος, ὁ Ἀτταλείας, ὁ Βάγης, ὁ Βαλάνδου, ὁ Μεσοτυμόλου, ὁ Ἱεροκαισαρείας, ὁ Δάλλης, ὁ Στρατονικαίας, ὁ Κερασέων, ὁ Σατάλων, ὁ Γαβάλων, καὶ ὁ Ἑρμοκαπηλίας.*

Αἱ **ἀναγραφαί**: α΄) ἐπὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ [.........], β΄) ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου [912—959] καὶ γ΄) ἐπὶ Ἰωάννου Τσιμικτσῆ [969—976] γενόμεναι παρασιωπῶσαι τὸν **Μεσοτυμόλου** ὑποβιβάζουσι τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπισκόπων εἰς εἴκοσι πέντε, ὀνομάζουσαι αὐτούς, κατὰ τὴν β΄ ἐξ αὐτῶν, ὡς ἑξῆς [105]):

Φιλαδελφείας, Τριπόλεως, Θυατείρων, Σετῶν, Αὐρηλιουπόλεως, Γόρδου, Τράλων, Σάλων, Σιλανδοῦ, Μαιονίας, Ἀπόλλωνος ἱεροῦ, Ὑρκανίδος, Μουστίνης, Ἀκαρασοῦ, Ἀπολλωνιάδος, Ἀτταλείας, Βάης, Βλάνδεων, Ἱεροκαισαρείας, Δάλδεων, Στρατονικείας, Κερασέων, Σατάλων, Γαβάλων καὶ Ἑρμοκαπηλείας.

---

98) Parthey, ἔνθα ἀνωτ., σ. 62-63. 184. Migne t. 107 σ. 361.—Σύνταγμ. Κανόνων Ρ. καὶ Π., τόμ. Ε΄ σ. 458-9.—Ἀρχιμ. *Χρ. Παπαδ.*, ἔνθα ἀνωτέρω, σελ. 6.

99) Ὅρα σημ. 69.— Ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς σημειοῦται: *Βαλάνδου* (Parthey σ. 63. 169. 184), *Βλάδεων* (106), *Φλαύδεων* (γράφεται καὶ *Μεσοτιμόλου*, 24).

100) Σχετικὰ πρὸς αὐτὸ ὅρα σημ. 82 καὶ τέλος 60. Ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς σημειοῦται *Δάλλης* (Parthey σ. 63), *Δάλδης* (184), *Δάλδεων* (106)—ἤτοι *Ὑαλέων* (205. 247).

101) Ἄγνωστον τὰ κατ' αὐτήν, ἄσχετον πάντοτε πρὸς τὴν ὁμώνυμον πόλιν καὶ ἐπισκοπὴν Καρίας. Ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς σημειοῦται: *Στρατονικείας* (Parthey, σ. 106. 184)—ἤτοι ὁ *Καλάνδου* (205) καὶ *Στρατονικαίας* 63.

102) Ὅρα σημ. 94.

103) Ὅρα σημ. 87.

104) Ὅρα σημ. 94.

105) Georgii Cyprii Descriptio κλπ. éd. H. Gelzer, σελ. 64-65. — Ἀρχιμ. *Χρ. Παπαδ.*, ἔνθα ἀνωτ., σελ. 8. 10.

Ἡ ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ [1081—1118] γενομένη **διατύπωσις** ἐπαναγράφουσα τὴν ἐπισκοπὴν **Μεσοτυμόλου** ἀριθμεῖ 26 καὶ αὖθις ἐπισκόπους μετὰ τῆς διαφορᾶς ὅτι ἀντὶ **Τράλλων** σημειοῖ **Τράλλεων** καὶ ἀντὶ **Βλάνδεων, Βαλάνδου** 106). Τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν τηρεῖ καὶ ἡ ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ [1143—1180] ἀναγραφὴ μετὰ τῆς διαφορᾶς ὅτι ἀντὶ **Τράλλεων** σημειοῖ **Τράλλων** καὶ ἀντὶ **Βαλάνδου, Βλάδεων** 107). Ἡ δὲ ἐπὶ Ἰσαὰκ Ἀγγέλου [1186—1196] γενομένη ἀναθεώρησις, ἰσχύσασα καὶ ἐπὶ Λατινοκρατίας, ἀφαιροῦσα τὰς ἐπισκοπὰς **Στρατονικείας** καὶ **Σαταλέων** (ἢ *Ἀτάλλων*) ἀπαριθμεῖ 24 ἐπισκόπους, τοὺς ἑξῆς 108).

Φιλαδελφείας, ἥτις εἰς μητρόπολιν ἐτιμήθη, *Τριπόλεως, Θυατείρων Σετῶν,* [ἤτοι Μαγιδίας], *Μαιληουπόλεως* [ἤτοι Περικώμης], *Γόρδου, Τράλλων, Σάλων, Σιλάνδου, Μαιονίας* [ἤτοι Ὀψικίου], *Ἀπόλλωνος ἱεροῦ* [ἤτοι Ἀετοῦ], *Σερκανίδος* [ἤτοι τοῦ Μύρωνος], *Μουστίνης* [ἤτοι Ὑρτακώμεως], *Καιρασοῦ* [ἤτοι Λιπάρων], *Ἀπολλωνιάδος, Δαλδέων* [ἤτοι Ὑαλέων], *Ἀτταλίας, Βάγης, Γαυδίας* 109) [ἤτοι Τρακούλεων], *Φλαύδεων,* [γράφεται καὶ *Μεσοτυμόλου*], *Ἱεροκαισαρείας, Καιρασέων, Γαβάλων* καὶ *Ἑρμοκαπηλείας.*

Κατ' ἄλλην δὲ ἀναγραφὴν σύγχρονον ἢ καὶ ὀλίγον προγενεστέραν τῆς ἀνωτέρω οἱ ἐπίσκοποι τῆς Μητροπόλεως Σάρδεων ἀριθμούμενοι εἰς 26 εἶνε οἱ ἑξῆς: 110)

Φιλαδελφείας, Τριπόλεως, Θυατείρων, Σετῶν [Μαγιδίας], *Αὐρηλιουπόλεως* [Περικώμης], *Γόρδου, Τράλλων, Σάλλων, Σιλάνδου, Μαιονίας* [Ὀψικίου], *Ἀπόλλωνος ἱεροῦ* [Ἀετοῦ], *Ὑρκανίδος* [τοῦ Μύρωνος], *Μουστήνης* [Ὑρτακώμης], *Ἀκαρασοῦ* [Λιπάρων], *Ἀπολλωνιάδος, Δάλδεων* [Ὑαλέων], *Ἀτταλείας, Βάγης, Γανδείας* [ἤτοι . . . .], *Μεσοτυμόλου, Ἱεροκαισαρείας, Κερασέων, Στρατονικείας* [Καλάνδου], ... , [ἤτοι Κερασέων —Σημ. μήπως *Σαταλέων;*], *Γαβάλων* καὶ *Ἑρμοκαπηλείας.*

Πῶς δὲ καὶ διατί ἀνήχθη ἡ ἐπισκοπὴ Φιλαδελφείας εἰς μητρόπολιν καὶ ποία ἡ σχέσις ἔκτοτε αὐτῆς πρὸς τὴν μητρόπολιν Σάρδεων;

Σημείωμα Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ (1081—1118) καθορίζει «μὴ ἄλλως ἐπισκοπὴν εἰς πρωτοβαθμιώτερον θρόνον ἀνάγεσθαι, ἀρχιεπισκοπῆς δηλονότι καὶ μητροπόλεως, εἰ μὴ ὁ κατὰ καιροὺς βασιλεὺς οἴκοθεν ὁρμη-

106) Σύνταγμα Κανόνων Ρ. καὶ Π., τόμ. Ε' σ. 477.— Ὁ Parthey (σελ. 95-101) δὲν ἀναφέρει ἐπισκόπους.

107) Parthey, ἔνθα ἀνωτέρω, σελ. 105-106.

108) Parthey, ἔνθα ἀνωτέρω, σελ. 246-47. Ἀρχιμ. *Χρυσ. Παπαδ.*, ὡς ἀνωτέρω, σελ. 15.

109) Ἄγνωστον τὰ κατ' αὐτήν. Ἀπαντᾷ εἰς τακτικὰ τοῦ ιβ' αἰῶνος.

110) Parthey, σελ. 205.

θείς....... βουληθείη ταύτη τὸ ἐπαναβεβηκὸς ἀξίωμα παρασχεῖν.... (ἀλλ') οἷς ἵνα μὴ περιπέσῃ πολλάκις ὁ βασιλεύς, ἐφίησι καὶ τοῦτο τῷ κατὰ καιροὺς ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ· μὴ ἄλλως καταστρωννύειν τὸ παρ' οἱουδήτινος προσκομιζόμενον πιττάκιον χάριν προεδρίας τῆς οἱασοῦν ἐκκλησίας, μηδὲ τὸν προεστῶτα αὐτοῖς τοῖς ἀρχιεπισκόποις ἢ τοῖς μητροπολίταις συγκαταλέγεσθαι, εἰ μὴ ὁ πατριάρχης... μάθοι... **τότε γὰρ καὶ προσδέξεται τοῦτο καὶ τῇ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀρχιερέων ὁμηγύρει συγκαταλέξει τὸν εἰληχότα ἐκ βασιλέως τιμήν**». Τὰ αὐτὰ διαλαμβάνει καὶ χρυσόβουλον Ἰσαὰκ τοῦ Ἀγγέλου (1186—96) ὁρίζον ἅμα «**τὰς ψήφους ἐνταῦθα προβαίνειν κατὰ τὸν ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ παρακολουθηκότα κανονικὸν τύπον,** τῶν μητροπολιτῶν συνιόντων καὶ ἀρχιεπισκόπους καὶ μητροπολίτας ψηφιζομένων» καὶ ὅπως «ἡ θεία καὶ ἱερὰ σύνοδος τῷ διατάγματι ἕψηται τούτῳ, ὡς τὴν ἐκκλησιαστικὴν παραφυλαττομένῳ ἀκρίβειαν καὶ τῆς κανονικῆς εὐθύτητος μὴ ἐκπίπτοντι. Κατὰ ταῦτα Ἰσαὰκ ὁ Ἄγγελος «τιμῇ τῆς πόλεως, ἢ πίστει τῇ πρὸς τὴν εὐαγῆ ἐκκλησίαν ἢ τοῦ προεστῶτος αὐτῆς τὴν ἀρετὴν σεβασθείς, κἀντεῦθεν αὐθόρμητος γεγονὼς πρὸς τὸ χαρίσασθαι τὴν τιμὴν» ἀνήγαγε καὶ τὴν ἐκ τῶν ἐπισκοπῶν τῆς Μητροπόλεως Σάρδεων Φιλαδέλφειαν εἰς μητρόπολιν, γενομένην ἔκτοτε ἀνεξάρτητον παντελῶς ἐκείνης, καταλαβοῦσαν δὲ καὶ ὡρισμένην σειρὰν μεταξὺ τῶν μητροπόλεων τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως [111].

Κατὰ τὴν ἐπισκοπὴν μητρόπολιν Φιλαδελφείας ἠλαττωμέναι αἱ κα-

---

111) Σύνταγμα Καν. Ρ. καὶ Π. τόμ. Β' σ. 247-249. 392-394. — Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος Ἰσαὰκ Ἀγγέλου ἡ μητρόπολις αὕτη ἀνεγράφη 86η τὴν σειρὰν ἐπὶ 93 μητροπόλεων τοῦ Πατριαρχείου Κων/λεως, ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Κομνηνοῦ 87η ἐπὶ 100 τοιούτων, ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ γέροντος προήχθη εἰς 10ην, παραμείνασα τοιαύτη καὶ ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ νέου, ἀφοῦ προηγουμένως «κατέβη ἀπὸ θρόνου στ'», ὅπερ δηλοῖ ὅτι πρὸς στιγμὴν κατέλαβε τὴν μήπω εἰσέτι ἐπισήμως ἐκ τῶν τακτικῶν διαγραφεῖσαν μητρόπολιν Σάρδεων, τῆς ὁποίας ὅμως τὴν θέσιν ὁριστικῶς εἶτα κατέλαβεν ἐν αὐτοῖς ἀναγραφεῖσα 6η. Τὴν θέσιν ταύτην τηρήσασα διὰ τῶν ἐφεξῆς αἰώνων μόλις μετὰ τὸν ιζ' αἰῶνα ὑπεχώρησεν, εἰς τρόπον ὥστε ὁ κατάλογος τοῦ 1715 νὰ ἀναγράφῃ αὐτὴν 34ην, τὸ δὲ Συνταγμάτιον τοῦ 1855 ὡς 33ην μητρόπολιν. (Parthey σελ. 132. 226. 236.—Ἀρχιμ. *Χρυσ. Παπαδ.*, ἔνθα ἀνωτέρω, σελ. 15. 17-18. 22. — *Χρυσάνθου Ἱεροσολύμων* Συνταγμάτιον 1715.—Σύνταγμα Κανόνων Ρ. καὶ Π. τόμ. Ε' 491. 499. 517.—*Β. Στεφαν.* κλπ. σ. 46. 47. 53. 54.—Dictionn. de Théol. Cathol. t. III 2 σ. 1404. 1438. 1451.—Liste des Métropolitains et évêques grecs du Patriarcat de Con/ple ver 1725 par H. Omont ἐν Revue de l'Orient Latin t. I. 1893 σ. 313 καὶ ἑξ.— Τακτικὸν τῶν Ὀρθ. Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς κλπ. ὑπὸ *Α.* ***Παπ.*** *Κεραμέως* ἐν τῷ «Δελτίῳ τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογ. ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος», τόμ. 3, Αὔγ. 1891, σελ. 468. — Κατάλογος τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Πατριαρχείου Κων/πόλεως κατὰ τὸν ιζ' αἰῶνα ὑπὸ *Μ. Σάρδεων Γερμανοῦ* ἐν τῇ «*Ὀρθοδοξίᾳ*», ἔτος Γ', (1928)

τόπιν **ἀναγραφαὶ** (ἡ ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου 1251—1282, ἡ ἐπὶ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ Γέροντος 1282—1328, ἡ ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Γ΄ 1328—1341 καὶ ἡ θεωρουμένη ὡς συνέχεια τῆς τελευταίας ταύτης) οὐδὲν τὸ ὡρισμένον ἀναφέρουσι περὶ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς ὀνομασίας τῶν λοιπῶν ἐπισκοπῶν Λυδίας [112]), πλὴν παρὰ τοῦτο ὑπῆρχον καὶ τοιαῦται ὑπαχθεῖσαι ἀργότερον ὑπὸ τὴν Μητρόπολιν Φιλαδελφείας [113]). Ἡ τύχη αὐτῶν καὶ ἱστορία, παλίντροπος ἐν πολλοῖς ὑπάρξασα, ἔφθασεν ἐν τέλει εἰς τὸ αὐτὸ καὶ ἡ μητρόπολις αὐτῶν θλιβερὸν κατάντημα, εἰς τρόπον μάλιστα ὥστε σήμερον μόνον ὀνόματα, καὶ πάλιν δι' ὀλιγίστας ἐξ αὐτῶν, διὰ τῶν αἰώνων νὰ περισωθῶσιν ὡς τίτλοι διαλαμψασῶν ποτε ἁγιωτάτων ἐπισκοπῶν [114]) διδόμενοι ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας Κων/πόλεως εἰς κληρικοὺς ἐπὶ ἀρετῇ καὶ μορφώσει διακριθέντας [115]), ἐξαιρουμένης μόνον τῆς ἐκκλησίας **Φιλαδελφείας**, ἐσχάτως δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας ***Θυατείρων*** [116]).

(Ἀκολουθεῖ)

σελ. 233. Περὶ τῆς ἱστορίας τῆς μητροπόλεως Φιλαδελφείας ὅρα προχείρως καὶ *Γ. Λαμπάκη*, σελ. 233 καὶ ἑξῆς.—*Ι. Βελούδου*, ἡ ἐν Βενετίᾳ ἑλληνικὴ ἀποικία.—*Διδυμ. Φιλαρέτου* Ἐκκλ. ἱστ. Γ., α΄, σελ. 40 42. Μελέτην μου «οἱ ἐν Βενετίᾳ ἀρχιερατεύσαντες μητροπολῖται Φιλαδελφείας τῆς ἐν Λυδίᾳ ἀπὸ τοῦ 1517-1790» Κων/πολις 1912.

112) Parthey, σελ. 132. 225. 236.—Σύντ. Καν. Ρ. καὶ Π., τόμ. Ε΄, σελ. 491. 499.

113) Ὅρα σημ. 27 καὶ 28.—Parthey, σελ. 132.

114) Περὶ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως πολλῶν ἐκ τῶν ἐπισκοπῶν τούτων συμβουλευτέον τὸ ἔργον Dr W. Ruge und Dr E. Friedrich, Archäologische Karte von Kleinasien. Halle, 1899.

115) Ὅρα «*Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν*» ἔτος ΚΑ΄. 1901. σελ. 32. 52. 67. Καὶ ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἀπονέμει ὀνόματα ἐπισκοπῶν τῆς ἐπαρχίας Λυδίας εἰς τιτουλαρίους ἐπισκόπους αὐτῆς. Εἰς τὸ Annuaire Pontifical Catholique τοῦ ἔτους 1920 συναντῶμεν τιτουλαρίους ἐπισκόπους: *Αὐρηλιουπόλεως* (σ. 347), *Βάγις* (σ. 348) *Γόρδου* (σ. 363), *Ἱεροκαισαρείας* (σ. 365), *Φιλαδελφείας* (σ. 379), *Σάρδεων* (σ. 383), ***Σιλάνδου*** (σ. 386) καὶ *Θυατείρων* (σ. 392).

116) Τὸ ὄνομα τῆς Ἐκκλησίας ταύτης ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας λησμονηθὲν καὶ μόνον κατὰ πλάνην ἐπί τι διάστημα συγχεόμενον τῇ ἐπισκοπῇ Ἡλιουπόλεως—τῶν *Θείρων* ἐκλαμβανομένων ἀντὶ τῶν *Θυατείρων*—ἀνέζησε καὶ πάλιν ἐσχάτως. Τὸ Πατριαρχεῖον Κων/πόλεως ὀφειλετικῶς μεριμνῶν περὶ τῶν κατὰ τὴν Δυτικὴν καὶ Κεντρώαν Εὐρώπην, ἔξω τῶν ὁρίων τῶν Αὐτοκεφάλων Ὀρθ. Ἐκκλησιῶν εὑρισκομένων πολυπληθῶν ὀρθ. παροικιῶν προέβη κατὰ Μάρτιον 1922 εἰς τὴν ἵδρυσιν ἐξ αὐτῶν μιᾶς ἑνιαίας ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἀρχιερατικῆς περιοχῆς ἀποτελούσης ἰδίαν Μητρόπολιν αὐτοῦ καὶ τιμητικῶς πρὸς τὴν πάλαι διαλάμψασαν ἐκκλησίαν τῶν Θυατείρων ἐπονομασθεῖσαν: «*ἱερὰν Μητρόπολιν Θυατείρων καὶ Ἐξαρχίαν Εὐρώπης Δυτικῆς καὶ Κεντρώας*» καὶ ἀριθμουμένην 20ὴν ἐν τῇ τάξει τῶν Μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμ. Θρόνου. («*Ἐκκλ. Ἀλήθεια* ἔτος ΜΒ΄ (1922) σελ. 182 1 93-195). Διὰ τῆς ἱδρύσεως ἀργότερον *Ἱ. Μ/πόλεως Κεντρώας Εὐρώπης*, ἡ ἀνωτέρω ἐξαρχία περιέλαβε τὴν Δ. καὶ Β. Εὐρώπην.

"ΤΟΝ ΤΟΠΟΝ ΕΠΕΧΩΝ,,

(συνέχεια ἀπὸ σελ. 226)

Α΄.

Κατὰ γενικὸν τοίνυν κανόνα συνυπάρχουσι δύο νομικὰ πρόσωπα ἐν τῇ ἐπιτροπείᾳ ἀναφερόμενα ὀνομαστί, ὁ ἐπιτροπεύων καὶ ὁ ἐπιτροπευόμενος. Ἀλλ' ἡ τάξις αὕτη δὲν τηρεῖται πάντοτε. Οὐ μόνον οἱ ἐπιτροπεύοντές εἰσιν ἐνίοτε δύο, ὡς παρεδηλώθη ἐν τοῖς προεκτεθεῖσι παραδείγμασιν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐπιτροπευόμενοι ὡσαύτως δύο ἢ καὶ τρεῖς. Τοῦτο δὲ παρατηρεῖται ἀπὸ τῆς Η΄ ἑκατονταετηρίδος καὶ ἐφεξῆς, ἰδίως δὲ κατὰ τοὺς νεωτέρους τῆς ἐκκλησίας χρόνους. Ὁ παρακαθήσας ἐν τῇ ἱ. συνόδῳ τῇ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ (1450) μητροπολίτης Συνάδων ἐπετρόπευσε τρεῖς ἱεράρχας ὑπογράψας «Γεώργιος Συνάδων ἔχων καὶ τὴν γνώμην Μακαρίου ἐπισκόπου Ρόδου καὶ Ἀδριανουπόλεως (λείπει τὸ ὄνομα) καὶ Μηνᾶ Μιτυλήνης» [101]. Ἐκ πατριαρχικοῦ ἐγγράφου τοῦ 1767, περιλαμβάνοντος ὅρους καὶ κανόνας προικοδοσιῶν, μανθάνομεν ὅτι ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Σαμουήλ, προεδρεύσας τῆς μεγάλης συνόδου, ἥτις ἐθέσπισε τοὺς εἰρημένους ὅρους καὶ κανόνας, ἦν καὶ ἐπιτροπεύων δύο πατριάρχας· ὑπογράφει δὲ ὧδε: «Σαμουὴλ ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς πατριάρχης ἀποφαίνεται ἔχων καὶ τὰς γνώμας τῶν δύο πατριαρχῶν τοῦ τε πρῴην Κων/λεως κὺρ Ἰωαννικίου καὶ τοῦ νῦν Ἀντιοχείας κὺρ Φιλήμονος». Ἐν τῇ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1838 συνελθούσῃ συνόδῳ ἐν Κων/πόλει πρὸς ἀποδοκιμασίαν λατινικῶν τινων καινοτομιῶν, Γρηγόριος ὁ ΣΤ΄ ὁ προεδρεύσας τῆς συνόδου ἐπετρόπευσε καὶ αὐτὸς δύο πατριάρχας· ὑπὸ τὴν ἰδιότητα δὲ ταύτην ὑπογράφει ἐν τῇ ἐκδοθείσῃ ὑπὸ τῆς συνόδου ἐκείνης ἐγκυκλίῳ· «Ὁ Κων/πόλεως Γρηγόριος ἔχων καὶ τὰς γνώμας τῶν Μακαριωτάτων πατριαρχῶν τοῦ τε Ἀλεξανδρείας κυρίου Ἱεροθέου καὶ τοῦ Ἀντιοχείας κυρίου Μεθοδίου ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἀποφαίνεται» [102].

Ἐνίοτε οἱ ἐπιτροπευόμενοι ἦσαν πλείονες τῶν τριῶν, ὡς φαίνεται ἐν

101) Oriens Christianus Α΄ 960.

102) Γεδεὼν Κανον. Διατάξεις Α΄ 260. Β΄ 248.

103) Mansi Sacrorum conciliorum collectio vol. XVI p. 189-190.

συλλογῇ παραδειγμάτων ἅπερ βλέπει κατωτέρω ὁ ἀναγνώστης. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιτροπευόντων οὐ σπανίως ὑπερέβαινε τοὺς δύο. Οὕτω δύο ἐπίσκοποι καὶ εἷς διάκονος ἐπετρόπευσαν τὸν πάπαν Ἀδριανὸν εἰς τὴν ἐν Κων/πόλει μεγάλην σύνοδον τοῦ 869. Ὁ εἷς τούτων ὑποσημαίνει τὴν ἐπιτροπείαν ἐν ταῖς πράξεσιν ὡς ἀκολούθως· «Ἐγὼ ὁ Δονάτος ἐλέῳ Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας Ἁγίας Ὀστιανῆς (Sanctae Ostiensis) ἐπέχων τὸν τόπον τοῦ ἁγίου μου Ἀδριανοῦ, τοῦ ὑπερτάτου ποντίφηκος καὶ καθολικοῦ πάπα, πάντα ὅσα ἀνωτέρω λέγονται, παραστὰς ἐν ταύτῃ τῇ ἱερᾷ καὶ οἰκουμ. συνόδῳ παραδεξάμενος ὑπέγραψα ἰδίᾳ χειρί». Ὁμοιοτύπως ὑπογράφουσι καὶ οἱ ἄλλοι δύο ἤγουν, ὁ ἐπίσκοπος Νεπεσιανῆς (Nepesinae) Στέφανος καὶ ὁ διάκονος Μαρῖνος 103).

Ὁ ἐπιτροπευόμενος ἦν πολλάκις ἠθικὸν πρόσωπον, μητρόπολις, ἐπαρχία, θρόνος, σύνοδος, ἐκκλησία, πόλις καὶ ὁλόκληρον θέμα. Ὁ δ' ἐπιτροπεύων ἐν τῷ ἱ. συνεδρίῳ τὸ ἠθικὸν πρόσωπον ὑποφαίνεται κατὰ τὸν συνήθη τύπον. Οὕτω δέκα ἐπίσκοποι τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας ἐκ τῶν παραστάντων ἐν τῇ Β΄ Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ ἐξεπροσώπευσαν ἐκκλησίας καὶ ὁλόκληρα ἐκκλησιαστικὰ θέματα· ὑπογράφουσι δέ· «Φαυστῖνος ἐπίσκοπος τῆς Ποτεντίνης τοποτηρητὴς τῆς Ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας». «Ἀλύπιος ἐπίσκοπος Θηγατένσης τοποτηρητὴς τῆς Νουμιδικῆς χώρας». «Αὐγουστῖνος ἐπίσκοπος Ἵππονος τοποτηρητὴς Νουμιδικῆς». «Ποσείδιος Καλαμίσης τοποτηρητὴς τῆς Νουμικῆς» καὶ οἱ λοιποὶ ὡσαύτως 104). Ἐν τῇ Ζ΄ Οἰκουμ. Συνόδῳ ἡγούμενός τις ἐξεπροσώπει τὴν ἐπισκοπὴν Τυάνων· ὑπέγραψε δέ· «Νικόλαος μοναχὸς ἡγούμενος «ἐκ προσώπου» τοῦ θρόνου Τυάνων». Ἐν τῇ αὐτῇ συνόδῳ ἡ μὲν μητρόπολις Σταυρουπόλεως τῆς Καρίας ἐπετροπεύθη ὑπὸ τοῦ διακόνου Θεοφυλάκτου ὑπογράψαντος· «Θεοφύλακτος διάκονος καὶ ἔξαρχος καὶ ἐκ προσώπου τῆς λαμπρᾶς μητροπόλεως Καρίας (Σταυρουπόλεως)»· ἡ δ' ἐπισκοπὴ Πολυβάτου, ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου Γρηγορίου» 105). Οἱ παρόντες ἐν τῇ Πενθέκτῃ συνόδῳ «Βασίλειός τις ἐπίσκοπος τῆς Γορθυνίων μητροπόλεως τῆς νήσου Κρήτης καί τις ἐπίσκοπος Ραβέννης καὶ ὑπογράψαντες «τὸν τόπον ἐπέχοντες πάσης τῆς συνόδου τῆς ἐκκλησίας Ρώμης» 106) καὶ ὁ Μωκισσοῦ παρακαθήσας ἐν τῇ Ζ΄ Οἰκουμ. Συνόδῳ καὶ ὑπογράψας· «Γεώργιος ἁμαρτωλὸς πρεσβύτερος καὶ τὸν τόπον

104) Μήλια πρακτ. Οἰκουμ. Συνόδων Α΄ 50-100.

105) Oriens Christ. Α΄ 400 βλ. καὶ 98 καὶ 112 παραπομπήν.

106) Ἐν τῇ αὐτῇ συνόδῳ παρέστησαν ὡς λεγάτοι τοῦ πάπα καὶ ὁ Θεσσαλονίκης, ὁ Σαρδηνίας, ὁ Ἡρακλείας, ὁ Θρᾴκης καὶ ὁ Κορίνθου.

ἐπέχων τοῦ θρόνου Μωκισσοῦ» ἐξεπροσώπουν ὡσαύτως ἠθικὸν πρόσωπον 107).

Πρὸς τούτοις δύο πρεσβύτεροι, ὁ Ἰωάννης καὶ Θωμᾶς, ἐπετρόπευσαν ἐν τῇ Ζ΄ Οἰκουμ. Συνόδῳ τοὺς τρεῖς ἐν Ἀνατολῇ πατριαρχικοὺς θρόνους. Ὑπεγράφει δ' ἑκάτερος χωρὶς καὶ ὁμοιοτύπως, ἀλλὰ πλατύτερον πρὸς δήλωσιν τῆς ἰδιότητος ὑφ' ἣν παρεκάθησαν ἐν τῷ ἱερῷ συνεδρίῳ. Οὕτως ὁ μὲν πρῶτος «Ἰωάννης ἐλέῳ Θεοῦ πρεσβύτερος καὶ πατριαρχικὸς σύγκελλος τὸν τόπον ἐπέχων τῶν τριῶν Ἀποστολ. θρόνων, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, πᾶσι τοῖς ἀναφερομένοις ἐν τῷ δε τῷ ὕφει συντίθημι καὶ στοιχίσας ὑπέγραψα χειρὶ ἐμῇ». Ὁ δὲ δεύτερος «Θωμᾶς ἐλέῳ Θεοῦ πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Ἀρσενίου τῆς διακειμένης ἐν Αἰγύπτῳ τὸν τόπον ἐπέχων τῶν τριῶν Ἀποστολικῶν θρόνων.....» Τὰ λοιπὰ ὡς ἀνωτέρω 108).

Ἐν γένει πρέπει ν' ἀναφέρωνται ὀνομαστὶ ὁ ἐπιτροπεύων καὶ ὁ ἐπιτροπευόμενος, ἀλλ' ἐνίοτε παραλείπεται τὸ ὄνομα τοῦ δευτέρου. Οὕτως ὁ ἐκπροσωπῶν τὸν ἐπίσκοπον Σμύρνης ἐν ταῖς πράξεσι δ΄, ε΄ καὶ ἐφεξῆς τῆς Ζ΄ Οἰκουμ· Συνόδου ὑποφαίνεται· Ἀντώνιος μοναχὸς ἐκ προσώπου τοῦ ἐπισκόπου Σμύρνης» καὶ ἀλλαχοῦ «Ἀντώνιος μοναχὸς τοποτηρητὴς τοῦ ἐπισκόπου Σμύρνης», παρασιωπῶν τὸ κύριον ὄνομα τοῦ ἐπιτροπευομένου ἐπισκόπου. Ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις ἐκκλησιαστικοῖς ἐγγράφοις ἔστιν ἰδεῖν συχνὴν τὴν τοιαύτην παράλειψιν. Τοῦτο δὲ παρατηρεῖται ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων τῆς ἐκκλησίας χρόνων μέχρι τῶν νεωτέρων. Τίς δὲ ὁ λόγος τῆς παραλείψεως; Ἢ ὅτι ὁ ἐπίσκοπος οὐκ ἦν ἐν τοῖς ζῶσιν, ἢ ὅτι, προσκείμενος τυχὸν τῇ αἱρέσει, ἦν ἀποκεκηρυγμένος ὑπὸ τοῦ ἑαυτοῦ ποιμνίου καθὰ ἀποφαίνεται καὶ ὁ πολὺς Le Quien, ἀναφέρων τοὺς ἐκπροσωπήσαντας τὸν ἐπίσκοπον Σμύρνης ἐν τῇ Ζ΄ Οἰκουμ. Συνόδῳ 109). Ἐκ τῶν ἐπιτροπευσάντων τὸν ἐπίσκοπον τῆς ἰωνικῆς μητροπόλεως ἐν τῇ Συνόδῳ ἐκείνῃ δύο κληρικῶν ὁ μὲν ὑπογράφει· «Γρη-

107) Oriens Christ. Α΄ 409. Σύνταγμ. ἱ. καν. Β΄ 301.

108) Μήλια πρακτ. Οἰκουμ. Συνόδων Β΄ 806 811. Σημειούσθω ὅτι παρ' ἄλλοις ἐκδόταις τῶν πρακτικῶν τῶν Οἰκ. Συνόδων φέρεται ἄλλως ἡ ὑπογραφὴ τῶν εἰρημένων. Οὕτως ὁ πρῶτος ὑπογράφει· «Ἰωάννης ἐλέῳ Θεοῦ πρεσβύτερος καὶ πατριαρχικὸς Σύγκελλος τὸν τόπον ἐπέχων τῶν τριῶν ἀποστολικῶν θρόνων Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων τοῖς πατρικοῖς δόγμασι ἀκολουθῶν καὶ τῇ παραδόσει τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ὁρίσας ὑπέγραψα»· ὁμοίως ὑπογράφει καὶ ὁ δεύτερος. Ἀλλ' ἐν τῇ Δ΄ πράξει ὑπογράφουσιν ἀμφότεροι ὡς ἀναφέρομεν ἀνωτέρω κατακολουθοῦντες τῇ ἐκδόσει τοῦ Μήλια. Βλ. Mansi Sacrorum. Conciliorum nova collectio vol. XIII p. 133. 380.

109) «Ant igitur Smyrnae episcopus obierat, aut propter haeresim sacris imaginibus insensam amendatus erat.

γόριος πρεσβύτερος καὶ τὸν τόπον ἐπέχων» τῆς ἐπισκοπῆς (κατ' ἄλλην δὲ γραφήν : τοῦ ἐπισκόπου) Σμύρνης», ὁ δὲ «Ἀντώνιος ἀνάξιος μοναχὸς καὶ «ἐκ προσώπου» θρόνου Σμύρνης 110).

Οὐχ ἧττον παρελείπετο πολλάκις τὸ κύριον ὄνομα ἄνευ λόγου : Ὁ ἐπιτροπεύσας τὸν ἐπίσκοπον Κοτυαίου ἐν τῇ ΣΤ' Οἰκουμ. Συνόδῳ ὑπογράφει «Ἰωάννης διάκονος τῆς ἐκκλησίας Κοτυαίων πόλεως τὸν τόπον ἀναπληρῶν τοῦ ἁγιωτάτου μου ἐπισκόπου ὁρίσας ὑπέγραψα». Αἱ λέξεις αὗται πείθουσιν ἡμᾶς ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ διακόνου Ἰωάννου ἐκπροσωπούμενος ἐπίσκοπος οὐκ ἦν τεθνεὼς οὔτε ἀποκεκηρυγμένος. Τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ τοῦ ἐπισκόπου Μελιτινῆς. Οἱ ἐπιτροπεύσαντες αὐτὸν ἐν τῇ λῃστρικῇ τῆς Ἐφέσου συνόδῳ (428) ὑπογράφουσιν· «Ἰωάννης Νικουπόλεως Ἀρμενίας πρώτης καὶ Ἀκάκιος Ἀριαραθίρας δευτέρας Ἀρμενίας ἐπέχοντες τὸν τόπον τοῦ εὐλαβεστάτου ἐπισκόπου Μελιτινῆς». Καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ὡσαύτως 111).

Ἐσθ' ὅτε τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἀναγράφεται καὶ ὑπογράφει ἄλλῃ ἄλλως (νοῶ ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ἐπιτρόπου). Ὁ ἐπιτροπεύσας τὸν Ἐμέσης Οὐράνιον κατὰ τὴν Δ' Οἰκουμ. Σύνοδον, ἐν μὲν ταῖς τρισὶ πρώταις πράξεσι φέρεται· «Πορφύριος ἀρχιδιάκονος ἐπέχων τὸν τόπον Οὐρανίου ἐπισκόπου Ἐμέσης», ἐν δὲ ταῖς μετὰ ταῦτα· «Πορφύριος ἀρχιδιάκονος «τοποτηρῶν» Οὐρανίῳ τῷ ἐπισκόπῳ Ἐμέσης». Ὁ ἐπιτροπεύσας τὴν Σταυρούπολιν ἐν τῇ αὐτῇ συνόδῳ, ἐν μὲν τῇ δ' πράξει ὑπογράφει· «Θεοφύλακτος διάκονος διάκονος ἐκ προσώπου τῆς μητροπόλεως Σταυρουπόλεως», ἐν δὲ τῆς ζ' ὑποφαίνεται «Θεοφύλακτος διάκονος τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ θρόνου Σταυρουπόλεως Καρίας». Ὁ ἐπιτροπεύσας τὸν Σαρδηνίας ποῦ μὲν ἀναγράφεται· «Ἐπιφάνιος διάκονος Κατάνης τοποτηρητὴς Θωμᾶ ἀρχιεπισκόπου Σαρδηνίας», ποῦ δὲ «Ἐπιφάνιος διάκονος καὶ τὸν τόπον ἐπέχων Θωμᾶ ἀρχιεπισκόπου Σαρδηνίας 112).

Ὁ παρακαθήσας ἐν τῇ Ζ' Οἰκουμ. Συνόδῳ ὡς ἐπίτροπος τῆς ἐπισκοπῆς Πολυβάτου ἔν τισι πράξεσιν ὑπογράφει· «Γρηγόριος πρεσβύτερος καὶ ἐκ προσώπου τοῦ θρόνου Πολυβάτου» ἐν ἄλλαις· «Γρηγό-

---

110) Oriens Christ Α' 742-743. Μήλια πρακτ. Οἰκουμεν. Συνόδων Β' 431-878. Κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιστάσεις τὸ ὄνομα ἐπίσκοπος ἐπέχει τόπον ἠθικοῦ προσώπου ἀντὶ ἐπισκοπῆς. Πρόδηλον δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τῆς διφορουμένης γραφῆς ᾗ χρῶνται ὁ Le Quien καὶ οἱ συλλογεῖς τῶν πρακτικῶν τῶν Οἰκουμ. Συνόδων.

111) Orient. Christ. Α' 429-852. - Καὶ παρ' ἡμῖν σήμερον εἴθισται ἵνα καὶ γράφοντες παραλείπωμεν ἄνευ λόγου τὸ κύριον ὄνομα τῶν συγχρονούντων ἡμῖν ἱεραρχῶν ἐπαρκούμενοι εἰς τὸ ὄνομά τῆς μητροπόλεως ἢ ἐπισκοπῆς. Περιττὸν εἰπεῖν ὅτι τοῦτο προσδήλως ἀντίκειται τῇ ἀκριβείᾳ.

112) Μήλια πρακτικὰ Συνόδων Β' 810, 878.

ριος ἀνάξιος πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητὴς Πολυβάτου». Ὁ ἐν τῇ αὐτῇ συνόδῳ ἀντιπρόσωπος τοῦ ἐπισκόπου Ὕψου ποῦ μὲν ὑποσημειοῦται· «Θεοφύλακτος πρεσβύτερος καὶ ἐκ προσώπου τοῦ θρόνου Γεωργίου ἐπισκόπου Ὕψου», ποῦ δὲ «Θεοφύλακτος πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητὴς τοῦ θρόνου Ὕψου». Ὁμοίως ὁ ἐπιτροπεύσας τὸν ἐπίσκοπον Ὄστρου ἐν μὲν ταῖς πρώταις πράξεσι τῆς αὐτῆς συνόδου ὑπογράφει· «Στέφανος πρεσβύτερος καὶ ἐκ προσώπου τοῦ θρόνου Ὄστρου»· ἐν δὲ ταῖς ἐπομέναις· «Στέφανος πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητὴς τοῦ θρόνου Ὄστρου» 113). Ὁ Λαρίσσης Μελέτιος, τῶν Πατέρων τῆς Δ΄ Οἰκουμ. Συνόδου, ἐν μὲν τῇ ι΄ πράξει ἀναγράφεται· «Μελέτιος ἐπίσκοπος Λαρίσσης ἐπέχων καὶ τὸν τόπον Δόμνου τοῦ εὐλαβεστάτου ἐπισκόπου Ἀπαμείας Συρίας», ἐν δὲ τῇ ια΄, πρὸς περιφανεστέραν δήλωσιν καὶ τῆς ἐπιτροπείας, ὑποσημειοῦται. «Μελέτιος ἐπίσκοπος Λαρίσσης τὸν λόγον ποιούμενος ὑπέρ τε τοῦ ὁσιωτάτου ἐπισκόπου Δόμνου Ἀπαμείας Συρίας καὶ ὑπὲρ ἐμαυτοῦ ὁρίσας ὑπέγραψα». Τῷ τρόπῳ τούτῳ ὑπογράφουσι καὶ ἄλλοι τῶν συνεδρευσάντων ἐπιτροπικῶς 114).

Ἐν τῇ ἀναγραφῇ προτασσομένῃ τῆς α΄ πράξεως τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου φέρεται· «Νικόλαος Ἀκαρασσέων (;) ἐπέχων καὶ τὸν τόπον Στεφάνου Λιμύρων». Ἐν δὲ ταῖς παρασυνημμέναις τῇ στ΄ πράξει ὑπογραφαῖς ἀναγινώσκομεν «Στέφανος ἐπίσκοπος Λιμύρων ὁρίσας ὑπέγραψα διὰ Νικολάου ἐπισκόπου τῆς Ἀκαρασσέων πόλεως». Πρόδηλον ὅτι ὁ Νικόλαος ἐπιτροπεύσας τὸν ἀπουσιάζοντα Στέφανον ὑπογράφει ἐκ προσώπου αὐτοῦ, ὡς εἰ ἦν παρὼν καὶ ὑπέγραφεν αὐτὸς ὁ Στέφανος διὰ χειρὸς τοῦ Νικολάου. Ὀλίγῳ δὲ κατωτέρω ὑπογράφει ὁ Νικόλαος ἁπλῶς ὑπὸ τὴν ἰδιότητα αὐτοῦ ὡς ἐπισκόπου Ἀκαρασσέων. Ὁ αὐτὸς τρόπος τοῦ ἀναγράφεσθαι καὶ ὑπογράφειν ἐπιτροπικῶς ἀπαντᾷ καὶ ἀλλαχοῦ. Οὕτως, ἀναγινώσκομεν ἐν μὲν τῇ ἀρχῇ τῆς α΄ πράξεως τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου. «Φωτεινὸς ἀρχιδιάκονος ἐπέχων τὸν τόπον Θεοκτίστου ἐπισκόπου Πισσινοῦντος». «Ἀπραγμόνιος Τίου ἐπέχων τὸν τόπον Καλογήρου ἐπισκόπου Κλαυδιουπόλεως». «Εὐσέβιος πρεσβύτερος ἐπέχων τὸν τόπον Μακαρίου ἐπισκόπου Λαοδικείας Συρίας». «Τρύφων Χίου ἐπίσκοπος ἐπέχων τὸν τόπον Ἰωάννου ἐπισκόπου Ρόδου». Ἀλλ' ἐν τῇ στ΄ πράξει ἀπαντῶμεν· «Θεόκτιστος ἐπίσκοπος τῆς Πισσινουντίων μητροπόλεως ὁρίσας ὑπέγραψα διὰ Φωτεινοῦ ἀρχιδιακόνου». «Καλόγηρος ἐπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Κλαυδιουπόλεως ὁρίσας ὑπέγραψα δι' Ἀπραγμονίου ἐπισκόπου». «Μακάριος ἐπίσκοπος Λαοδικείας

113) Αὐτόθι Β΄ 810. 878.
114) Αὐτόθι Β΄ 182. 204.

ὁρίσας ὑπέγραψα δι' Εὐσεβίου, πρεσβυτέρου 'Αντιοχείας», ἀλλὰ «Τρύφων ἐπίσκοπος Χίου ὁρίσας ὑπέγραψα ὑπὲρ 'Ιωάννου, ἐπισκόπου Ρόδου». Κατωτέρω δὲ ὑπογράφει χωρίς, ὡς Χίου ἐπίσκοπος ἁπλῶς Οὐχ ἧττον ἐν τῇ ια' πράξει ἀναγινώσκομεν πάλιν «'Ιωάννης ἐπίσκοπος Ρόδου ὁρίσας ὑπέγραψα διὰ Τρύφωνος ἐπισκόπου Χίου 115).

Παρατιθέμεθα κατωτέρω παραδείγματα ἐπιτροπικῶν ὑπογραφῶν μετ' ἐξηγητικῶν παρασημειώσεων ὑπὸ τῶν ὑπογραφόντων 116).

I. «Κύριλλος ἐπίσκοπος Πυλῶν. Σεληνησπόνδης (;) πρεσβύτερος περιοδευτὴς ὑπέγραψεν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπειδὴ τὴν χεῖρα πάσχει».

II. «Βοσπόριος ἐπίσκοπος Γαγγρῶν τῆς μητροπόλεως ἐπαρχίας Παμφυλίας ὑπέγραψα ἀποφηνάμενος ἅμα τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ. Ὑπάτιος πρεσβύτερος ἐπιτραπεὶς παρ' αὐτοῦ ὑπέγραψε διὰ τὸ ἀρρωστεῖν αὐτόν».

III. «'Αργῖνος ἐπίσκοπος Πομπηϊνουπόλεως τῆς Παφλαγονίας ὑπέγραψα. Συνέσιος πρεσβύτερος ὑπέγραψεν ὑπὲρ' αὐτοῦ διὰ τὸ ἀνωμαλεῖν αὐτόν».

IV. «Θεόδωρος ἐπίσκοπος Γαδάρων ὑπέγραψα ἀποφηνάμενος. Αἰθέριχος διάκονος ὑπέγραψα ἐπιτραπεὶς παρ' αὐτοῦ ἀδυνάτου ὄντος ἢ μὴ γράφοντος».

V. «'Ισαὰκ ἐπίσκοπος Ταυλῶν ὑπέγραψα. Ἀδέλφιος ἐπίσκοπος 'Ονούφεως παρακληθεὶς παρ' αὐτοῦ ὑπέγραψα ὑπὲρ αὐτοῦ κακουμένου».

VI. «Παῦλος ὁ ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς Λυδίας Δαρδάνης ὑπέγραψα ἀποφηνάμενος ἅμα τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ χρησάμενος χειρὶ κατ' ἐντολὰς ἐγγράφους παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ Φώσκου διὰ τὸ ἐν ἀρρωστίᾳ με κατακεῖσθαι».

VII. 'Ανδρέας ἐπίσκοπος τῆς Νεαπολιτῶν πόλεως τῆς Καρῶν ἐπαρχίας ὁρίσας ὑπέγραψα διὰ Θεοδώρου τοῦ ἐμοῦ μητροπολίτου διὰ τὴν συνέχουσάν με τῶν ὀμμάτων στέρησιν».

Καθὰ βλέπει ὁ ἀναγνώστης ἢ ἀναφέρονται ὑποκειμενικῶς καὶ ὀνομαστὶ ἐν τοῖς προεκτεθεῖσι παραδείγμασι ὁ ἐπιτροπεύων καὶ ὁ ἐπιτροπευόμενος, δηλοῦται δὲ καὶ ὁ λόγος δι' ὃν ὁ πρῶτος ὑπογράφει ὑπὲρ τοῦ δευτέρου, παρόντος ἀλλὰ κωλυομένου γράφειν, ὅτε τὸ ἔργον τοῦ ἐπιτροπεύοντος περιορίζεται ἁπλῶς εἰς τὸ ὑπογράφειν, ἢ ὑπογράφει ὁ ἐπιτροπεύων κατὰ γραπτὴν ἢ προφορικὴν ἐντολὴν τοῦ ἐπιτροπευομένου μὴ παρόντος ἐν τῷ συνεδρίῳ, δι' αἰτίαν δηλουμένην οἷον ἀσθένειαν σωμα-

115) Μήλια πρακτ. ἱ. Συνόδων Β' 42. 44. 158. 161. 205. Oriens Christ. Α' 742.

116) Αἱ ὑπογραφαὶ ἀπαντῶσιν ἐν Καταλόγῳ τῶν παραστάντων ἐν τῇ Γ' Οἰκουμ. Συνόδῳ καὶ τῇ ΣΤ'. Μήλια πρακτικὰ ἐν συνόδῳ Α' 496-497. Oriens Christ. Α' 909.

τικὴν ἢ πήρωσιν τῶν ὀφθαλμῶν, ὅτε ὁ ἐπιτροπεύων ἦν ὁ τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ ἀπουσιάζοντος ἱεράρχου ἀσκῶν πραγματικὴν ἐπιτροπείαν, καθὰ εἴπομεν ἐν τῷ οἰκείῳ μέρει 117). Παράδοξος φαίνεται ἡ παρασημείωσις τοῦ IV παραδείγματος. Ἦν ἆρά γε ἀδαὴς τοῦ γράφειν ὁ ἐπίσκοπος Γαδάρων Θεόδωρος ἢ ἐννοεῖ ἄλλο τι ὁ τὴν παρασημείωσιν ποιήσας Αἰθέριχος διάκονος ὁ κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ ὑπογράψας;

[Ἕπεται συνέχεια]

ΗΛ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΔΗΣ

117) «Ἐτοποτήρησαν γάρ τινες ἄλλοις ἐπισκόποις μὴ δυναμένοις παραγενέσθαι ἐν τῇ Ἐφεσίων μητροπόλει». Μήλια πρακτικὰ ἱ. συνόδων Α' 497.

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

Τὰς κάτωθι πληροφορίας παραλαμβάνομεν ἐξ ἐκθέσεως τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Θυατείρων κ. Γερμανοῦ, ἐπιχειρήσαντος κατὰ τὸ παρελθὸν ἔαρ ἰδιωτικὸν ταξείδιον ἀνὰ τὴν Συρίαν. Κατὰ τὸ ταξείδιον τοῦτο ἐξ ἰδίας αὐτοψίας ἡ Α. Σεβασμιότης ἔλαβεν ἰδέαν τινὰ τῆς καταστάσεως τῆς ἐκεῖ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἐν Συρίᾳ ὑπηρετοῦσι διακεκριμένην κατέχοντες θέσιν ἱκανοὶ ἔκ τε τῶν ἀρχαιοτέρων ἀποφοίτων τῆς ἡμετέρας Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων αὐτῆς μαθητῶν ἀπὸ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἡ Α. Σεβασμιότης διηύθυνε τὴν Θεολογικὴν Σχολήν. Οἱ τελευταῖοι ἰδίᾳ οὗτοι πληροφορηθέντες τὴν ἐπίσκεψιν τῆς Α. Σεβασμιότητος ἔσπευσαν δι' ἐπιστολῶν νὰ θέσωσιν ἑαυτοὺς εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς. Ὁ δὲ Μακαριώτατος Πατριάρχης Ἀντιοχείας μαθὼν τὴν μελετωμένην ἐπίσκεψιν τῆς Α. Σεβασμιότητος, ἔγραψε Αὐτῇ ἐκ Βηρυττοῦ, ὅπου διαμένει πρὸς θεραπείαν τῶν πασχόντων ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, προτρέπων αὐτὴν εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ ταξειδίου.

Εἰς Δαμασκόν, ὅπου τὸ πρῶτον ἔφθασεν ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Θυατείρων κ. Γερμανός, ἡ Αὐτοῦ Μακαριότης ἀπέστειλε τὸν Πρωτοσύγκελλον Αὐτῆς, ὅπως παραλάβῃ αὐτὸν ἐκ τοῦ σταθμοῦ καὶ παράσχῃ αὐτῷ φιλοξενίαν ἐν τῷ Πατριαρχείῳ. Ἀπὸ Δαμασκοῦ ἐν συνοδείᾳ τοῦ Πρωτοσυγκέλλου καὶ τοῦ Μητροπολίτου Ἐπιφανείας κ. Ἰγνατίου, ὡσαύτως ἐκ τῶν νεωτέρων μαθητῶν τῆς ἡμετέρας Σχολῆς, ἐπεσκέφθη ἡ Α. Σεβασμιότης τὴν Ἱ. Μονὴν τῆς Ἁγίας Θέκλης καὶ ἐκεῖθεν

μετὰ ἑπτάωρον δι' αὐτοκινήτων πορείαν τὰς ἀρχαιότητας τῆς περιφήμου Παλμύρας. Ἐπιστρέψας εἰς Δαμασκόν, ἐλειτούργησε τῇ προτροπῇ τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἐπιτρόπου καὶ τῇ ἀδείᾳ τῆς Α. Μακαριότητος χάριν τῆς μικρᾶς Δελλιωνικῆς παροικίας, ἥτις παμπληθὴς προσῆλθε καὶ ἠκροάσατο τῆς θείας λειτουργίας. Ἐπισκεφθεὶς δὲ καὶ τὸ μικρὸν Δελλιωνικὸν Σχολεῖον περιλαμβάνον 30 Ἑλληνόπαιδας, ηὐλόγησε διδάσκαλον καὶ διδασκομένους. Εἶτα τῇ συνοδείᾳ τῶν ἀνωτέρω μνημονευομένων ξεναγῶν ἐπεσκέφθη τὴν Ἔμεσαν καὶ τὴν Ἐπιφάνειαν καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῆς Τριπόλεως ἀνῆλθεν εἰς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου. Ἀπὸ τῆς Τριπόλεως ἔφθασεν εἰς Βηρυττὸν τῇ συνοδείᾳ τοῦ Πρωτοσυγκέλλου καὶ μετέβη κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ Μητρόπολιν Βηρυττοῦ, ὅπου διαμένει καὶ ἡ Α. Μ. ὁ Πατριάρχης. Ἡ Α. Σ. ὁ Μητροπολίτης Βηρυττοῦ κ. Γεράσιμος Μανάρας παρεσκεύασεν αὐτῷ μεγαλοπρεπῆ ὑποδοχὴν παρατάξας δωδεκάδα μηθητῶν ρασοφόρων, οἵτινες ἔψαλαν ἐπίσημον ᾆσμα καὶ τὸν συνήθη πολυχρονισμόν. Εὐχαριστήσας διὰ τὴν γενομένην Αὐτῷ ὑποδοχὴν μετὰ προσκύνησιν ἐν τῷ Παρεκκλησίῳ τῆς Μητροπόλεως ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τῆς Α. Μ. ἐν τῇ Μ. Αἰθούσῃ, παρόντος καὶ τοῦ Μητροπολίτου Βηρυττοῦ, καὶ ἀντήλλαξε σχετικά τινα πρὸς τὸ ταξείδιον καὶ τὴν περιοδείαν του. Τὴν ἑπομένην ἐπεσκέφθη τὰς ἀρχαιότητας τῆς Ἡλιουπόλεως, ἔχων συνοδοὺς τὸν Πρωτοσύγκελλον καὶ τὸν Ἀρχιμ. καὶ Μ. Ἱεροκήρυκα κ. Φώτιον, ὡσαύτως ἀπόφοιτον τῆς ἡμετέρας Σχολῆς. Ἐπιστρέψας εἰς Δαμασκὸν διέτριψεν αὐτόθι ἐπὶ δύο ἡμέρας, ὧν ἐπωφελήθη πρός τε ἐπίσκεψιν τῶν ἀξιοθεάτων τῆς πόλεως καὶ πρὸς ἐπανειλημμένας συνεντεύξεις μετὰ τοῦ Πατριάρχου ἐπί τε γενικωτέρων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων καὶ εἰδικώτερον ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν Συρίᾳ.

Ὁ Ἀντιοχικὸς Θρόνος σήμερον ἀποτελεῖται ἐκ τῆς Α. Π. τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου καὶ 12 Μητροπολιτῶν. Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ ἀπὸ Τριπόλεως, διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τὸν ἀποθανόντα Μελέτιον, ἐκλεγεὶς κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ προκατόχου αὐτοῦ ψηφισθέντα Κανονισμόν. Καίπερ οὐδεμίαν διελθὼν Θεολογικὴν Σχολὴν καὶ μᾶλλον αὐτοδίδακτος, ὁ Πατριάρχης γινώσκει ἀρκούντως τὴν Ἑλληνικήν, ἐννοεῖ αὐτὴν καλῶς καὶ ὁμιλεῖ αὐτὴν οὐχὶ ἄνευ δυσχερείας. Διακρίνεται ἰδίᾳ διὰ τὴν τελείαν γνῶσιν τῆς ἀραβικῆς, ἣν καὶ γράφει ὡς ὀλίγοι, φύσει δὲ ὢν μελετηρὸς συνεδύασε μετὰ τῆς γνώσεως τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τὴν γνῶσιν τοῦ Κορανίου. Χρηστὸς τὰ ἤθη καὶ εὐσεβής, μᾶλλον δ' εἰπεῖν ἀσκητικός, εἶνε αὐστηρὸς τηρητὴς τῶν περὶ νηστείας καὶ προσευχῆς διατάξεων τῆς Ἐκκλησίας. Καίτοι αἱ μητροπολιτικαὶ θέσεις εἶναι πᾶσαι πεπληρωμέναι, Σύνοδος κυρίως εἰπεῖν ἀπὸ τετραετίας καὶ πλέον δὲν συγκροτεῖται, τὰ δὲ

ζητήματα καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ τῆς ἐκλογῆς Ἐπισκόπων λύονται διὰ συνεννοήσεως διὰ γραμμάτων. Εἰς πᾶσαν προτροπὴν ὅπως ὁ Πατριάρχης πρωτοστατήσῃ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Κανονισμοῦ ἀπαντᾷ ὅτι, ὅταν αὐτὸς ἀποθάνῃ, δύνανται νὰ πράξωσιν ὅ,τι θέλουσι, ἀλλ' αὐτὸς θὰ ἐξακολουθήσῃ ἐργαζόμενος, ὡς καὶ μέχρι τοῦδε. Γενικῶς εἰπεῖν, τὸ συγκεντρωτικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον κρατεῖ ἐν Ἱεροσολύμοις, μετηνέχθη ἐκεῖθεν ὑπὸ τῶν ἐξ Ἱεροσολύμων κατὰ τὸ πλεῖστον προερχομένων τέως Πατριαρχῶν καὶ εἰς τὸν Ἀντιοχικὸν Θρόνον.

Ἡ Συρία, ὡς γνωστόν, ἀποτελεῖται κυρίως ἐκ 4 κρατῶν ἀποτελούντων ὁμοσπονδίαν, ἧς τὴν ἐντολὴν ἔχει ἡ Γαλλία, ἐκ τοῦ Μεγάλου Λιβάνου μετὰ πρωτευούσης τῆς Βηρυττοῦ, ἐκ τῆς κυρίως Συρίας μετὰ πρωτευούσης τῆς Δαμασκοῦ, ἐκ τῆς περιοχῆς τῶν Δζέμπελ Δρούσων μετὰ πρωτευούσης τῆς Συνέϊδα καὶ ἐκ τῆς χώρας τῶν Ἀλασυϊτῶν μετὰ πρωτευούσης τῆς Λαοδικείας· ὁ πληθυσμὸς ὅλων αὐτῶν τῶν κρατῶν μόλις ὑπερβαίνει τὰ 2 ½ ἑκατομμύρια, ἐξ ὧν 800 περίπου χιλιάδες χριστιανοί. Ὁ ὅλος ὀρθόδοξος πληθυσμὸς ἀνέρχεται εἰς 150 χιλιάδας, ἐν Συρίᾳ, καὶ περὶ τὰς 100 χιλιάδας ἐν Ἀμερικῇ, ἰδίᾳ ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις, τῇ Βραζιλίᾳ καὶ τῇ Ἀργεντινῇ. Ἐν Ἀμερικῇ τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας ἔχει νῦν — μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Σελευκείας — τρεῖς Ἀρχιερεῖς, ὧν οἱ δύο ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις, ὁ δὲ τρίτος ἐν Βραζιλίᾳ. Ὑπάρχει σκέψις νὰ ἱδρυθῇ καὶ τετάρτη Μητρόπολις ἐν τῇ Ἀργεντινῇ. Ὡς ἐν Παλαιστίνῃ, οὕτω καὶ ἐν Συρίᾳ μέρος τοῦ ἐγχωρίου πληθυσμοῦ προσῆλθεν εἰς τὴν Οὐνίαν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1720 ἔχον ἴδιον Πατριάρχην ἑδρεύοντα ἐν Βηρυττῷ καὶ ὁ κλῆρος αὐτῶν ἐξωτερικῶς οὐδὲν διαφέρει τῶν ἡμετέρων. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν δὲν εἶνε ἀκριβῶς γνωστὸς εἰς τοὺς ἡμετέρους, δέον ὅμως νὰ ὁρισθῇ μεταξὺ 50 — 75 χιλιάδων. Δὲν εἶνε ἀνάγκη καὶ νὰ λεχθῇ ὅτι οἱ Οὐνῖται οὗτοι ἀπολαύοντες ἀμερίστου τῆς βοηθείας τῆς Ρώμης ἀποτελοῦσι διαρκῆ ἄκανθαν εἰς τὸ σῶμα τῆς Ἀντιοχικῆς Ἐκκλησίας. Καὶ διὰ τὴν ἐλαχίστην πολλάκις ἀφορμήν, δι' ἓν ζήτημα ἡγουμένου, Μητροπολίτου ἢ καὶ μιᾶς ἀδείας γάμου, ἡ μετάστασις ἀπὸ τῆς Ὀρθοδοξίας εἰς τὴν Οὐνίαν εἶνέ τι εὐχερέστατον. Πλὴν ὅμως τῶν Ἑλληνοκαθολικῶν ὑπάρχει τὸ μέγα σῶμα τῶν Μαρωνιτῶν κατέχον ὅλον τὸν Λίβανον, ἀριθμοῦν περὶ τὰς 250 χιλιάδας μετὰ Πατριάρχου καὶ 25 Ἐπισκόπων. Τόσον ἡ συντήρησις ὅσον καὶ ἡ μόρφωσις τοῦ κλήρου τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν τούτων σωμάτων ὑπερέχει ἀσυγκρίτως τῶν τῶν Ὀρθοδόξων χάρις εἰς τὰ ἐκ Ρώμης μέσα, εἰς τὰς πέντε ἱερατικὰς Σχολάς, ἐν αἷς ἐκπαιδεύεται ὁ ἐνοριακὸς αὐτῶν κλῆρος καὶ εἰς τὸ ἐν Βηρυττῷ Ἰησουϊτικὸν Πανεπιστήμιον, ἐν ᾧ ὑπάρχει καὶ ἀνωτέρα Θεολογικὴ Σχολή. Ἡ μειονεκτικὴ θέσις τῶν Ὀρθοδόξων εἶνε

ἀμέσως καταφανής. Ἡ μόνη τέως λειτουργοῦσα Ἱερατικὴ Σχολὴ ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Πελλεμόντι ἔκλεισε τὰς πύλας αὐτῆς ἀπὸ τοῦ 1912. Ἐκ τῶν 12 ἀρχιερέων οἱ 5 εἶνε ἀπόφοιτοι ἢ μαθηταὶ τῆς ἡμετέρας Θεολογικῆς Σχολῆς, τινὲς τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς τοῦ Πελλεμόντι, οἱ δὲ λοιποὶ ἔτυχον στοιχειώδους μόνον μορφώσεως. Περὶ εἰδικῆς μορφώσεως ἱερέων οὐδεὶς λόγος· οἱ πλεῖστοι αὐτῶν ἔτυχον στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως ἐν τοῖς κοινοῖς Σχολείοις. Καθ' ὅλην τὴν Συρίαν Ὀρθόδοξα Γυμνάσια ὑπάρχουσι μόνον δύο, ἓν ἐν Δαμασκῷ καὶ τὸ ἕτερον ἐν Ἐμέσῃ, παρέχοντα ἀπολυτήριον πρὸς ἐγγραφὴν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Εἰς τὰ ἄλλα μέρη ὑπάρχουσι κοινὰ ἀστικὰ Σχολεῖα, τινὰ ἐξ αὐτῶν φθάνονται ἴσως καὶ μέχρις ἡμιγυμνασίου.

Ἐπικρατοῦσα γλῶσσα καθ' ὅλην τὴν Συρίαν καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἀπροσίτους κορυφὰς τοῦ Λιβάνου εἶνε ἡ ἀραβική. Χωρὶς νὰ εἰσέλθῃ τις εἰς τὸ ἐθνολογικὸν ζήτημα τῶν ἐν Συρίᾳ Χριστιανῶν, δύναται νὰ θεωρηθῇ βέβαιον ὅτι οὗτοι δὲν ἔχουσιν ἑλληνικὴν συνείδησιν, ἀλλ' οὔτε καὶ ἀραβικήν, οὔτε νὰ θεωρῶσιν ἑαυτοὺς μέλη τῆς ἀραβικῆς ἐθνότητος καὶ νὰ συμμερίζωνται τοὺς ἐθνικοὺς αὐτῶν πόθους. Ἀκριβῶς εἰπεῖν ἡ ***Ὀρθοδοξία*** ἀντικατέστησε παρ' αὐτοῖς τὴν ἐθνότητα, ὡς δύναταί τις νὰ ἀντιληφθῇ ἀναγινώσκων τὴν ἐπιγραφὴν τῆς Μητροπόλεως Βηρυττοῦ ἑλληνιστί : «Ὀρθόδοξος Μητρόπολις» καὶ ἀναλόγους ἐπιγραφὰς εἰς διάφορα κοινοτικὰ ἱδρύματα. Ὄχι μόνον μῖσος κατὰ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης δὲν παρατηρεῖται, ἀλλὰ καὶ ἱκανὴ στοργὴ πρὸς αὐτὴν καὶ πόθος ἰδίᾳ παρὰ τοῖς νεωτέροις καὶ διὰ τὸν κλῆρον προωρισμένοις πρὸς ἐκμάθησιν αὐτῆς. Οἱ Ὀρθόδοξοι Σῦροι ζῶντες ἐν περιβάλλοντι ἀραβικῷ, οὐ ἀπεδέχθησαν τὴν γλῶσσαν, και ἐν χώρᾳ διατελούσῃ ὑπὸ γαλλικὴν προστασίαν, τὴν προσοχὴν αὐτῶν ἔστρεψαν κυρίως εἰς τὴν ἐκμάθησιν πρακτικῶν γνώσεων καὶ τῶν γλωσσῶν εἰς τὰς μᾶλλον ἐν χρήσει παρ' αὐτοῖς, οἷαι ἡ Γαλλικὴ καὶ ἡ Ἀγγλική, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἐργάζεται τὸ ἀπὸ τοῦ 1866 ἱδρυμένον ἐν Βηρυττῷ Ἀμερικανικὸν Πανεπιστήμιον, ἀριθμοῦν πλείονας τῶν 1200 φοιτητῶν.

Γενικῶς εἰπεῖν ἐκτὸς τριῶν ἐπαρχιῶν, Βηρυττοῦ, Λιβάνου καὶ Τριπόλεως, αἱ ἄλλαι εἶνε πάμπτωχοι καὶ δὲν δύνανται νὰ διατηρήσωσι Σχολεῖα καὶ Ἐκκλησίας. Ἡ Συριακὴ Κυβέρνησις χορηγεῖ τῷ Μακαριωτάτῳ Πατριάρχῃ Ἀντιοχείας ἑκατὸν χιλιάδας φράγκα, δηλ. περὶ τὰς 1000 λίρας χρυσᾶς δι' ἔξοδα συντηρήσεως. Πατριαρχικαὶ Μοναὶ πλουσιώταται ἰδίᾳ εἰς κτήματα ὑπάρχουσι τέσσαρες, ὧν μία μόνον, ἡ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, νῦν λογίζεται, ἔχουσα κτηματικὴν περιουσίαν ἀξίας 400,000 λιρῶν χρυσῶν, ὡσαύτως δὲ ὑπάρχουσι δέκα ἐπαρχιακαί, ὧν τρεῖς ἐν Τριπόλει καὶ ἑπτὰ ἐν Λιβάνῳ. Μία γενναία χειρονομία πρὸς

ἐκποίησιν τῶν κτημάτων αὐτῶν καὶ κεφαλοποίησιν τοῦ προϊόντος θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Ἀντιοχείας τὴν συντήρησιν τοῦ κλήρου αὐτῆς, ὅστις ἄλλως δὲν ὑπερβαίνει τὸν ἀριθμὸν τῶν 350. Ὁ ἐνοριακὸς κλῆρος συντηρεῖται ἐκ τῶν τυχηρῶν αὐτοῦ πλὴν τῶν ἐν Βηρυττῷ, οἵτινες λαμβάνουσι καὶ 30λιρον ἐτήσιον ἐπίδομα παρὰ τῆς Κοινότητος. Οἱ ἀρχιερεῖς οὐδὲν ἔχοντες ἐπίδομα, εἰσπράττουσι τὴν ἐπιχορήγησιν αὐτῶν αὐτοπροσώπως ἐπισκεπτόμενοι τὰς οἰκίας τοῦ ποιμνίου αὐτῶν κατὰ τακτὰς ἡμέρας, γενικῶς ὅμως εἰπεῖν αἱ ἐπιχορηγήσεις αὐτῶν δὲν ὑπερβαίνουσι τὰς 200—250 λίρας ἐτησίως πλὴν τῶν ἀνωτέρω τριῶν Μητροπόλεων, ἐξ ὧν ἡ τῆς Βηρυττοῦ λέγεται εἰσπράττουσα περὶ τὰς 2,000 λίρας ἐτησίως. Τὰ ὀνόματα τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν Μητροπολιτῶν τοῦ Ἀντιοχικοῦ θρόνου εἶνε τὰ ἑξῆς: Βηρυττοῦ Γεράσιμος, Λιβάνου Παῦλος, Τριπόλεως Ἀλέξανδρος, (σύντρεις βαρέως ἀσθενεῖς, Λαοδικείας Ἀρσένιος, Ἀρκαδίας Βασίλειος, Ἐμέσης Ἐπιφάνιος, Ἐπιφανείας Ἰγνάτιος, Χαλεπίου Ραφαήλ, Χαβρανίου Ζαχαρίας, Σελευκείας Νήφων, Τύρου καὶ Σιδῶνος Θεοδόσιος, Ἀμίδης Μελέτιος (νῦν ἄνευ ἐπαρχίας, τῆς Διαρβεκίρης, ἔνθα ἡ ἕδρα αὐτοῦ, ἀνηκούσης εἰς τὴν Τουρκίαν). **Βοηθὸς Ἐπίσκοπος** ὑπάρχει εἷς καὶ μόνος, ὁ τοῦ Βηρυττοῦ **Ἐπίσκοπος** Ἠλίας.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Μετὰ τρίμηνον ἐπὶ ἀναψυχῇ διαμονὴν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πόλει ἀνεχώρησε τὴν 14ην λήγοντος μηνὸς κατευθυνόμενος εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἡ Α. Ἐξοχότης ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ΓΑΖΗ ΜΟΥΣΤΑΦΑ ΚΕΜΑΛ ΠΑΣΑΣ, ὑπὸ τὰς ζωηρὰς ἐπευφημίας τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εὐχομένου Αὐτῷ κατευόδιον.

Ἐπὶ τῇ αἰσίᾳ ταύτῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐπανόδῳ τῆς Α. Ἐξοχότητος, ἡ «*Ὀρθοδοξία*» εὔχεται Αὐτῷ ὑγείαν ἀκλόνητον καὶ πᾶσαν ἐνίσχυσιν πρὸς πλήρη πραγμάτωσιν τῶν προοδευτικῶν καὶ συγχρονιστικῶν περὶ τοῦ Τουρκικοῦ Ἔθνους βου-

λευμάτων Αὐτοῦ, ἐν οἷς καὶ ἡ ἐπ᾽ αἰσίοις οἰωνοῖς ἐσχάτως γενομένη καὶ ἁπανταχοῦ τῆς χώρας εἰσαγομένη περὶ τὴν γραφὴν τῆς τουρκικῆς γλώσσης μεταρρύθμισις.

*
* *

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ

Ἡ τελετὴ τῆς Ἰνδίκτου ἐν τοῖς Πατριαρχείοις. —Τῇ 1ῃ λήξαντος μηνός, διεξήχθη ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ἡ ἐπὶ τῇ 1ῃ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους εἰθισμένη τελετὴ τῆς Ἰνδίκτου (ΙΒ´), μεθ᾽ ἧς συνδέεται ἀπό τινων ἐτῶν καὶ ἡ ἐκκλησιαστικῶς ὁρισθεῖσα ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τῆς ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ ναῷ φυλασσομένης ἀρχαίας εἰκόνος τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, τῆς ἐπιλεγομένης Παμμακαρίστου. Κατὰ τὴν θ. λειτουργίαν, τελεσθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πανοσ. Μ. Συγκέλλου κ. Γαβριήλ, ἐχοροστάτησεν ἡ Α. Θ. Παναγιότης συμπαραστατουμένη ὑπὸ τῶν σεβ. συνοδικῶν ἀρχιερέων. Εἶτα δὲ ἀνελθόντων ἁπάντων εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Μ. Συνοδικοῦ, ἐγένετο, συνῳδὰ τῷ σχετικῷ πρωτοκόλλῳ, ἡ νενομισμένη ἱεροτελεστία καὶ ἡ ταύτῃ ἐπακολουθοῦσα ὑπογραφὴ τῆς σχετικῆς Πράξεως ὑπό τε τῆς Α. Θ. Π. φερούσης μανδύαν ἐπιτραχήλιον καὶ ὠμοφόριον, καὶ τῶν ἁγ. ἀρχιερέων φερόντων ὡσαύτως ἐπιτραχήλιον καὶ ὠμοφόριον, ψαλλομένων δὲ ὑπὸ τῶν πατριαρχικῶν χορῶν τῶν σχετικῶν τῇ ἑορτῇ ὕμνων.

Πατριαρχικαὶ χοροστασίαι.—Ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ (14), ἡ Α. Θ. Π. ἐχοροστάτησεν ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχ. ναῷ μετὰ τῶν σεβ. συνοδικῶν μητροπολιτῶν Νικαίας, Νεοκαισαρείας, Χριστουπόλεως, Μύρων, Λαοδικείας, ἱερουργήσαντος κατὰ τὴν τάξιν τοῦ Ἀρχιγραμματέως τῆς Ἁγ. καὶ Ἱ. Συνόδου πανοσ. Ἀρχιμ. κ. Μαξίμου.

— Εὐλαβεῖ προσκλήσει τῆς οἰκείας Ἐπιτροπῆς ἡ Α. Θ. Π. ἐχοροστάτησεν (28) ἐν τῷ ἐν Μεσαχώρῳ ἱ. ναῷ τοῦ Ἁγ. Φωκᾶ.

Πατριαρχικὸν ναΐδριον.—Ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ ἐν ἁγίοις μεγαλομάρτυρος Εὐσταθίου (20), ἐτελέσθη ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ Πατριαρχ. ναϊδρίῳ ἡ καθιερωμένη ἐπιμνημόσυνος λειτουργία ὑπὲρ τοῦ ἀειμνήστου Εὐστ. Εὐγενίδου, κτίτορος τῶν ἰδιαιτέρων Πατριαρχ. δωμάτων, ἱερουργοῦντος τοῦ πανοσ. Μ. Ἐκκλησιάρχου, παρόντων δὲ τῶν κληρικῶν τῆς Πατριαρχ. Αὐλῆς.

Ἐπίσημοι ἐπισκέψεις. — Προσελθόντες εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ἐπεσκέψαντο τὴν Α. Θ. Π. οἱ ἐν τῇ πόλει ἡμῶν παρεπιδημοῦντες κκ. Λ. Ἀλιβιζᾶτος, καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν (18) καὶ Λ. Τριανταφυλλίδης (21), γενόμενοι δεκτοὶ μετὰ τιμῆς. Αἱ ἐπισκέψεις ἀπεδόθησαν διὰ τοῦ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσυγκέλλου.

Ὀνομαστικαὶ ἑορταί.—Τὸν ἑορτάζοντα σεβ. μητροπ. Μαρωνείας (3) ἡ Α. Θ. Π. συνεχάρη τηλεγραφικῶς.

—Ἁρμοδίως διεβιβάσθησαν αἱ πατριαρχικαὶ εὐχαὶ πρὸς τοὺς ἑορτάζοντας πανοσ. Μ. Ἀρχιμανδρίτην καὶ Ἀρχιδιακονεύοντα κ. Φιλόθεον (16) καὶ Μ. Ἐκκλησιάρχην κ. Ἄνθιμον.

Μνημόσυνα.—Κατὰ τὸ τελεσθὲν σήμερον (28) ἐν τῷ ἱ. ναῷ τῶν Εἰσοδίων Σταυροδρομίου κοινοτικὸν μνημόσυνον ὑπὲρ τοῦ ἀοιδίμου Μεγάλου Εὐεργέτου Εὐστα-

θίου Εὐγενίδου, παρέστη καὶ διεβίβασε τὰς Πατριαρχικὰς εὐχὰς ὁ πανοσ. Μ. Πρωτοσύγκελος κ. Γερμανός.

—Ἡ Α. Π. διεβίβασεν ὡσαύτως τὰς Πατριαρχικὰς εὐχὰς καὶ πρὸς τοὺς οἰκείους τοῦ ἀειμνήστου Ἄρχοντος Μ. Νομοφύλακος Μιλτ. Καραβοκυροῦ, ὑπὲρ οὗ ἐτελέσθη ἐπιμνημόσυνος δέησις ἐν τῷ αὐτῷ ἱ. ναῷ καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν.

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

Ἀνασυγκρότησις δωδεκαμελοῦς Ἱερᾶς Συνόδου.— Κατόπιν κοινῆς συνεννοήσεως τῆς Α. Θ. Παναγιότητος μετὰ τῶν ἐνταῦθα Σεβ. Μητροπολιτῶν ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος ἀπηρτίσθη καὶ πάλιν, ὡς ἐκρίθη ἀπαραίτητον, ἐκ δώδεκα Μελῶν, ἀποχωρούντων τῶν ἓξ Συνοδικῶν Μελῶν τῶν ἐχόντων πλείονα ἔτη συνοδικῆς παρεδρίας. Τοῦ Σεβασμ. Μητροπολίτου Σταυρουπόλεως κ. Ἰωακεὶμ ἐκφράσαντος τὸν πόθον καὶ τὴν παράκλησιν, ὅπως μὴ συμπεριληφθῇ ἐν τοῖς Μέλεσι τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἀλλ' ἀφεθῇ ἵνα ἀπερισπάστως ἀφοσιωθῇ εἰς τὸ ἔργον τῆς Διευθύνσεως τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς, πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ Δωδεκαμελοῦς ἐκλήθη ὁ πρῶτος κατὰ τὸ Συνταγμάτιον ἐκ τῶν ἀποχωρούντων Μητροπολιτῶν, ἤτοι ὁ Σεβ. Μ/της Κυζίκου κ. Καλλίνικος. Τοῦ δὲ Σεβ. Μ/του Σάρδεων κ. Γερμανοῦ ὑποβαλόντος διὰ λόγους ὑγείας παραίτησιν ἀπὸ τῆς Συνοδικότητος καὶ ἐμμείναντος εἰς αὐτὴν ἐκλήθη εἰς ἀντικατάστασιν αὐτοῦ, κατὰ τὴν τεθεῖσαν βάσιν περὶ συμπληρώσεως τοῦ Σώματος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου κατὰ τὸ Συνταγμάτιον, ὁ Σεβ. Μ/της Χαλκηδόνος κ. Ἀγαθάγγελος.

Κατὰ ταῦτα ἡ Δωδεκαμελὴς Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος ἀπετελέσθη ἐκ τῶν Σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν: Κυζίκου κ. Καλλινίκου, Νικαίας κ. Βενιαμίν, Χαλκηδόνος κ. Ἀγαθαγγέλου, Προύσης κ. Νικοδήμου, Νεοκαισαρείας κ. Ἀμβροσίου, Ἡλιουπόλεως κ. Γενναδίου, Ἴμβρου κ. Ἰακώβου, Θεοδωρουπόλεως κ. Λεοντίου, Εἰρηνουπόλεως κ. Κωνσταντίνου, Χριστουπόλεως κ. Μελετίου, Μύρων κ. Πολυκάρπου καὶ Λαοδικείας κ. Δωροθέου.

Διοίκησις τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐπαρχιῶν.—Ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος ἐν τῇ συνεδρίᾳ αὐτῆς τῆς 4 τοῦ παρόντος μηνὸς Σεπτεμβρίου λαβοῦσα εἰσηγητικὴν ὑπ' ὄψιν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐπαρχιῶν τοῦ Θρόνου ἔκθεσιν τῆς οἰκείας Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς, ἀπεφάσισεν, ὅπως ἀναθέσῃ τὴν διοίκησιν τῶν ὡς ἄνω ἐπαρχιῶν ἐπιτροπικῶς εἰς τὴν ἁγιωτ. Αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἐφ' ᾧ καὶ ἐνέκρινε τὴν ἔκδοσιν τῆς σχετικῆς Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Πράξεως.

Ἐκκλησιαστικὴ εὐαρέσκεια.— Ἐπὶ τῇ συμπληρώσει καὶ ἐκδόσει τοῦ Β' μέρους τοῦ Γ' τόμου τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τοῦ Σεβασμ. Γέροντος Μ/του Ἡρακλείας κ. Φιλαρέτου ἐξεφράσθη διὰ Πατριαρχικοῦ Γράμματος τῇ Α. Σεβασμιότητι ἡ εὐαρέσκεια τῆς Ἐκκλησίας.

—Ἡ Α Θ. Παναγιότης δι' ἰδιαιτέρου πιττακίου καὶ ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος ἐξέφρασαν τὴν εὐαρέσκειαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ αὐτῶν τῷ Σεβ. Μ/τῃ Σταυρουπόλεως κ. Ἰωακείμ, ὑποβαλόντι ὡς ἄνω παραίτησιν ἀπὸ τῶν Συνοδικῶν καθηκόντων ἐν τῷ πόθῳ αὐτοῦ, ὅπως ἀφοσιωθῇ εἰς τὰ καθήκοντα τοῦ Σχολάρχου τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱερᾶς Θεολ. Σχολῆς.

Ἐφορεία τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς. — Ἐπὶ τῇ ἀνασυγκροτήσει τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, ἀνασχηματισθεῖσα ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῆς συνεδρίᾳ, ἡ Ἐφορεία τῆς Ἱε-

ρᾶς Θεολογ. Σχολῆς ἀπετελέσθη ἐκ τῶν Σεβασμ. Μητροπολιτῶν Κυζίκου κ. Καλλινίκου, ὡς προέδρου, Ἡλιουπόλεως κ. Γενναδίου, ὡς ταμίου, Μύρων κ. Πολυκάρπου καὶ Λαοδικείας κ. Δωροθέου.

Ἱ. Μητρόπολις Κασσανδρείας.—Ὁ σεβ. Μ/της Κασσανδρείας κ. Εἰρηναῖος δι' ἐκθέσεως αὐτοῦ πληροφορεῖ τὴν Ἐκκλησίαν περὶ τῆς πνευματικῆς σταδιοδρομίας τῆς ἐν τῇ ἱ. Πατριαρχ. καὶ Σταυροπηγ. Μονῇ τῆς Ἁγ. Ἀναστασίας λειτουργούσης Ἱερατικῆς Σχολῆς κατὰ τὰ παρελθόντα δύο σχολικὰ ἔτη.

Μητρόπολις Καβάλλας καὶ Νέστου. — Ὁ σεβ. Μ/της κ. Χρυσόστομος ὑποβάλλει τῇ Ἐκκλησίᾳ ἔκθεσιν περὶ τῆς θρησκευτικῆς καὶ πνευματικῆς καταστάσεως τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ.

Κανονικαὶ ἄδειαι.—Ἐπετράπη τῷ σεβ. Μ/τη Ρόδου κ. Ἀποστόλῳ ἡ διὰ λόγους ὑγείας μετάβασις εἰς Εὐρώπην, τῷ δὲ σεβ. Μ/τη Καρπάθου καὶ Κάσου κ. Γερμανῷ μετάβασις εἰς τὴν πατρίδα του Χίον δι' ἰδιωτικοὺς λόγους.

—Ὁ σεβ. Μ/της Ἐδέσσης κ. Κωνσταντῖνος ἐγνώρισε τῇ Ἐκκλησίᾳ ὅτι ἐπανῆλθεν ἐξ Ἀθηνῶν εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἔκδοσις Παλαιᾶς Διαθήκης.—Ἐνεκρίθη ὅπως σταλῇ κατάλληλον Πατριαρχικὸν Γράμμα τῇ Ἀδελφότητι τοῦ Θρησκευτικοῦ Περιοδικοῦ «***Ζωή***», ἐπὶ τῇ ὑπ' αὐτῆς ἐκδόσει τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης κατὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα.

ΞΕΝΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ

Τὸ ἐν Οὐτρέχτῃ Συνέδριον τῶν Παλαιοκαθολικῶν.—Ἀνεγνώσθη ἔκθεσις τοῦ Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτου κ. Θεολόγου Παρασκευαΐδου περὶ τῶν πεπραγμένων ἐν τῷ ὡς ἄνω Συνεδρίῳ, εἰς ὃ ἡ Α. Πανοσιολογιότης ἐξεπροσώπησε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον.

ΘΑΝΑΤΟΙ

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ Γ. Μ. ΚΑΡΑΒΟΚΥΡΟΣ

Ἐξ Ἀθηνῶν ἀνηγγέλθη ὁ θάνατος τοῦ Ἄρχοντος Μεγάλου Νομοφύλακος τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τοῦ διακεκριμένου γηραιοῦ νομοδιδάκτορος ***Μιλτιάδου Γ. Μ. Καραβοκυροῦ***, ὑποκύψαντος τῇ 1η Σεπτεμβρίου εἰς προσβολὴν τῆς ἐπιδημικῆς νόσου τοῦ δαγκείου πυρετοῦ, ἐν ἡλικίᾳ ὀγδοήκοντα καὶ πέντε ἐτῶν καὶ κηδευθέντος· ἐν μέσῳ πολλῶν ἐνδείξεων τιμῆς καὶ σεβασμοῦ ἀπὸ μέρους τῆς ἀθηναϊκῆς κοινωνίας.

Ἐκ τῆς νήσου Καλύμνου ὁρμώμενος ὁ ἀείμνηστος, μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν νομικῶν αὐτοῦ σπουδῶν. ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν καὶ τὴν συμπλήρωσιν αὐτῶν ἐν Παρισίοις, ἐγκατεστάθη ἐνταῦθα τῷ 1872, ἐξασκήσας ἔκτοτε λίαν εὐδοκίμως τὸ τοῦ δικηγόρου ἔργον παρὰ τοῖς Πατριαρχικοῖς καὶ Προξενικοῖς Δικαστηρίοις μέχρι τῆς πρό τινων μηνῶν ἐν Ἀθήναις ἐγκαταστάσεως αὐτοῦ, ἐνασχοληθεὶς δὲ καθ' ὅλην τὴν μακρὰν αὐτοῦ σταδιοδρομίαν σοβαρῶς καὶ μετὰ ζήλου ἱεροῦ περὶ τὴν ἐπιστήμην τῆς Θέμιδος καὶ ἀναδειχθεὶς εἷς τῶν διαπρεπεστέρων παρ' ἡμῖν νομομαθῶν. Προϊόντα τῆς φιλοπόνου καὶ γονίμου αὐτοῦ ἐπιστημονικῆς ἐργασίας ὑπῆρξαν ἱκανὰ νομικὰ πονήματα ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ ἐκδεδομένα καὶ πλεῖστα καὶ ἀξιόλογα μελετήματα δημοσιευθέντα ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» καὶ τῷ «Νεολόγῳ», ὧν ὑπῆρξεν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐκλεκτὸς συνεργάτης.

Ὁ ἀοίδιμος Πατριάρχης Γερμανὸς ὁ Ε', ἀμείβων τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἐν τῇ νομικῇ ἐπιστήμῃ ἀξιέπαινον ἐπίδοσιν τοῦ μεταστάντος, ἀπένειμεν αὐτῷ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὀφφίκιον τοῦ Ἄρχοντος Μεγάλου Νομοφύλακος τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας (20 Σεπτ. 1917).

Ὁ ἀείμνηστος Μιλτιάδης Γ. Μ. Καραβοκυρὸς καταλείπει μνήμην ἐντίμου ἀνθρώπου, καλοῦ χριστιανοῦ καὶ οἰκογενειάρχου, σοβαροῦ ἐπιστήμονος καὶ δοκίμου δικηγόρου.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

Τὸ δεύτερον μέρος τοῦ τρίτου τόμου τῆς Ἐκκλησ. Ἱστορίας τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου κ. Φιλαρέτου Βαφείδου.

Ὁ καὶ κατὰ τὸ γῆρας αὐτοῦ ἀκάματος πνευματικὸς ἐργάτης, ἀρχαῖος καθηγητὴς τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱερᾶς Θεολογ. Σχολῆς, νῦν δὲ Μητροπολίτης Ἡρακλείας κ. Φιλάρετος Βαφείδης, πρὸ μικροῦ ἐξέδωκε καὶ τὸ δεύτερον μέρος τοῦ τρίτου τόμου τῆς Ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ Ἱστορίας. Διὰ τῆς ἐκδόσεως ταύτης συνεπληρώθη ἡ ἐμφάνισις ὁλοκλήρου τοῦ ὀγκώδους ἔργου τοῦ φιλοπόνου συγγραφέως. Ὁ συγγραφεὺς καὶ ἐν τῷ μέρει τούτῳ ἀκολουθεῖ τὴν αὐτὴν διαίρεσιν καὶ τὸ αὐτὸ ἐν γένει σύστημα. Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστου αὐξάνει, ὡς εἶνε φυσικόν, ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ, καθότι ἀναπτύσσονται γεγονότα ἢ θίγονται ζητήματα θρησκευτικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν νεωτέραν καὶ σύγχρονον ἐποχήν. Ἐκ τῶν συγχρόνων γεγονότων — τινῶν ἐκ τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν αὐτόπτης μάρτυς — ἐπηρεαζόμενος ὁ συγγραφεὺς ἀναπτύσσει αὐτὰ πλατύτερον καὶ λεπτομερέστερον. Τὸ τοιοῦτον π. χ. παρατηρεῖται ἐν τῇ ἀφηγήσει τοῦ γνωστοῦ ἐν Φαναρίῳ ζητήματος τῶν ὀκτὼ Μητροπολιτῶν, ἀναφυέντος ἐπὶ τῆς β' πατριαρχείας Ἰωακεὶμ τοῦ Γ', ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἐκκλησια-

στικοῦ ζητήματος Βοσνίας καὶ Ἐρζεγοβίνης. Ἡ δυσαναλογία αὕτη, ἡ παρατηρουμένη ἐν τῇ ἐξιστορήσει νεωτέρων καὶ συγχρόνων ἐκκλησιαστικῶν γεγονότων, ψυχολογικῶς ἄλλως τε λίαν εὐεξήγητος, οὐδαμῶς μειοῖ τὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου τοῦ εὐρυμαθοῦς κληρικοῦ. Παρέχει μεγίστην συμβολὴν εἰς τὸ ἔργον τῆς συστηματικῆς ἐκθέσεως τοῦ μετὰ τὴν ἅλωσιν βίου τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας καὶ δίδει ἀφορμὴν πρὸς συγγραφὴν μονογραφιῶν περὶ προσώπων καὶ πραγμάτων τῆς μετὰ τὴν ἅλωσιν Ἱστορίας. Χρησιμώτατον θεωροῦμεν καὶ τὸ ἐν τέλει τοῦ μέρους τούτου καταχωρούμενον Γενικὸν Εὑρετήριον.

Συγχαίροντες θερμῶς τὸν σεβαστὸν συγγραφέα, εὐχόμεθα ὅπως παρουσιασθῶσι μιμηταὶ αὐτοῦ πρὸς συμπλήρωσιν τῆς μετὰ τὴν ἅλωσιν Ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας χρησιμοποιοῦντες τὰ πολυπληθῆ μέσα τῆς ἱστορικῆς ἐρεύνης.

† Ο ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

Müdir mes'uli : *Meletios Lukakis*